

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 5 (10806) хемис 1 – февраль, 2018 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Шикил ягъайди - Къудрат АЛИЕВ

ЛЕЗГИ ТЕАТР: къайгъуяр ва месэлаяр

Дагъви ШЕРИФ

Халкъ уьлкведа кьиле физвай вакъийарин гъавурда тунин макъсадалди 1906-йисуз алапатдин алакунар авай Идрис Шамхалова Ахцега А. Ашуралиеван квалем анжах итимар патал сифте тамаша эцигна. Дишегълиризи и тамаша къалурунизи чкадин ругъанийри манивална. Гуьгъуьнлай тамашаяр къалурун патал гъевескар артистризи Ахцегърин къеледа чка гана. Ина драмкружокди вири жемят патал сад лагъай тамаша эцигна. Сифте тамашачияр лагъайтIа, къеледин аскерар, округдин регъберар, Ахцегърин агъалияр тир. Гъа икI, лезгийрин театр арадал къевез эгечIна.

Советрин девирда госуларстводи театрди еке фикир гузвай. Ахцега 400 тамашачидиз чкаяр авай зал эцигна. Дявдин вахтунда са жерге актёрарни, яракъ гъиле къуна, фронтдиз рекъе гъатнатиани, театрдин кIвалах акъваз хъаначир. Ам чкадал зегъметчийрик руьгъ кутазвай къетIен къуватдиз элкъвена.

1949-йисуз театрди вичин кIвалах Дербент шегъерда давамарна. Ина Россиядин халкъдин артистар тир Мурадхан ва Шемси Къухмазоврин ва коллективдин маса векилрин яратмишунри цуьк акъудна. 1960-йисуз Москвада кьиле фейи

Дагъустандин искусстводин декадада Хуьруьг Тагъиран ва Къияс Межидован “Ашукъ Саид” музыкадин драма лап вини дережада аваз къалурна. Ина Х. Тагъиран “Хъсан я, гада, хъсан я” мани тамамарай Рагъимат Гъажиева Ленинан ордендиз лайихлу хъана. Декадада иштиракун чи театр патал са жуьредин имтигъан тир, гуьрметлу ва бажарагълу коллектив адай агалкъунралди экъечIна, вичин тIвар уьлкведа машгъурна.

СтIал Сулейманан тIварунигъ галай Лезгийрин госмуздраттеатр четин ва агалкъунар авай рехъ фенва. Къе театрдин гележег патал кIвалахзавай чIехи коллективдини, чеб бубайрин лайихлу ирссагъибар тирди рикIелай алуд тавуна, зегъмет чIугвазва.

Лезгийр тупламишзавай, садзавай, халкъдин сивин яратмишунрин, адетрин, ацукъун-къарагъунин, гъатта милливилдин ирс хуьзвайбур, чIехи жезвай несилрив ам агалкъарзавай чIехи къуват “Лезги газет” ва Лезги театр я. Театрдин тIвар агъуз вегъей, адаз авай гуьрмет девирдин темягъригъ дегишай йисарни хъана. Алай аямдин гзаф инсанрин бейни зайиф телешоурални Интернетдал желб хъанва.

Лезгийрин театрди гъихътин тамашаяр эцигнава? Тамашачийри абур гъикI къабулзава? И суалризи жавабар жагъуризи чун къадим Дербент шегъердиз, Лезгийрин госмуздраттеатрди мугъман хъана. Анин

директордихъ, къилин режиссёрдихъ, артистрихъ, бязи тамашачийрихъ галаз гуьруьшмиш хъана.

Сегънедал репетицияр кьиле физва. Залда къвед-пуд кас ацукънава. Жергейрин арайра театрдин къилин режиссёр Мирзабег Мирзабегов къекъевезва, актёрар къугъвазвай тегъердал гуьзчивалзава, абуруз меслятар къалурзава. Зун тажуб хъана: виридал хуьтIуьн парталар алай. Гъакъикъатдани, залда, театрдин вири дараматда, кабинетрани кваз мекъизвай.

- Театрдин искусствода чахъ зурба ирс ава. Къе, девирдин бязи четинвилериз килигна, адан къайгъуда тахъун, ам виликди тухун тавун, и рехъ давамардай цийи къуватар желбна, абуруз пешедин сирер чир тавун чаз айиб я, - хваш-беш авурдалай къулухъ лугъузва къилин режиссёр Мирзабег Мирзабегова.

Ихътин суьгъбетрик кваз чун театрдин директордин патав фена. Динара Эминова театрдин кьиле тайинарна кьве йисни туш. Амма и куьруь вахтунда адалай алакънавай крарин къадар, абурун важиблувал коллективда гъар сада еке гъевесдивди къейдзава.

- Сифте зун театрди атайла, алапат хъана - сегънедиз тIилияр къевезвай, репетицияр саки тухуз жезвачир, - таниш

► 5

Нумрадай кIела:

ОБЩЕСТВО

Волга вацIал къазанмишай гъалибвал

Ватандин ЧIехи дяведа Гъалибвилдин нетижадал гъайи хейлин женгер хъана. Тарихда гъатнавайвал, абурукай виридалайни ивиар экъичайди, инсафсузди, къурбандар арадал гъайиди ва душмандин аллах мурдар чIурайди Сталинград хуьн ва ам азад авун патал кьиле фейи женг хъана...

► 3

ЮБИЛЕЙ

Гъакъикъатдин суракъда

Лезги литературоведенида чIехи шаир Етим Эмин дидедиз хъайи хуьруьн жигъетдай тайин тир делил авач: садбуру ам Къурагъ райондин Цилингрин хуьряй, муькуьбуру Сулейман-Стальский райондин Ялцугърилай я лугъуз тестикъарзава. Гуьжетарни давам жезва.

► 4

ЧIАЛ

“Лезги-урус гафарган” - дикай бязи фикирар

Са бязи юлдашири, гъа жергедай яз словардин автордини, “писбурун” жергедик - лу, -суз, -миш, -ламиш суффиксар квай гафар кутунва. Гъиле авай ктабдин автордини “Сифте гафуна” ихътин гафар кхъизва: “...къецепатан чIаларай атанвай гафар чи чIалаз хас тушир суффиксар ва эхирар (-миш, -сиз, -суз, -ный, -ский, -ь ва мсб.) галудна ганва” (4 ч.). Себеб?!

► 6

ХУЬРУЬН МАЙИШАТ

Гъакъикъи кIвалахрай акъазва

Дагъустанда чIехибурукай сад тир Сулейман-Стальский район патал акъатай йис гъихътинди хъана? Са гафуналди и суалдиз ихътин жаваб гуз жеда - хъсанди! Агъадихъ заз “хъсанди” гафунин мана ачухиз, райондихъ экономикадин, яшайишдин ва маса рекъерай хъанвай агалкъунрикай ихтилат ийиз кланзава.

► 7

ХАБАРАР

Ада Никулин сагъарнай...

Адан патав вири Россиядай азарлуяр къевезвай. Виридан рикI алай актер Юрий Никулинани чи ватанэгълидивай куьмек тIалабнай. СултIан-Агъмед Мегъамедовича вичин сагъламвал тамамдиз мягъкемар хъийидалди, Никулин Къазанда амуькнай.

► 12

ЛЕЗГИ ХУЬРЕР

Цицигъар

Лагъана кланда, 1893-йисуз хуьруьн мулкарал живе хкатзавай чка жагъана. Инай 1500 пут къван живе патарал тухвана. Ам хкудзавай мяденда урус ва ингулис пешекарри кIвалахзавай. Октябрдин инкIилабдилай къулухъни живе хкудунин кIвалахар давам хъанай.

► 15

Цийи министр тайнарна

У.А. ОМАРОВАДИН гьакъиндай

1. ОМАРОВА Уммупазил Авадиевна Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин заместителвиле-Дагъустан Республикадин образованидин ва илимдин министрвиле тайнарин.
2. И Указ адал къул члугур ийкялай къуватда гьатзава.

Дагъустан Республикадин Къилин везифаяр вахтуналди
тамамарзавай **В.ВАСИЛЬЕВ**
Махачкъала шегьер, 2018-йисан 25-январь, №17

Газдалди таъминарунин месэляяр веревирдна

30-январдиз Дагъустандин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильев ва "Газпром" ПАО-дин правленидин председателдин заместитель Валерий Голубева компаниядин регионриз талукъ сиясатдай Комиссиядин гегенш заседание кыле тухвана.

Совещанидин къвалах башламишдайла, Владимир Васильев газдин турбаяр авай гьалдиз, абур нин хусиятда аватла, гьадаз ва абурун патарив законсуздаказ капиталный

ский райондин администрацияди газдалди таъминардай объект республикадин хусиятдиз вахтунин мумкинвиле килигуниз эвер гана. Идалайни гьейри, тариф (къимет) хуьнин, гьакъни газдалди таъминаруниз ва технический рекъай къуллугъ авуниз талукъ икьрарар кутлунунин жигьетдай кыле тухувай къвалахдай рахана.

Газдин турбайрин патарив гвай чкайрал капиталный объект ва яшайишдин къвалер эцигунин месэлядай Александр Аста-

эцигунар авуниз талукъ месэляяр хьиз, газдалди таъминарун ва газ санай масаниз агакъарунин къвалах ерилудаказ тамамарунин месэляри важиблур тирди рикел хкана.

Вири и месэлярикой тамамдаказ "Газпром трансгаз Махачкала" ООО-дин генеральный директор Александр Астанина лагъана. Адан гафаралди, компанияди алай вахтунда республикадин 29 район ва шегьерин 10 округ газдалди таъминарзава. 2017-йисуз 3,8 миллиард кубометр къван газ агакъарна.

Ада Дагъустан Республикадин ва "Дахадаевский район" МО-дин хусиятда газ агакъарунин къурулушдик акатзавай шумуд объект аватла, гьадакай лагъана, абур ишлемишунин шартарикай суьгьбетна.

Къейд авурвал, къенин ийкъан делилралди, республикадин хусиятда вад газопровод-отвод ва АГРС (газ пайдай станция) ава. Компаниядин генеральный директорди совещанидин иштиракчийриз Дахадаев-

нин къилди рахана. Малум хьайивал, Дагъустанда ихьтин 929 дуьшуьш дуьздак акъуднава, абуркай 682 - къилдин ксарин яшайишдин къвалер, 247 капиталный дараматар ва тадаракар я. Ихьтин объект эцигнавай дуьшуьшар дуьздак акъуднавай чкайрин сиягда Хасавюрт, Къарабудакент, Къаякент, Мегьарамдхуьруьн районар, гьакъни Махачкъала, Къизилюрт шегьерар ава.

"И месэлада къайда тун патал чна истемишунрин (исковый) 300-далай артух арзаяр суддиз рекъе тунва, абуркай 260-даз талукъ яз развиллин кьарар къабулнава", - хабар гана компаниядин гендиректорди.

Заседанидин сергьятра аваз гьакъни газдалди атунар авачиз таъминарун ва газ санай масаниз агакъарунин, ишлемишнавай газдин гьакъи вахт-вахтунда гунин къайда мягъкемаруниз, гьакъни яшайишда жезвай клеви амукъаяр тергдай махсус майданар (полигон) туйкьлуруниз талукъ месэляяр веревирдна.

РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъ

"Даяхдин" крар

Малум тирвал, алай вахтунда жегилриз чпин пешекарвиллин рекъай къвалах жагьурун четин хьанва. Властдин органри и жигьетдай са бязи серенжемар къабулзава, амма вузар куьтягнавай гзафбур кар-кеспидин иесияр тушиз амукъзава.

И месэла гьалуник Дагъустандин региональный "Даях" тивар алай общественный организацияди вичин пай кутазава. Жегил пешекарар Россиядин, гьакъни Дагъустандин жележер тайнарзавай ва чпихъ еке мумкинвилер авай такъят я. Кадрийрин месэла акъван хцидаказ акъвазнава хьби, гьукумдин органар и месэлади клева твазва. Россиядин Федерациядин зегьметдин министрстводи малумарзавайвал, алаатай йисуз илимдин, техникадин ва гуманитарный идарайрихъ галаз алакьалу хилера къилин образование авай

хъсан пешекаррихъ виридалайни гзаф игьтияж авай.

"Даях" обществоди и жигьетдай гьукумдин органриз чпелай алакьдай куьмек гузва. Ада юриствиллин пеше къачунвай жегилрин гьакъиндай къайгьу члугун чпин хивез къачуна. Алай йисан 20-январдиз 20-далай 35-йисалди яшда авай жегилрин арада "Лидер по праву" конкурсдин сад лагъай пай кыле тухвана. Адан нетижайриз килигуналди, юриствиллин пеше къачунвай 100 касдикай лап хъсан чирвилер авай 20 кас хкъана.

Мукъвара конкурсдин финални кыле фида. 1-чка къурдав - **50 агъзур**, 2-чка - **25 агъзур**, 3-чка къурдав - **10 агъзур манат** агакъда. Конкурса хъсан чирвилер, вердишвилер къачур жегилар къвалахдални таъминариз куьмек гуда.

В.Абрамченкодихъ галаз гуьруьш

29-январдиз Дагъустандин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильев РФ-дин экономикадин рекъай вилик финин министрдин заместитель - государстводин регистрациядин, кадастрдин ва картографиядин Федеральный къуллугъдин руководитель Викториа Абрамченкодихъ галаз гуьруьшмиш хъана.

Викториа Абрамченкоди мугьманвиле теклиф авунай чухсагьул лагъана ва республикадин инвестициядин рекъай хъсан мумкинвилер авайди, чилеринни эменниндин комплекс чилерин ва объектрин жуьреба-жуьре категорияралди таъмин тирди къейдна.

"Чаз Махачкъалада эцигунрин еке активвал авайди акунна. Регионда хъсандиз тешкилнавай къвалахдиллай, вичивич идара ийидай чкадин органилай ва чи къуллугъдиллай чилеринни эменниндин алакьайрин ва инвестициядин мумкинвилерин нетижалу политика аслу я", - къейдна Росреестрдин руководителди.

Федеральный ведомстводин къили алава хъувуна хьби, Дагъустандин мулккарал государстводин ва муниципальный къуллугърай куьмекар гун патал гзаф везифайрин центраяр кардик ква.

Ихтилат давамаруналди, Владимир Васильева рикел хкана хьби, мукъвара Дагъустандин чилерин ва эменниндин алакьайрай министр къуллугъдикай азадна. "Идахъ галаз алакьалу яз за фикрзава хьби, чи саналди тир къвалахди исиятда неинки и хиле къайда тваз, гьакъни чун патал важиблу тир и къуллугъда

лайихлу ксар къвалахал хькагъиз куьмек гуда", - лагъана В.Васильева.

Идахъ галаз сад хьиз алай вахтунда Дагъустанда къвалахзавай Россиядин Генеральный прокуратурадин пешекарри ахтармишунар авунин нетижанда къвалер эцигун патал ишлемишун лазим тушир майданар чара авунвай дуьшуьшар дуьздак акъудна.

В.Абрамченкоди къейдна хьби, и месэладиз Росреестрди къетлен фикир гузва: "Шад жедай кар ам я хьби, эхиримжи пуд вацра Федеральный закондин къайдайрал амал ийизва ва судрин кьараралди къвалер эцигун лазим тушир чкайра абур эцигун законламышзавай кьарарар акъудзамач. Гьакъикатда лагъайтла, судди регистратор гьатта чилин и участоқдал гьич садрани пайда тахун лазим тир объект регистрария авунин ихтияррикой отказ авуникай магьрумзава".

Гуьруьшдин эхирдай Владимир Васильева государстводин регистрациядин, кадастрдин ва картографиядин Федеральный къуллугъдин руководителди чилерин гьахъ-гьисабдин къайда дуьздаказ къилиз акъуднавай чухсагьул лагъана. Адан фикирдалди, им къенин юкъуз республика вилик финин бине я. РД-дин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай В.Васильева жележердани бегьерлудаказ санал къвалахдайдак умуд кутуна. Идалайни гьейри, серенжемрин сергьятра аваз Дагъустандин государстводин властдин органрин са шумуд къуллугъчи методикадин рекъай куьмек къачун патал Росреестрдин стажировкадиз рекъе тунин гьакъиндайни икьрар хъана.

Куьмекун хиве къуна

Дагъустан Республикадин Къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильев РФ-дин образованидин ва илимдин министрдин заместитель, Рособрназдордин регьбер Сергей Кравцовахъ галаз гуьруьшмиш хъана.

Региондиз атунай ва ина са жерге мярекатра иштиракунай федеральный дережадин регьбердиз сагърай лагъайдалай кьуллухъ ада республикадин образованидин хиле хъанвай дегишвилерикай суьгьбетна.

- РФ-дин образованидин ва илимдин министрди галаз меслят хьайидалай кьуллухъ Дагъустан Республикадин Гьукуматдин вице-премьервиле - РД-дин образованидин ва илимдин министрвиле Уммупазил Омарова тайнарнава. Алай вахтунда адаз, цийи регьбердиз, къвалахдин пландив дуьз эгечлун важиб-

лу я. Сифте нубатда чаз тешкиллувиллин ва методикадин куьмек герекзава, вучиз лагъайтла территориальный къурулушри амалзавай РФ-дин образованидин ва илимдин министрстводин рекъай тир са жерге программаяр, тапшуругьар ава, - лагъана В.Васильева ва республикада ЕГЭ хъсанарун патал Рособрназдорди тухузвай къвалахдин важиблувал къейдна.

Гуьруьшдин сергьятра аваз Сергей Кравцова образованидин къурулуш виликди тухунин мураддалди региондиз куьмек гунин фикирар авайди лагъана.

- Чна чи патай герек куьмек гуда, школадиллай виликан образование, школадин образование, вузар, ссузар галай-галайвал вилик тухунин къвалахрин программа жеда, - къейдна ада ва вири месэляяр саналди, комплекснидаказ гьалдайди алава хъувуна.

РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъ

Аскервилин баркалладин югь

Хийир ЭМИРОВ

Ватандин Чехи дяведа Гьалибвилин нетижадал гьайи хейлин женгер хьана. Тарихда гьатнавайвал, абурукай виридалайни ивиар экъичайди, инсафсузди, къурбандар арадал гьайиди ва душмандин алчах мурад члураиди Сталинград хуьн ва ам азад авун патал кьиле феийи женг хьана.

1942-йисан гатуз фашистар Волга вацун патарив агакьна. Германиядин командованидин макьсад, Кьиблепата советрин къушунар къирмишна, Кавказдин нефтладин ва Дондин, Кубандин хуьруьн майишатдин девлетлу районар къун, советрин къушунар сад-садахъ галаз алакьалу ийизвай коммуникацияр, рекьер, станцияр къайдадикай хкудун ва гьа идалди дяведа гьалибвал къазанмишдай шартлар арадал гьун тир. И зулматдин план Гитлераз Паулюсан 6-армиядин кумекдалди са гьафтеда кьилиз акьудиз кланзавай. Амма...

1942-йисан 16-17-июлди Сталинграддин женгинин сифтегьан пай башламиш хьана. Шегьердал гьужумзавай Ф.Паулюсан армиядик 270 агьзур аскер,

фашистрин командованиди Сталинграддин тередихъ Италиядин армия, Кавказдихъ гьерекатзавай танкарин 4-армия рекье хтуна. Сталинград хуьзметрдин мензилда яргьи хьанвай. Фашистрин авиацияди, югьйиф талгуьз, шегьердал бомбарь везьезвай. Абурун къадар са миллиондилай алатнай. Шегьерда кьил акьуддай са мумкинвални амачир. Гьиле яржк

ноябрдалди душмандин 700 агьзур аскер телеф хьана, агьзур танк, 2 агьзурдалай виниз яржкьар, минометар, 1400 самолет барбатна. 19-ноябрди Сталинграддин фронтдин вири сергьятда авай советрин къушунри душмандал гьужумна. Нетижда чи армияри 13,5 агьзур яржк ва минометар, агьзурдалай виниз зениткаяр, 900 танк, агьзурдалай виниз самолетар, артиллериядин яржкьар кардик кутуна.

23-ноябрди Кьиблединни Рагьакидай патан фронтдин танкарин 4-ва Сталинграддин фронтдин механизированный 4-корпусрин частар Советский твар алай хуьруьн патарив сад-садал туьш хьана ва абуру душмандин дестеяр (300 агьзур аскер ва офицер) гьалкъада туна. Декабрдин вири ийкьара душмандин гьилеяй акьатнавай чилер хьун ва гьалкъада авай армияр азад хьувун патал еке алахьунар авуна, амма душмандилай Гитлеран истемешун кьилиз акьудиз алакьнач.

1943-йисан 31-январди советрин къушунри фашистрин къушунрин Кьиблепатан десте тергна. Адан амуькьаяр, 6-армиядин командующий Ф.Паулюс кьиле аваз, есирда гьатна. 2-февралди Кеферпатан дестедин амуькьайрини чеб есирдиз вахкана.

Батальондин командир Гьамзат АСРЕТОВ

Волга вацлал къазанмишай гьалибвал

3 агьзур миномет, туп, 700 танк авай 13 дивизия акатзавай. Абуруз гьаки генерал-полковник Вольфрам фон Рихтгофена регьбервал гузвай цавун 4-флотдини (1200 самолет авай) кумек гузвай.

Советрин Союздин патай душмандин акси яз маршал, командующий С.Тимошенкодин регьбервилек квай Сталинграддин фронт акьвазна. Адак 62, 63, 64 ва 21-армияр, гьавадин 8-армия ва гуьгьунлай арадал гьайи 1 ва 4-танкарин армияр акатна. Абурун ихтиярда гьаки Волжский военный флотилияни туна. Ятлани душмандихъ танкарин минометар 1,3, самолетар ва аскерарни 2 сеферда артух авай.

23-июлди генерал-полковник Ф.Паулюс кьиле авай армияди Сталинград, Астрахань ва Волгадин кьерехар къун патал гьужум башламишна. Душмандин танкарин ва маса техникадин соединенири 62-армиядин сенгерар къатна, Каменский район гьилик авуна. Голубинский районда абур Дондин кьерехар агатна. Зурба къуватар ишлемишна авур гьужумдин нетижда советрин пуд дивизия душмандин гьалкъада гьатна. Немсери гьаки 64-армиядин эрчи пата авай частарни кьеве туна. 23-августди душман Сталинграддин къваларив атана. Фашистривай чпис кланивал вилекди гьерекатиз жезвачир. Ихьтин кар акурла, немсеринни

къаз жадай гьар сад душмандин аксиниз къарагьна.

Ихьтин четин гьаларай экьечлун патал Ставкади Сталинграддин тередфа авай къушунриз кумек яз Генеральный штабдин начальник генерал-полковник А.Василевский ва Верховный Главнокомандующийдин заместитель, армиядин генерал Г.Жуков ракъурна.

Августдин эхирра немсерин танкар шегьердин тракторар акьуддай заводдиз гьахьна. 14-сентябрди немсер шегьердин вокзалдик акьатна. И женгера генерал-лейтенантар В.Чуйкова, С.Шумилова регьбервал гузвай армияри, А.Родимцев кьиле авай дивизияди, генералар А.Голованова, С.Руденкоди регьбервал гузвай авиациядин частари душмандин рикелай тефидай ягьунар къуна.

1942-йисан 18-ноябрдалди Советрин Армиядин къушунри, халкъдин къатарикай арадал гьанвай дестейри (ополченцияр) Сталинград хуьн, душман Кавказдихъ, Кубандихъ ахьай тавун патал четин ва кьизгьин женгер кьиле тухвана. Советрин аскерри, офицерри гьейранвалдай хьтин игитвилер къалурна. Са гьафтеда Европадин бязи уьлквевяр къур фашистри Сталинграддин са квал, куче къун патал гьафтеяр харжзавай. Саки вири шегьер гьилик авунатлани, гзаф къадарда телефвилер арадал атанатлани, абурулай гьалибвал къачуз алакьнач. Июлдилай 18-

Гьужумдин женгера немсерин кьве, румынрин кьве, Италиядин са армия барбатна. Гьа ик, 1942-йисан 19-ноябрдилай 1943-йисан 2-февралди фашистрин къушунрикай 800 агьзур кас телеф хьана. Дуьньядин тарихда гьакьван армияр гьалкъада гьатна ва къирмишай женгер мад малум туш.

Сталинграддин женгина вишералди дагьустанвийрини иштиракна ва абуру гьейранвалдай хьтин игитвилерни къалурна. Абурукай сад Донский фронтдин 149-стрелковый кьилдин батальондин сержант Гьамзат Асретов тир. А кьизгьин макьам ада ик рикел хканай: "Чи вилек шегьерда авай душмандин частар вилекди гьужумзавай чи армиярин хуьруз ахьай тавунин везифа эцигнавай. 19-ноябрди чи арада лап кьизгьин женг кьиле фена. Нетижда вишералди немсер кьена, 20 фашист есирда къуна, гьаки чи гьиле 8 пулемет, 2 туп, 60 автомат, гранатар авай ящикар гьатна. 23-ноябрди Кьиблединни Рагьакидай патан ва Сталинграддин фронтар сад-садак какахьна. И шад югь советрин гьар са аскер патал рикелай тефидайди хьана..."

Волгадал душман кукваруни санлай Ватандин Чехи ва Дуьньядин кьвед лагьай дяведа акьалтлай дегишвал туна. Душмандин къушунар советрин чилелай михьиз чукурдай мумкинвал гана.

Веревирдер

Аялар - террористар?..

Мердали ЖАЛИЛОВ, литературадин отделдин редактор

Гьикьван рикиз тлал акьуддай суал я? "Террорист" гафуни "бандит", "вагьши", "инсафсуз", "ивидихъ къанихди", "чапхунчи", "жаллат" ва

мад маса гафарни рикел гьизва. Бес аялар малаикар яз чилел къевезвайбуру тушни? "Аял авачир квал яд атлай регьуз ухшар жеда", лугьузва эхир...

Малаик къузгьундиз, жанавурдиз гьик элкьезвайди я?..

Икьван суалар зи рикел эхиримжи вахтунда чи хейлин СМира (телеканалрай, Интернетдай, газетрай) раижзавай сюжетри, къалурунри, чи репортерри, журналистри, педагогри, психологри лугьузвай гафари гьанва.

Умудлу я, зун хьиз, къарсатмишнавайбуру мадни ава. Намуслу са касни аял вагьши хьуни, ам жаллатидиз, террористдиз элкьуьни, бажагьат, секиндиз тада...

Ингье са мисал. Январдин вацра, нубатдин каникулрилай гуьгьуьниз, чи республикадин телевиденидай, гьелбетда, Интернетдин сайтрайни, саки 2 гьафтеда Махачкъаладин 40-нумрадин юкьван школадин гьаятта са десте гадайри чпихъ галаз келзавай руш "тербияламишзавай" тегьер къалурна. Чкадин участокдин инспектор къабулай "серенжемрикайни" рахана. Амма суалрин звал яваш хьанач. Гьик хь, аялрин гьа ихьтин "кьегьалвилер" Россиядин кьилин телеканалрайни датлана ашкъидалди вилек гьизва. Аялри аялар, муаллимар, яшлу ксар, акьалтлай вагьшивилелди жаздандал гьизвай, нажахар, чукуллар, гьатта ружаярни тапанчяяр гваз мектебдиз физвай тегьерар къалурзава.

Ихьтин сюжетар вилекрай Америкадин, Франциядин, Германиядин школайри къалурдай. Гила Россия абурулай вилек акатнавайди хьиз я. Яраб им чав гьа Европадайни Америкадай агакьзавай "багьа ивирар" я жал?.. Россиядин школайрин аялар алатай виш йисара гьакьван "цивилизациядикай", "демократиядикай", руьгьдин культурадикай, къени адетрикай магьрум яз амуькьнай жал? Советрин педагогика гьакьван зайифди, инсаниятдин агалкъунрикай хабар авачирди тир жал?.. Зун гьеле К.Ушинский-дикайни Л.Толстойкай рахазвач. В.Ленин, Н.Крупская, А.Луначарский, А.Макаренко, Дм.Лихачев... педагогикадай гьакьван зайифбуру тирни?.. Цийи "демократри" чпин "реформайралди", лугьудайвал, аял чуьхьудайла, чиркин ятарихъ галаз санал гьа аял вични хьуртал гадарначла гьа?..

Вучиз инсанрин руьгьдай регьуьвал, кичлевал, намуслувал, къайгьударвал, мергьяматлувал квахьзава?..

Дагьустанви гадайри чпихъ галаз келзавай рушаз гузвай "тарс" гьихьтинди я? Кьилел зат (фите) алач лугьуз (зун ягьалмиш туштла), рушаз къуьл гун тлимил яз акуна, ам цавай гьана чилел - муркладал гьалчзава. Гьанал туна, гадаяр

("кьегьалар") чеб са патахьай килигзава... Вучиз абуру, са куьни хьайни кичле тушиз, чпи ийизвай угьрашвилер видеокамерайриз къачуна, жуьреба-жуьре сайтрай кьегьалвал хьиз къалурзавайди я? Вучиз ик алакьзава?..

Акьвазвайвал, яваш-яваш чи школа чаз течир жуьредин идарадиз элкьезва. Гьатта рушариз кьилди, гадайриз кьилди классар ачухун, мектебрин программайра диндай (динрай) тарсар тун, маса крарни истемешзава. Кьилел фите алачир рушариз "тарс" гунни, за къатлузвайвал, гьа "алимрин" ирс я. И тегьерда давам хьайитла, са вахтундилай чаз рушариз кьилди, гадайриз кьилди, мусурманриз кьилди, хашпарайриз, чувудриз, масабурузни кьилди мектебар гекрек жедачни?.. Чи "цивилизация" гьи дережадив агакьдатла?..

Жавабар жагьурун четин жезва. Чидач, келзавайбуру гьик фикирдатла, аз и крар вири, сифте нубатда, чи образованидинни тербия гунин хилен вири векилрин, иллаки чи кьенин "реформаторрин" тахсир яз акьваза. Месела, "Звезда" каналдай и мукьвара, "Особая статья" лишандик кваз, чьехи гуьжет - дискуссия тешкилнавай. Ана 1990-йисарилай инихъ ханвай жегьилрин къадар-къисмет ва абурухъ галаз санал чи обществодин, санлай Ватандин къисметни гьихьтинди хьун мумкин ятла, веревирдзавай. ЦРУ хьтин къецепатан махсус къуллугьриз чина алай аямдин шартлара, кьил-кьилелай алудна, ялавари шемер гваз майданрал акьудун патал жегьил амакьар, обществодилай са гьик ятла наразибур, кар-кеспидик квачиз, кепекрихъ лувилени физ гьазурбуру жагьурун клусни четин тушири раижзавай. Кьилин "душманарни" Америкада ва я маса са гьина ятла ваъ, ина, чи шегьерани хуьрера, тербияламишзавайди инкарзавачир. Таман несилар чина тербиядивай, гьакьки чирвилеривай, тарихдивай ва пак адетривай къакьуднавайди, исаятта кьиле физвай саки вири чулава гьерекатрин бине гьана, чи образованидинни тербиядин, культурадинни тарихдин, адетрин ирсинив эгечизвай тегьерра авайди субутзавай. Гьавилай чи школьникриз пара вахтара жувандини патанди, дуьсти душман, михьидини чиркинди, экуьдини чулавди чара ийиз чизвач. Инсафсузал, чапхунчивал, къастуналди инсандин уьмуьр чурун, яшлу несилар жаздандал гьун, тарихда ерли са затлани хьсанди тахьайди хьиз къалурун гзаф пропаганда ийизва. Ибурал гила "михьидин" гвайбурун истемешунарни, "цийи хьийизвай" адетарни алава жезва. "Тарсар" гузвайбуру гьавилай гзаф я...

И кар лап вини дережайрани такуна туш. Амма гьакьки серенжемар къабулун, мектебни муаллим, илимни алим, духтурни культуротник чпин дережада эцигуьникай, абур хуьникай рахаз, къайгьу чулун яргал везьезва. Им акьалтлай залан гьалат, чуру гьакькикат, чавай квахьзавай несилар тирди, гьайиф, парабуру къатлузвач. Нефсинин гьилеяй маса ивирар акьвамайди хьиз туш. Им я чна, вирида, кьил акьудна кланзавай тарс...

Несилар хуьн - чи кар алай проект, стратегия, кьилин рехъ тушни?..

Касбуба Азизханован - 90 йис Лукьманан вафалу хва

Мердали ЖАЛИЛОВ

ПУБЛИЦИСТ, регьбер, шаир, дуст... Инал лагъанвай къуд яржи **Касбуба Лукьманович АЗИЗХАНОВАХЪ** галаз хъсандиз къазва. Гъич тахъайтла, заз а касдихъ галаз санал къвалахдай, дерди-бала веревирд ийидай, четинвилериз дурум гуз, сабурур хуьз чирдай мумкинвал хъана.

Вичин яшда ада, къилел буба, далудихъ дагъ хътин хва-стха галачиз, сабурулувилелдини, дуьзвилелдини, халкъдихъ галаз рахаз чир хъуналдини хуьруьн чкада аквадай хътин дережаяр къуна. Сифте-ни-сифте заз ам публицист-редактор яз чир хъана. Докъузпара ва Ахцегъ районар сад хуьвур сифте йисар тир. Зун зи муаллим ва шаир-насихатчи Шихнесир Къафланова сифте яз Ахцегъиз, райондин газетдин редакциядиз тухвана. 9-классда къелзавай аял яз, Касбуба Лукьмановича ва а члавуз ана жавабдар секретарь яз къвалахай шаир Къадир Рамазанова зи тарифнай ва ширар газетда чапнай. Гъа члаван дуствал яр-гъал йисара давам хъана. "Лезги газетдиз" (а члавуз "Коммунист" газет) зун къвалахал къабулайди ва зи сад лагъай редакторни Касбуба Лукьманович Азизханов я. И кардал за дамахзава.

Адахъ галаз санал къвалахай Агъариза Саидов, Алаудин Гъамидов "РФ-дин культурадин лайихлу работник" лагъай тварарив агакъна.

Эхъ, Касбуба Лукьмановича чи милли газет патал лап хъсан журналистрин са десте гъазурна. Абурун жергеда писатель Казим Казимов, писатель ва публицист Нариман Ибрагимов, жанлу публицист Абдулафис Исмаилов, жавабдар секретарь ва таржумачи Даир Бейбалаев, журналист Шагъисмаил Гъажимирзоев, журналист ва таржумачи Гъемзет Гъемзетов, масабур ава.

Са хейлин вахтунда чина Дагъустандин халкъдин писатель Абдуселим Исмаилова, шаир Тажидин Агъмедханова, писатель Мегъамед Ведихова, масабуруни къвалахна. Ибур вири чи халкъдин яратмишдай интеллигенциядин истеклу векилар тушни бес!..

Касбуба Лукьмановичаз журналиствилдин кадряр хкъагъиз чидай. Ик, 1985-йисуз, октябрдин вацра Касбуба Лукьмановича, хайи газетда къвалахиз, анжах хуьрерай муаллимвилдин къвалахдилай хтана, республикадин А.Тахо-Гъиддин тварунихъ галай педагогикадин институтда къвалахза-

Касбуба АЗИЗХАНОВ

Жанлу гуьмбет

Гъардаз вичин велед ширин, багъа я,
Вири дуьнья гъадан вилай аквада.
Назни нямет, къвални, мални гуз гъадаз,
Жув таз къулухъ, велед вилик кутада.

Вири умуд, члехи мурад, рикл ацлай
Жагъида ваз чан - жигер тир веледдай.
Шак алач хби, багъда ширин къелем цай,
Касдиз элди эвез гуьрмет, рагъметда.

Гъар са касди тада несил камаллу,
Адаз вичин девлет адай аквада.
Жанлу гуьмбет велед жеда баркаллу,
Гъуьндуьр хъана ви твар цавук клада.

Дидедизни бубадиз вич клани къван
Чир хъайидаз хъсанни пис аквада.
Инсан жеда, тварни жеда баркаван,
Ада элдин, хуьруьн тагъсиб члугвада.

Чухсагъул, къисмет

На заз инсафнач, чухсагъул къисмет,
Вири къуьруькрай къечкъина зун сагъ,
Халкъдин мисалдиз авуна гуьрмет,
Вердишна за зун на лагъай саягъ.

Къаяриз ганач за яб, лигимна
Жув тлурфанрани женгера къати.
Туйкъуьлдав эвез ийиз ширинди,
Четин члавуз за къачунач тади.

вай Шихмурадov Шихмурадни зун желбавуна. Касбуба Лукьмановича и кар хъайивал хуьрай лагъана ваъ, лап акалтай члехи бубавилин, стхавилин къайгъударвилелди авуна. Педагогикадин илимдинни ахтармишунрин институтдани чи крар зайифзавачир. Газетдиз атайтла, милли члалал кхъиз алакъзавай къве журналист артух жезвай. Им бес а касдин камаллувал, крар виликамаз акун туширни! Ш.Шихмурадовакай газетдин къилин редактордин заместитель, гъакъван крар вичин хивез къачуз ва виликди тухуз жедай кас хъана.

Заз Касбуба Лукьмановича газетдиз гъа атайвалди гайи тапшуругъ сад я: "Миграгъви, гъи отделда вуна къвалахитлани, ви хиве сифте гъатзавайди литературадин материалрин иесивал авун я..."

Ик за информациядин, культурадин отделра къвалахна. Литературадин месэлаяр гъа 1985-йисалай инихъ газетда зи хиве гъатна. И карди неинки зи чирвилерин дережаяр, газетдихъ галаз алакъа хуьзвайбурун къадарни артухарна. Фадлай къелемар гъилий вельбуруни илгъамдиз худ хтана... Литературадин отделни арадал атана...

Касбуба Лукьманович "Цийи дуьнья" газетдин къиле авайла райондин газет вири республикадиз машгурдаз элкъвеная. Гъанани ада лап хъсан журналистар тербияламшна. Абурун жергеда яргъал йисара гъа газетдиз регъбервал авур шаир Абдулрашид Рашидов, композитор Гъасангъа Мурсалов, журналист Заур Гъажиев, члехи публицист ва писатель Нариман Са-

Мичи члавуз гъед жагъурна цава,
Багъа ишигъдик хъана зун адан.
Ихътин бахтунихъ вичин сир ава,
Тежедай гъеле-меле гъар садахъ.

Инални, къисмет, инсафнач на заз,
Чирна ашкъидин мичи жигъирар.
Дуван авуна вуна захъ галаз,
Ачухмир лугъуз жуван фикрар.

Хуьз хъанач завай, вучда къаних я,
Гъахъ патал даим женгина авай.
Белки, гъа им зак квай са синих я,
Фикир чуйнуьхна хуьз жедач завай...

Мурад

Зи хтулриз вуч хвенва, вуч тазва за?
Бирдан ихътин суалди зун къарсуруна.
Къекъвена зи къиле цийи авазар -
За къелемни чар акъудна гъазурна.

Фена мани, яд хъиз, чарчел авахъна:
Цавар тазва, булутрикай азад тир.
Чилер тазва, бахт къилеллай, алахъна,
Дагъни аран, гъа са тегъер абад тир.

За тазва рагъ, кузвай, леке алачир,
Варз тазва за, гагъ зур жез, гагъ ацлудай,
Гъетер тазва, хата-бала галачир,
Сад акурла, им зи гъед я, лугъудай.

Цуьквер вири тазва - жуван девлетар,
Тазва гъар са векъ, гъар са тар авайвал,

муров (Гъажиев), Султан Манатилев, Нариман Абдулов (Гъажиев), писатель Назир Мирзоев, журналист, гилан редактор Дашдемир Шерифалиев ва гзаф масабур ава.

Шаир Касбубадин гъиликай ("Чепер Касбуба" тахалус алаз) "Девирдин зенг", "Зи зиярат", "Суван цуьквер", "Чепер-наме" ва маса ктабар, цлудралди манийрин члалар, халисан дастанар, тебрикар хкатна. Ада Ахцегърин рушариз, Махачкъала шегъердиз, Чеперин сувариз теснифнавай члалар халкъдин манийриз элкъвенва.

Дуст яз, Касбуба Лукьмановичан ирсчи гзаф хуьрерин векилрив агакънава. Ялахъви Казим Казимова адаз "Стхадин дережада" макъала, миграгъви Къурбан Акимова "Гекъигун авачир ирсдар", шаир Арбен Къардаша "Члехи Лукьман", хуьруьгви Максим Алимова "Бубадин сухта", ахцегъви Абдулрашида "Зи чешмедин эвел" ва ик мадни гзаф гекъигунар лугъун дуьшуьшдин кар туш.

Вичихъ еке мумкинвилер (къвалеркъар, девлетар) авачиртлани, адан къвал мугъманрай ацана жедай. Къвалин кайвани Секина гъамиша са къвачел акъваздай.

Хва Мадрида, профсоюзрин рекъай члехи пешекариз, аллимди бубадин ирс несилрив агакъариз хейлин крарик къил кутазава.

Чеперин хуьре ирид йисан школа, Ахцегъа, къеледа, школа-интернат, Ростовда ВПШ акалтарна, Ахцегъа, Агъула, Махачкъалада партиядинни журналистикадин рекъерай регъбервал гудай члехи къвалахрал хъайи публицистдин, шаирдин, дустунин бажарагълу зегъмет адаз "РД-дин культурадин лайихлу работник" лагъай гуьрметдин твар, хейлин медалар ва маса шабагъар гуналди къейднава.

Виридалайни члехи шабагъ халкъдин рикелай ам тefин я. Ам гилани Ахцегъани, Агъулани, Рутулани, Къурагъани, Мегъарамдуьурени, Къасумхуьрелни, Дербентдани... Касбуба Лукьманович яз, яни Лукьманан вафалу хва яз рикел хкизва. Зазни ам гъа Лукьманан хва я. Вири дердийрин дарман чидай хва...

Уьмуьрдин эхиримжи йикъаралдини ада вич редактор яз гъиссамай ва чаз девирдин маракълу месэлайрай, тварван авай чи халкъдин векилрикай (Х.Тагъир, Къ.Межидов, М.Айдинбегов, А.Агъаев, Р.Гъамзатов ва мсб.) кхъенвай макъалаяр, "нумрадиз це" гафарни галаз, рекъе твадай. Хейлин теклифарни гудай...

Къе чна ам рикел хкизва, . Адан эсеррикай гузва.

Писвал пучна, тазва жедай гуьрметар,
Тарихни кваз тазва галай-галайвал.

Амма тазвач са яракъни атомдин,
Терг тавуртла барут, гуьлле, яракъар,
"Чаз гуьрметнач чи бубади - залумди!"
Лугъуда заз хтулди зи агакъай.

Белки, икни лугъуз тахъун мумкин я.
Мумкин я, чил вични квахъун алемдай.
Гъик ацукъин зун, лагъ, гила секин яз,
Физва суза за кхъизвай къелемдай...

Секиндиз къанда...

Ракъин цлелхемар чкъана цава,
Хуш я рикелериз гатфарин гъава!
Таза векъерни, цуькверни чпин
Шад я ракъинихъ элкъуьр ийиз чин.

Клуртл-клуртл къачуна чеб-чпив рахаз,
Лув гуз цавариз, мад хквез къугъваз,
Цийи къвалерин къавун чередал
Къватл жеда лифер гатфар береда.

Ислягъ уьмуьр я гатфариз ушар,
Ада лифер хъиз шадарда рушар...
Къандач лифериз я къай, я саврух,
Хуш туш цифери къевайла бушлук!

Рушариз къанда шад уьмуьр, девран.
Сусариз къандач члулав къар, гъижран!
Къурхут тежервал хуьруьвай лифер,
Секиндиз къанда цаварни чилер!

Етим Эминан - 180 йис Гъакъикъатдин суракъда

Ариф РУСТАМОВ,
Ичинрин хуьруьн мисклиндин имам

Лезги литературоведенида члехи шаир Етим Эмин дидедиз хъайи хуьруьн жигъетдай тайин тир делил авач: садбуру ам Къурагъ райондин Цилингрин хуьрай, муькуьбуру Сулейман-Стальский райондин Ялцугърилай я лугъуз тестикъарзава. Гуььжетарни давам жезва.

Зи фикрдалди, гъакъикъатда Етим Эмин гъи хуьрай ятла тайинарун патал шаир яшаммиш хъайи девирдихъ элкъвена къанда, гъа йисарин чешмеяр мад сеферда туплалай хуьвун герек я...

Къейдна ийин хъи, са вахтара шаирри чпин шаиррин эхиримжи бендина автордин ва адан хуьруьн твар къалурун деб хъанвай. Етим Эмина аджамдал кхъенвай хейлин шаиррин эхирда "Етим Эмин ал Ялцугъари" (яни ялцугъви) къейднава. Са мисал гъин: "Назм силсила авлиял кирам Мугъамад Эмин ал Ялцугъари. 1338. 8 раджаб". Ихътин чешнеяр мадни гъиз жеда...

Эминакай рахадайла, заз къелзавайбурун фикир мад са делилдал желб ийиз къанзава. 1994-йисуз публицист Нариман Ибрагимова акъуднавай Хпеж Къурбанан шаиррин къваталда, гъалатл хъана, Етим Эминан шаир (45-46-чинар) Х.Къурбанан къул алаз ганва. Етим Эминан гъилин хатларин зи музейда авай дафтарда (ам аджамдал кхъенва) винидихъ твар къунвай ктабда гъатнавай шаирни ава. Агъадихъ чна ам гузва:

Рабби

*Рабби, гъар са дуьньяда
Авени мадад вун я хъи.*

*Вири шейэр фана я,
Даим абад вун я хъи.*

*Диде-дадаш авачир,
Велед-юлдаш авачир,*

*Бажи, къардаш авачир,
Вагъид агъад вун я хъи.*

*Бине, макан авачир,
Маскан, магъдан авачир,*

*Гъаким - султлан авачир,
Даим азад вун я хъи.*

*Рабби, завал авачир,
Тагъаяру гъал авачир,*

*Ташбигъ, жамал авачир,
Гъаким самад вун я хъи.*

*Халикъ, шарик авачир,
Ташбигъ, малак авачир,*

*Девлет, уьскуьч авачир,
Даим абад вун я хъи.*

*Вилер авачиз, акваз,
Мез авачиз, рахаз,*

*Риклин сирдикай хабар,
Рабби, абад вун я хъи.*

*Руьгъ авачиз, деринд,
Яб авачиз ван жерид,*

*Я раб лам - ялид
Ва лам - юлад вун я хъи.*

*Ирид чилер цаварин,
Ирид икълин гъуьлерин,*

*Тамам буьтуьн эплерин,
Халис устад вун я хъи.*

*Эвел буба Адамдин,
Ахпа эхир Хатамдин,*

*Вири жумла аламдин,
Зикир, фейрад вун я хъи.*

*Вири шейэрин Халикъ,
Гъар са мазрукъдин разикъ,*

*Гъам магъбудвиллиз лайих,
Агъа, тек сад вун я хъи.*

*Я Рабби, вун я вудуд,
Гъар са гъамиддин магъмуд,*

*Етим Эминан макъсуд,
Риклин мурад вун я хъи.*

*(Шаир, аджамдин бязи къетленвилер вил-
лив хвена, таржума авуна - А.Р.)*

*Къейд ийин хъи, Н.Ибрагимован "Пуд
асирдин эдебиятдин пуд куклуш" ктабда вини-
дихъ гъанвай шаир са бенд алава хуьвуна*

Хпеж Къурбанан твар алаз ганва:

*Хпеж Къурбанан дуьадал,
Ислам диндин бинедал,*

*Гунагърин сан - килледал,
Зи иман-дад вун я хъи.*

1 ◀

хъайидалай кьулухъ риклел хкизва Динара Эминовади. - Жуван харжийрихъ гзаф кваллахар авуна, къав са бубат къайдадиз хкана, тамашачияр ацукъзавай зални тилийрикай хвена.

Динара Эминовадин ери-бине Къурагъ райондай я. Уьлкведин меркезда дидедиз хъайи ам 13 йисуз гъана яшамаш хъана. Амма диде-бубади ватандивай яргъа чехи жезвай руш милли, ватанпересвилин гиссералди тербияламышна, адаз члал чирна, ам халкъдин медениятдин ивириккай магърумнач. Гуьгъунлай хизан Дербентдиз куьч хъана. Руша Даггосуниверситетдин экономикадин факультет акъалтарна, 17 йисуз Дербентдин казначействода зегмет члугуна. Финансринни майишатдин кваллахдин рекъай хъсан тежриба авай Динара Эминова, вичин гъар йи-къан кваллахдин яцла аваз, Лезги театрди хъ галазни алакьада жезвай. Адаз театрдин дердийрикайни месэлайрикай хабар авай. Театрдин регъбервилдиз финин теклифни Динара Эминовади гъавилияй инкарнач, жуван халкъдин медениятдиз къуллугъун гъар садан буржи тирди аннамашна, вичин алакьунралди театрдин искусстводиз анжах хийир гуда лагъана, къве вацра къван директордин заместителдин, ахпа директордин везифайрив эгечна.

■ **Динара Мураддиновна, театрдин кьиле акъвазайла, куьне жуван вилик гьихътин месэлаяр эцигна?**

- Гъар са регъбердин гъилер, адан куьмекчияр заместителар я. Театрдикай ихтилат фидайла, яратмишунрин коллективдин везифаяр лап чехибур тирди къейдна кьанда. Тамашаяр эцигзавайбур, тамашачийрихъ галаз алакьада авайбур гъабур я эхир. Амма

Лезги театр чун садзавай, халкъдин ирс хуьзвай зурба къуват я

сус образование къачунвай ада цинин йисалай режиссёр-постановщиквиле кваллахзава. Чи жегъил актёр Алберт Хидирнабиева Москвада ГИТИС-да клелзава. Исаятда коллективди сад тир команда хъана кваллахзава. Къвед лагъай образование патал министрстводи такъатар гузвач. Чна, театрдин хуси къуватриз килигна, сад-къве кас тежриба хкажиз патарал рекъе твазва.

■ **Халкъдин медениятда театрдин везифа чехиди я. Лезги театрдилай и везифаяр кьилиз акъудиз алакьавани?**

- За театр чи халкъдин гуьзгъуь яз гьисабзава. Сегънедилай чна чи тарих, адетар, ацукъун-къарагъун къалурзава, халкъдин милливал хуьзва ва ам несилриз чирзава. Театрдин коллективни хиве авай везифаяр кьилиз акъудиз алахънава. Им чи гъар йи-къан кваллах я. Гъа са вахтунда тамашачияр мадни гзаф хъун чи мурад я. Эхиримжи вахтара и карда нетижа ава - чна залар ацурзава.

■ **Алай девирдин инсан зайиф еридин теле-шоурин, Интернетдин есирда гъатнава. Ихътин вахтунда тамашачияр желбун патал гьихътин кваллах тухузва?**

- Гъар са актёрди вичи-вичин винел кваллахзава. Чпин устадивилелди тамашачияр гъейранарзава. Репертуар фикрдай акъудзавач. Цийи тамашаяр эцигзава. Алай девирдин кар алай месэлайрикай тир бейгъуш квай шейэр таканарунин, экстремизм, терроризм негъ авунин манадин тамашаяр эцигзава. Анриз школайра клелзавай аялар желбзава. Клелзавайбур садра-къведра школадин директордин куьмекдалди театрди гъайила, абуруз театрдин искусстводикай хабар жезва, ахпа чпин хушуналди къевезвай дуьшуьшарни ава. И карда чаз РД-дин культурадин министрстводини алакьдай куьмеккар гузва. Алатай йисуз са постановка эцигна. Цинин госпландин бинедаллаз федеральный бюджетдай пуд постановка патал такъатар чара авун лазим я.

Гъа са вахтунда чна бязи конкурсар тешкилзава. Абурун куьмекдалди жегъилар чи тарихдал, медениятдал, театрдал желбзава.

Шегъердин, республикадин общественный уьмуьрда иштиракунни, коллектив гъар жуьре мярекатриз, фестивалриз финини нетижа гузва.

■ **Цийи тамашаяр эцигунин, цийи авторар желбунин кваллах гьикл тешкилзава?**

- Цийи тамаша эцигун патал чара ийизвай такъатар, гъайиф хь, анжах актёррин

ЛЕЗГИ ТЕАТР: къайгъуяр ва месэлаяр

тешкиллувилин кваллахни ава къван. Гъар са тамаша эцигун патал бюджетдин ва бюджетдинбур тушир такъатрин къайгъуда хъун, районриз физ, тешкиллувилин ва гзаф маса месэлаяр гъалун герек я. И кваллахар директорди вичин заместителрихъ галаз санал кьилиз акъудзава. И месэладин важиблувал фикирда къуна, за заместителар дегишна. Гъа ик чун яваш-яваш кваллахдин яцла гъатна. Коллективдикай рахайтла, гъелбетда, туьгъметдай вахтни авайди я, алахъунриз, алакьунриз килигна, къиметни гун хъсан я. Кьилинди, абурухъ галаз хуш рафтарвал, истемешунар авуналди эгечна. Исаятда коллективда гуьрмет ава, яратмишунрин жигъетдай къейд ийиз жедай хъсан нетижаарни хъанва...

■ **Медениятдин хиле кваллахзавай парабур яшар хъанвай ксар я. Абурун тербиядик, насигъатригъ кваллешеккаррин цийи несил арадал гъунин кваллах театрда гьикл кьиле физва?**

- Гъелбетда, алай девирда гъвечи мажибрихъ кваллахиз садазни кланзавач. Са къадар яшар хъанвай пешекарарни театрди вердиш хъанвайвилей, ам къвед лагъай кваллиз, хизандиз элкьвенвайвилей къевезва. Ятлани, чун ашкъи, бажарагъ авай, чпиз тлебии пай ганвай жегъилар желбунин, авайбурун тежриба хкажун патал абуру гъар жуьредин курсариз ракъурунин къайгъуйрик квал. Мумкинвилериз, яни такъатриз килигна, и кваллах кьиле тухузва. Тахайтла, гележегни жедач эхир. Школа куьтягнавай жегъил, актёрвилерин рекъай клелиз ракъуруна, пешекар хъайила, кваллахдалди таъминарун - театр патал им такъатрин жигъетдай са шумуд йисан пар я. И кар чалай, гъайиф хь, алакьавач. Са жуьре рекъер-хуьлер жагъурна, актёр Казбек Думаев театрдин режиссурадай Москвада К. Райкинан тварунихъ галай сегънедин искусствойрин высший школадиз ракъуруна. И рекъай мах-

бязи пек-партал къачуниз са бубат бес жезва. А пулуникай автордиз гана, цийи эсер арадал гъун лап четин акъваззава. И карди репертуар мадни хъсанарун ангелзава. Къалурдай цийи тамашаяр чанъ я. Актёрарни къугъваз гъазур я. Месела, "Мамнунан чирагъ" чехи тамаша майдандиз акъудна.

■ **Театрдин вилик гьихътин месэлаяр акъвазнава?**

- Яратмишунрин кваллах чна, авай мумкинвилериз килигна, хъсандиз кьиле тухузва. Гъа са вахтунда къазанмишнавай нетижадал рази хъана акъвазни авунвач. Чаз спонсорвилерин куьмек бес жезвач. Спонсорвилерин куьмек за майишатдин кваллахриз талукъ гуьрметзава. Винел патан акунрай чи драмат гуьрметди я, зални - гъаки. Амма чимивал гудай къурулуш тахъун, хъайиди-хъуй лагъана, янавай къав театр патал чехи месэла я. Актёрри репетицияр тухвана кланзава, абуру маньяр лугъун герек я. Амма мекъизва, азарлу жезва... Чпихъ эцигунрин хуси карханаяр авай агъваллу ватандашар ава. Заз абурувай такъатар кланзавач. Гъарда, атана, вичелай алакьдай са кваллах авуртла, гьикъван хъсан жедай. Им чи меденият хуьник абурувай куьтза жедай пай я. Амай миллетрин театрриз килигайла, абурухъ гъахътин амадагар, рикл куьзвай ксар гзаф ава. Абуру гъам государстводин къурулушра, гъам агъваллу ватандашрин арада чпин театрдин териф хуьзва. Чахъ театрди хъ рикл куьзвай, чпелай алакьдай къван билетар маса къачузвай, абуру чирхчирриз пайзавай амадагарни ава. Им лап хъсан куьмек я. Актёрар патал ацлай зал хъун важиблу я къван. Тахайтла, абурухъ гъевес жедач, тамашдай кас тахайла, чпин устадивилин винел кваллахдач... Чаз куьмеккар гузвай Имам Яралиеваз, Гъажи Жабраиловаз, Тельман Гъамзаеваз, Физули Сагъуеваз ва масабуроз за сагърай лугъузва.

■ **Театрди хъ герек тадаракар, база авани?**

- Федеральный программадай чаз автобус ганва, экверин техника къайдадик кутунва. Са жерге маса кваллахар чна театрдин хуси харжийрихъ ийизва.

■ **Агъалийри Лезги театр районриз къевезвач лугъуз шикаятарзава...**

- Шаз чун Махачкъаладиз, Ахцегъиз, Къасумхуьрел, Къурагъиз, Мегъарамдхуьруьз фена, тамашаяр къалурна, концертар гана, - жаваб гана театрдин агъсакъал Мирзабег Мирзабегова. - Эхъ, ибур гастролар я лугъуз жедач. Вучиз лагъайтла, виликрай чун 15-20 юкъуз, са вацра Ахцегъиз, гъаки Махачкъаладиз ва масанризни физвай. Неинки районриз, гъаки чехи хуьрерани тамашаяр къалурзавай, зегъметчи коллективрихъ галаз гуьруьшмиш жезвай. Исаятда тамаша гваз са райондиз фейила, районцентрилай гъейри, масанра театр къалурдай шартлар авач, хуьрера клубар ерли амач лагъайтлани жеда. Райондиз са тамаша гваз фидайла, чун анин регъберрихъ галаз гуьруьшмиш жезва. Сагърай чеб, алакьдай куьмеккар гузва. Са юкъуз фена, тамаша къалурна хтун гастролар туш. Амма вацра амуькна, чкайрал кваллахдай мумкинвилер театрди хъ авач. Чун Кцлар райондизни фенай, амма театрдин бюджет патал анжах зарар хъанва...

■ **Динара Мураддиновна, театрдин гележегъ кьез гьикл акъвазна?**

- Театрдин гележегъ жегъил пешекарар - актёрар ва режиссёрар я. Хъсан пешекар арадал гъун патал такъатар герек я. Халкъди куьмекна кьанда. Республикадин бязи театрриз маса регионра авай чпин диаспорайри теклифзава. Чавай гъелелиг лезгийрин диаспорайрихъ галаз алакьаяр тайинариз хъанвач, - давамарзава ихтилат Динара Мураддиновнади. - Театрдиз текдиз авай гъаларай экъечлиз четин я. Виликрай фабрик-завод, колхоз-совхоз авай. Анрин коллективри билетар къачузвай, чаз чкайрал атун теклифзавай. Театр, хвешила, санай-масаниз физвай. Исаятда ахътин коллективар амач..., - риклел хкизва Мирзабег Мирзабегова.

- Лезгийрихъ къадим театр ава, - са свивай хъиз лугъузва театрдин директордини кьилин режиссёрди. - Чна гъамаша фикризава, чаз гьихътин зурба ирс тунва театр арадал гъайи ва ам виликрай тухвай ксар... Абуру чпин чанар эцигна... Къе театр гьиз галда ава?... Адан дережа хкажун, виликдай авай хътин гуьрмет, авторитет арадал хкун патал чун алахънава. Нетижаярни авачиз туш. И кар тамашачийрини къейдзава. Амма гъелелиг хъанвай нетижаяр чпел разивализ жедайбур туш, тимилай.

■ **Мумкинвилеикай менфят къачуна, газет клелзавайбурухъ элкьвена лугъудай гаф-члал аватла, буюр...**

- Цийи Етим Эминан 180 йис тамам жезва. И кар театрди фикр тагана тун дуьз туш. Чаз шаирдин юбилейдиз талукъарнавай цийи тамаша эцигиз кланзава. Амма гъелелиг тайин тамаша авач, автордиз гудай такъатрини клеветваз. И кардик куьун кутадай, Етим Эминан яратмишунрал рикл алай, лезги халкъдин тарихди хъ, медениятди хъ рикл куьзвай кьегъал рухваря куьй майдандиз экъечрай. Тайин са касдал пьеса кхъин тапшурмишрай. Ша чна и кардал кьил гин! - лугъузва театрдин яратмишунрин коллективдин регъберди.

- Гъар йисуз Москвада лезгийрин къадим Яран сувар вини дережада аваз къейдзава. Аниз чи халкъдин вилик-кьилик квай, машгъур ксар къевезва. Лезги театрди хъсан, устад актёрар, манидарар ава. Чпин хушуналди сад-къвед аниз физва. Амма суварин тешкилатчийри санлай театрдин коллективдиз теклифзавач. Лезги театрдин коллективдиз халкъдин милли мярекатриз, гъерекатриз теклифун лазим я. Москвада Яран сувар тешкилзавайбуру цийи къванни чун рикелай алуддач лагъана умуд куьтзава.

Чун Россиядин меркездиз хъсан тамашаяр, нумраяр, итижлу программа гваз физ гъазур я, - алава хъуьна Динара Эминовади.

Нариман АБДУЛМУТАЛИБОВ,
филологиядин илимрин кандидат,
ДГУ-дин доцент

(Эвел 3-4-нумрайра)

...Гъиле авай ктабда нугъатрин гафар кватунин жигъетдай бегъем кваллах тухванва, им адан ва ам кхъей автордин кылин лайихлувал я. Гекъин чна, маса чаларай къабулнавай гафарин эвезда ишлемишзавай ихътин гафар: **фичи** "бевешадин ранг", **дидевах** "хала", **клаклай** "амле", **хилан** "бегъле" ва мсб. Анжах ганвай гафар, чна винидихъ кхъейд авурвал, гъи нугъатдиз

Месела: **авуч** (ярк.) "вещь" (гекъ.: **атланал алай авуч це**) (лит. **затл, шей**); **г(и)йим** (миск.) "одежда" (лит. **пек, партал**), **латлур** (кимиль.) "шакал" (лит. **чакъал**), гъулов (кимиль.) "палас" (лит. **рух**), **экъягъун** диал. "перейти вброд через реку"; **пуйсун** [ппуйсун] диал. 1. недотепа (**ам са пуйсун я** он такой недотепа) 2. вялый, нерешительный, равнодушный; **рекъвел** диал. зазубренный (**рекъвел гапур** зазубренный кинжал); **чукун** диал. обжираться; много есть, **черегуыл слец**, диал. названия ковров по рисунку (букв. роза); **члухумл** диал. шрам (**хирен члухумл** шрам от раны); **царкъвел** зоол. диал. (нуь-ц/уьгъ.) вид ястреба; **тикам [тикхам]** диал. (гелх.) кул. "начинка пирога, фарш"; **туваил** [ттувайил] диал. (ахц.) бот. "трутень"; **партлал** (миск.) "ковер", **пиклячун** (ахц.) "эммишун, шуплун"; **ккывыд-найрал кыуыл авун** (ахц.) "танцевать быстрый танец"; **типиш** "треугольная маленькая вещица; козырек"; **йей** (ахц.) "законченный; настоящий" (гекъ.: **йей квалах** "настоящая работа", **йей зул** "настоящая осень") (лит. **бегъем, халисан**); **йейвал** "тирвал"; **гуьрццер** (целегуьн.) ва я **мурччар** (ахц.) "схватки родовые" (гекъ. **аялдин гуьрццер** (мурччар); **ккъагъунар** (ахц.) лит. "лишанар" (гекъ. **шваш ккъагъун** "свас це луп-

ам михъиз харчи иида, чалан "чиргъин" арадал гъида.

Гъиле авай ктабдани гъахътин гафарни тймил тушиз ганва, анжах абурун къвалав неол. (**ц/ийи**) лишан галаз гун чарасуз тир. Къачун чна и гафарганда ганвай **зари** гафунин макъала:

"**зари** - писатель: поэт, прозаик, драматург" (105 ч.)

Гъа ина авторди вучиз ятлани гъа **зари** гафунин словарный макъалада хъана кланзавай (эгер ам гаф яз къабулнаватла) ибараяр кылди, чебни словардин макъалаяр хъиз, яни кылдин гафар хъиз гузва. Гекъ.:

зариурин межлис - собрание писателей

зариурин союз - союз писателей

зариурин съезд - съезд писателей (105 ч.)

И кардини и гаф чал лап илит-завайди клевелай испатзава.

Ихътин, илим кваз такъуна, къасухдай ийизвай гъерекатралди гъилевай ктаб лап тафаватлу я.

Са бязи юлдашири, гъа жергедай яз словардин автордини, "писбурун" жергедик-**лу**, **-суз**, **-миш**, **-ламиш** суффиксар квай гафар кутунва. Гъиле авай ктабдин автордини "Сифте гафуна" ихътин гафар кхъизва: "...кхъецепатан чаларай атанвай гафар чи чалаз хас тушир суффиксар ва эхирар (**-миш**, **-сиз**, **-суз**, -

лебная буддистов, **векилхана** - сольство, **сеняtxана** - мастерская, туьрк чалай къабулнавай- **чи** суффикс акална арадал атанвай ва я гъанвай ихътин гафар: **адчи** - носитель имени; **ажалчи** - ангел смерти; **азадчи** - борец за свободу; **аксикъшлабчи** - контрреволюционер, **акъажчи** - соперник, **библиотекачи** - библиотекарь, **вагъабчи** - вахабист; **гафарчи** - хорошо владеющий языком, **гъазаватчи** - участник газавата; **улакъчи** - водитель транспорта, **сварчи** - сварщик ва мсб. Эхиримжиди (259 ч.) лап "интересный" гаф хъана. И гаф нугъатдин **свар** "трещина" гафуникай-**чи** суффикс гилигна туькьурнавай хъинди я. Акл хъайила, суал къевезва - **ферчи** гаф гъинава?! Эгер масакла ятла, урус чалай къабулнавай **сварка** гаф ина хъана кландани?!

Якъин кар я, чи чала эхиримжи вахтара маса чаларай атай суффиксрин куьмеқдалди цийи гафар гзаф арадал атанва. Чалан даях тир "Лезги газет" - да абуьр кьериз-царуз гьалтзава, гекъ.: **маначи** "толковый", **уьзуьмчи** "виноградарь", **ципицичи** "виноградарь" (332 ч.). Лагъана кланда, сифтегъан гаф, яни **маначи**, и гафарганда авач. Эхиримжи вахтара **уьзуьмлух** гафунин ериндал ишлемишзавай **ципицлух** гафни майдандиз акъатнава. Гъамни и гафарганда авач. Муькуь па-

чи чалаз фадлай хас я, гекъ.: **члугъичлугъ** (нуьклерин са жуьре), **члакъчлакъ** (ципицирин са жуьре) ва мсб. Туькьурнавайдини я алим, я журналист, я шаир туш. Лагъана кланда, ам вири гъа хизанди, хтулрини кваз, ишлемишзава. Мумкин я, и жуьредин урус чалан эвезар яз ишлемишзавай **mlunlmlunl** хътин гафар халкъдини къабулун.

Гъа икл, аквазвайвал, винидихъ кхъейд авунвай месэлаяр вири фикир гуниз лайихлу я.

Килигин чун, месела, "Лезги газет" - да гузвай политикадин, экономикадин макъалайриз: ана авай гафарикай саки 70% урусбуьр ва я урус чалан таъсирдик кваз арадиз атанвайбуьр я (калькяяр-таржума-яр). Абурукай, герек авайбуьрни-авачирбуьр зарбдаказ газетдиз, художественный эсерриз, анайни гафарганриз ва халкъдин рахунриз гъахъзава. Ибарайрин, предложенийрин клалубарни къевез-къевез урус чаланбуьруз муькьва жезва, нетижада чал залан жезва. Теби чалакай акалътзавай несил кьерех жезва. Предложенияр, келимаяр, урус чалай лезгидалди элкьурдайла, яргъи жезвайди, фикирар лугъуз четин жезвайдини якъин кваллах я. Гаф атай чкадал лугъун, эгер ихътин рафтарвилер яргъалди давам хъайитла, чалан хсусивал ва кылдинвал зайиф жеда. Иниз килигна,

“Лезги-урус гафарган” - дикай

бязи фикирар

талукъ ятла къалурнавайтла, хъсан ва дуьз тир.

Нугъатрин уьлчмейрикай рахайла, авторди лексикадин, лексико-семантический, этно-графиядин, фонетический нугъатрин гафар ганва. Амма инани нугъатрин вири къатариз талукъ яз ганвай гафарин макъалайра татугайвилер тймил авач.

Месела, авторди **чидрик** - мята" (350 ч.) гузва, чаз чидайвал (кил. Лезги чалани урус чалан словарь), **чидрик** 1) "угорь" 2) диал. "веснушки" я. **Пурни** "мята" гафунин манада нугъатрин векилри **члудри(кь)** / **члудруь** ишлемишзавайди я.

И ктабда литературный **эцекъ хьун** гьалтдин нугъатдин вариант **эцекъ хьун** "загнуть" (384 ч.) гузва, амма глаголар тир **эцекъарун** "приплюснуть", **эцекъун** "побиться; повредиться; мять" гузвач.

Нугъатрин гафар гудайла, авторди са бязи дуьшуьшра абурукай вичиз "клани", лазим аквазвай фонетикадин вариант гузва. Вучиз авторди и гафарганда нугъатрин гафарин са бязи вариант кылинбуьр яз хъазаватла, лугъуз хьун четин я. Гекъ.: **куьни(уь)** 1 "улей", 2 "точило", 3 "пчела".

Лезги чалан нугъатра гьалтзавай "мозг" манада ишлемишзавай **мефтл**, **маст**, **машт**, гафарикай и ктабда анжах къвед къалурнава. Кил. абурун таржумайриз: **маст** - 1 "мозг", 2 "сознание" 3 "простокваша", гъа са вахтунда **мефт(мл)** гафунин анжах са мана "мозг" ганва, нугъатдин **машт** ина ерли авач.

Фикирдикай хъатнавай и жуьредин месэлаяр ина мадни ава. Месела, агъадихъ гузвай гафариз нугъатра маса манаяр ава, гекъ.: **ракъар** "даплар" (**кьурагъ**), лит. "капкан", **абугерден** "кьуш" (**гелъх.**), лит. "половник" ва мсб. Гъабурни къалурнавайтла пис тушир.

Гъа са вахтунда, и ктабдани гъат тавунмай нугъатрин гафар ава.

гъун", **ккъагъунрик фин** "лишанрик фин"); **хърыс** (хъуьл.) "веник" (лит. **кул**); **чланаг**, **паскълым** (хъуьл.) "серп" (лит. **мукал**), **ямаг** (хъуьл.) "только что приготовленная пища, горячее питание" (гекъ.: **рут. ямаг**), **хырцар** (хъуьл.) "пельмени" (лит. **куьрзеяр**, гекъ.: **рут. хырцар**), **дукъа** (хъуьл.) "застежка", "пряжка"; **ктай** (хъуьл.) "плохо", гекъ. **ктай рахада** "плохо говорит" (лит. **пис**); **ктурулай** (хъуьл.) "маленькая вязанка"; **кьых** (хъуьл.) "скала" (лит. **къаяб**); **члуньчл** (хъуьл.) "булавка" (лит. **санжак**); **рикьяй** (хъуьл.) "лист" (лит. **пеш**); **хъарар** (хъуьл.) "сума, хурджин" (лит. **гъебе**), **хъурер** (миск.) "седло для осла" ва мсб.

Инай аквазвайвал, ихътинбурукай гзафбуьр маса чалай къабулнавай гафарин эвезар я.

Эхиримжи вахтара муькьвал муькьвал газетра, журналра акъатзавай макъалайра, чапдай акъуднавай ктабра "къадим" гафарин куьмеқдалди (абуьр "рикелай алатнавайбуьр" я лугъуз) маса (гзафни-гзаф туьрк) чаларай къабулнавай литературный гафар эвезун халкъдал лап илитзава. Кхъейд авун лазим я хъи, гзаф юлдашири гегъеншдиз теклифзавай ва чи чалаа чка къазвай **зари**, **зариьа**, **улуб**, **кирам** ва ихътин маса гафар къадимбуьр тирди субутарзавай илимдин са делилни авач. Терсина, абуьр "рикелай алатнавай" гафар ваъ, чпи туькьурнавай гафар, неологизма-яр я. Маса чаларай къабулнавай, амма, хсусибуьр хъиз, цийибур арадал гъунин, гафарин жебехана артухарунин карда ва икл мад гегъеншдиз иштиракзавай, грамматикадин дибда ва гафарганда чпиз лайихлу чка кьунвай гафар "писбуьруз", "хъсанбуьруз" чара авуни литературный чалан битаввал члурда,

ный, **-ский**, **-ь** ва мсб.) галудна ганва" (4 ч.). Себеб?! Вири халкъди къабулна ишлемишзавай гафар, са касдиз клан хъана лугъуз, словардай акъуддани мегер?! А уьлчмейри арадал гъизвай гафар (иллаки туьрк чалай къабулнавай) фадлай тамамвилелди лезгиламиш хъанва, гъа уьлчмейрикай цийи гафар арадал гъизвай морфемаярни хъанва (гекъиг: **урусламишун**, **лезгиламишун** ва икл мад). Чала вичини игътияж авачир гафар, уьлчмеяр ва мсб. къабулдач, абуьр чалаа вичи хуьдач, сахламишдач. И месэлаяр автордиз, илимдин доктордиз, чин тийиз авач хъи!

Гъа са вахтунда, авторди "дибдин" гафарик маса чалан, вичиз "таклан" **-суз** суффиксдин кърши-вилин тай хъиз аннамшзавай-**лу** суффикс квай гафар гузва эхир: **маналу** "содержательный", **къуватлу** "сильный" ва мсб. Амма **манасуз**, **къуватсуз** ина авач.

Гъакни, кхъейд ийиз кланзава, ина **агъуламишун** - отравление" гафни гьалтзава.

Лезгивал хуьз кланзавай касди маса чалай къабулнавай-**дар** суффиксдин куьмеқдалди вични неологизмдик акална мад цийи гаф арадал гъизва хъи: **заридар** "способный творить произведения" (105 ч.), гъакни иран чалан **бей**, **бед**-префиксальный уьлчмейрин куьмеқдалдини цийи гафар арадал гъанва хъи, гекъ.: **беднамус** "бессовестный", **бейар** "бессовестный, похабный", **бейзат** "бессовестный", **бейкамал** "неразумный", **бейсавад** "безграмотность", **бейавачир** "лишенный ума", **бейавачир члае** "беззаботное время" (38 ч.).

Маса чаларай къабулнавай суффиксрикай арадал атанвай цийи гафарни и гафарганда тймил гьалтнавач, гекъиг: **бутхана** - мо-

тахъай, чаз, чи чалахъ **-чи**, **-хана** ва маса суффиксри къалурзавай манаяр эвездай хсуси такъатарни авачиз туш. Амма, гъайиф хъи, шаиррини писателри, гъакни "чалан инкъилабчийри" ахътинбурукай менфят тймил къачузва. Терсина, регъят рекъер жагъурзава.

Маса чаларай къабулнавай гафарин эвезар яз шаирри, писателри, яратмишзавай инсанри ва мсб. гегъеншдиз чпи туькьурнавай гафар ишлемишун, дугъриданни, вири чалара, гъа жергедай яз чи чалани, адет хъанвай теби кваллах я. Амма вири цийи гафари чалаа мягъкем чка къадач. И карда чал харчи тийидайбуьр, чалан тебиатдиз муькьвабуьр, адан словообразованидин къайдайрал амал авуна туькьурнавайбуьр, гъадан такъатрикай, я туштла нугъатрикай менфят къачуна ганвайбуьр гафарганриз лайихлу хьун мумкин я. Икл, месела, чи чалай алай девирда туьрк **мешебиги** гаф яваш-яваш акъатзава, адан ериндал цийиз туькьурнавай **тамухъан** "лесник" гафуникай ашкъидалди менфят къачузва. И гаф гъиле авай гафаргандани ганва (275 ч.), идалай алава, ина **тамарбан** "лесник" гафни ава (274 ч.).

Жув шагъид хъайи са вакъидикайни ихтилат ийин. Муькварал жуван са талукъдан квалле заз **mlunlmlunl** лугъудай гаф ван атана. Хтулдихъ элкьевена муькьва касди **"къала кван зав а телувизорди винел алай mlunlmlunl"** лагъайла, зун мягътел хъана. Квекай ихтилат физва!? Пуьлтуникай. Авайвал лагъайтла, зун а гафунин манадин гъасятда гъавурда акъунвай, ам зи рикли члугунни авунай. А гаф чи чалан къайдайрал амал авуна туькьурнавайвилей ятла!? Тебиатдин кьетен сесериз ухар гафарикай цийи гафар арадал атун

са патахъай, урус чала (азербайжан чалани) ийизвай таъсир зайифардай серенжемар къабулун, муькуь патахъай, маса чаларай къабулнавай вири гафариз санлай чапдиз килигун арадай акъудун лазим я.

Идахъ галаз сад хъиз, кхъейд авуна кланда, цийи гафар арадал гъидайла, "зариьри, кирамри" чалан словообразовательный гъерекатрал, къанунрал амал ийизвач. Чи чала цийи гафар арадал гъизвай кылин къайдайрикай, адет яз, менфят къачузвач: тебиатдин кьетен сесериз ухар (звуко-ва образоподражательный комплекс) гафарикай, ибарайрикай гафар арадал атун, са чалан паюник акатзавай гаф маса чалан паюник элкьуьн (субстантивация, адъективация, адвербиализация), манаяр чара хьун, чалан дибдин словообразовательный уьлчмеяр, суффиксар ишлемишун, абуьр "цици" хъувун ва икл мад. И къайдайрикай абуьр, гъайиф хъи, кьерех жезва.

Чпел гьалтайтла, ийизвай хийирдин кваллах нетижада зарардиз элкьевезвайдакай гъич фикирни ийизвач.

И гафарганни, са шакни алач, авторди халкъдиз хийир гъун патал туькьурнава. Анжах, гъайиф хъи, терсина, ада чал хаталувликай къутармишдач.

Гафаргандин хаталувал - алимди, илимдин докторди кхъиникай ибарат я, гзафбуьр адав инанмишвилелди гечлун мумкин я. Гъакни и ктаб Москвадилай гатлунна виринра подписка авунва. Ам гъам Урусат, гъам Азербайжан тирвал чкидайдал са шакни алач.

Гъавилей и ктабдикай: муаллимриз, журналистриз, корректорриз, редакторриз, клелзавай аялризни студентриз, жергедин инсанриз - виридаз, шаксуз, хийирдалай гзаф зарар жеда.

(Кьатл ама)

Къетлендаказ хуьзвай мулکاریкай рахана

Ислам МЕГЪАМЕДОВ, “Дагъустандин илимдинни край чирдай центр” ДРОО-дин председателъ,
Марьям МЕГЪАМЕДОВА, “Дагестанский” къурухдин чкадин пешекар

Январдин сифте килелай, Президентдин грантдин куьмекдалди гьиле къунвай “Тебиатдин къетлендаказ хуьзвай мулкариз - виниз тир нетижалувал” проектдин сергьятра аваз, республикадин шегьердин ва муниципальный школайрин бинедаллаз къурухдин чкайриз (заповедный) талукъарна “Дагъустандин тебиатдин къетлендаказ хуьзвай мулкар” твар алай ачух тарсар кьиле тухвана.

2018-йисан 22-январдин делилралди, къурухдин чкайриз талукъарнавай тарсар республикадин умуми образованидин 18 идарада кьиле тухвана ва, санлай къачурла, и тарсара 524 ученикди, 22 муаллимди, государстводин “Дагестанский” къурухдин чкадин 7 къуллугъчиди, “Дагъустан Республикадин илимрин гьеччи академия” ГБУ ДО-дин 4 муаллимди, Президентдин грант къазанмишай дестедин 3 векилди иштиракна.

Тарсар Россиядин къурухдин чкайрин ва милли паркарин Ийкъахъ галаз алакьалу авунва. Вагъши тебиатдин виридуьньядин фондунин ва “Вагъши тебиат хуьнин центрадин” теклифдалди, и югъ чи уьлкведа 1997-йисалай башламишна 11-январдиз къейдзава.

Тарсар биологиядин, географиядин муаллими, алава образованидин педагогри, гьакни ООПТ-дин (Дагъустандин тебиатдин къетлендаказ хуьзвай мулкар) пешекарри тухвана.

Тебиат хуьнин месэладиз талукъарна тарсар тухунин макьсад акалтзавай

несил элкьурна къунвай тебиатдив мукъаятлуздак эгечиз вердишарун, ватандин тебиатдин къетлендаказ хуьзвай мулکاریкай чирвилер артухаруналди, хайи ерийрал рикл хуьнин гьиссер мягькемарун я. Аялри республикадин авай сад тир “Дагестанский” къурухдин чкайрикай, адан участоқрикай, гьакни региондин заказниқрикай ва маса ООПТ-рикай малуматрих итижлуздак яб акална.

Тарсар кьиле тухудайла алай аямдин технологияр ишлемишна, абурун куьмекдалди аялривай Россиядин ва Дагъустандин тебиатдин къетлендаказ хуьзвай мулкариз “сейр” ийиз хьана.

И тарсара аялар “заповедный” лагъай гафунин манадин, ООПТ-рин жуьреяр кведди тафаватлу ятла, гьихтин везифаяр абуру тамамарзаватла, ни ва гьикл хуьзватла, уьлкведин агьалияр патал абурун важиблувал гьихтинди ятла ва ООПТ-дин къуллугъчийрал чпин кьвалахда гьихтин четинвилер гьалтзаватла, гьадан гьавурда туна.

Россияда къурулухдин чкайрин ва милли паркарин Югъ, 11-январдиз къейд авун дуьшуйшдай хькнавайди туш. И югъуз Россиядин Государстводин къурухдин сад лагъай чка - Баргузинский - арадал гъанай. Ик, 2017-йисуз чи уьлкведин къурухдин мулкарин государстводин къурулуш арадал гъиз башламишай йикъалай 100 йис тамам хьанай. Алаатай йис экологиядин йис аз малумарунни гьа и йикъахъ галаз алакьалу тир.

Гьар са тарсуни эхирдай аялри ашкъидивди иштиракиз хьайи викторинаяр тухвана. Мярекатда активнидаказ иштираккай аялриз Дагъустандин къурухдин чкадин къуллугъчийри рикел аламукъдай пишкешар ганва.

Ихьтин тарсар тухунин акалтзавай несил экологиядин рекъай савадлу авунин карда куьмек гузва.

Къанал миьхиз эгечинава

Къагьриман ИБРАГЪИМОВ

И йикъара дигидай цин “Самур-Дербент” къаналдин Дербент шегьердин мулкунлай физвай участок, лазим тир махсус техника ишлемишна, зирзибилдикай ва кватл хьанвай пиледикай миьхи авунин кьвалахар кьиле тухуз гатуннава.

Дербент райондин чилинни промышленный комплексдин управленидин начальник Юсиф Герейханован гафаралди, и къанал миьхи тавуна саки 20 йис хьанва. Проектдин бинедаллаз и къаналдай 8 куб.м. къадарда аваз яд фена кьанзавайди я. Алай вахтунда лагъайтла, анай къевезвайди анжах 1,5 куб. метр яд я. Иниз килигна, Дербент райондин хуьруьн майишатар целди таъминарунин месэла хци хьана. 2018-йисуз районда 500 га чилел уьзуймар кутадай план ава. Дигидай цин месэла вахтунда гьялуни мураддалди, Дербент райондин кьилин тапшуругъдалди, и кьвалах башламишна ва ам са вацра давам жеда.

Дагъустан Республикадин Минме-

лиководхоздин Дербент районда авай “Самур-Дербент” къаналдин филиалдин регьбер Т.Сурхаеван куьмекдалди къанал миьхун патал махсус техника ракъурнава.

И карханадин пешекарин гафаралди, къанал миьхдайла гьалтзавай асул четин месэла шегьердин тоннелдин къвалавай физвай участок миьхун я. Ина квалер лап сихдаказ эцигнава ва махсус техника ана ишлемишун четин акваззава.

Т.Сурхаева и участкада яшамиз жезвай шегьерэгълийриз миьхивал хуьни ва къаналдиз зирзибил вегин тавуниз эвер гана.

Гьакъикъи кьвалахрай аквазва

Хазран КЪАСУМОВ

Дагъустанда члехибуркай сад тир Сулейман-Стальский район патал акаятай йис гьихтинди хьана? Са гафуналди и суалдиз ихьтин жаваб гуз жеда - хьсанди! Агъадихъ заз “хьсанди” гафунин мана ачухиз, райондихъ экономикадин, яшайишдин ва маса рекъерай хьанвай агалкъунрикай ихтилат ийиз кьанзава.

Сифте нубатда къейд авун лазим я хьи, хайи райондихъ, адан агъалийрихъ рикл кузвай, гьахвал гвай инсан, гьа са вахтунда кьели истемешунардай руководител Нариман Абдулмуталибов кьиле аваз, райондин администрацияди экономикада бегьерлу нетижаяр арадал гьун, яшайишдин месэляяр гьялун, агъалийрин дуланажагъ хьсанарун патал зегьмет члугуна. Идан нетижа яз район гзаф хилерай вилик фенва, райондин руководстводилай яшайишдин экономикадин ва финансин гьалар дурумлу ийиз алакьна. Нетижанда экономикадин, АПК-дин, ЖКХ-дин, хуьрерин мулкар аваданламишунин, образованидин, здравоохраненидин, культурадин рекъерай гзаф месэляяр гьялуни кардиз куьмек гана. Ик, 2017-йисуз районда налогар кьвалтунин, чилин участоқрин гьал ахтармишунин, абурун дережа тайинарунин (актуализация), законлу истемешунрал амал тавуна, кьвалахзавай-бурун къадар тимилярунин ва маса рекъерай планар артухни алаз кьилиз акьуднава.

Инвестицияр желб авунин кьвалах эхиримжи йисара районда адетдиз элкьенвай къайда я. Инвесторрин куьмекдалди агропромышленностдин комплексда еке ва хьсан дегишвилер хьанва, гьавилияй АПК райондин экономика мягькемарунин кар алай хилез элкьенва. И жел цийикла гьухлур хуьвунин ва виниз тир бегьер гузвай фад бегьердал къведай багьлар кутунин, суьрсет гьасилзавай майданар, гьакни кьвалт хьийизвай бегьер артухарунин рекъай еке кьвалах тухвана. Ик, 2017-йисуз Вино Стларин хуьруьн сергьятда “Паласа” ОО-ди 35 гектарда ичин багьлар кутуна. Гележегда ихьтин багьлари 250 гектардин майдан къада. Вичин сметадин кьимет 375 миллион манат тир и проект 2-3 йисан кьене кьилиз акьудда. Кьунвай майдандал гьалтайла, и проектдиз тешпигъди республикада мад авач.

Ихьтин багьларай гьар йисуз 12-15 агъзур тонн ичер кьвалтда. Ина 350-400 касдиз кьвалахдин чкаяр жеда.

Цмур хуьруьн поселенида “Восход” ОО (учредитель - Марат Шайдаев) 40 гектарда шуьмягьин кьалин ва фад бегьердал къведай багьлар кутунин инвестициярин члехи проект кьилиз акьудунин эгечинава. Анрин гьар са гектардай 3 тонндалай тимилай тушиз шуьмягьар кьвалт хуьвун планламишнава. Мадни инвестордихъ ина, шуьмягьар хадай ва хвехвер хьирейрикай миьхи ийидай, цех ачухдай фикирни ава. Ида миьхи продукция - хвехвер - маса гудай мумкинвал гуда.

Къейд авун лазим я хьи, ихьтин проекти инсанриз хуьруьн чкада яшамиз жедай ва кьвалахдай шартлар яратмишзава.

Эхиримжи йисара районда ачух чиле майвар, кьилди къачуртла, картуфар, келемар,

газарар гьасилзавай майданарни артух хьанва. Алай вахтунда ихьтин чилери 935 гектардилай виниз майданар къазва. Мисал яз, райондин дагъдин чкада “Агабеков Ферзилах Агабекович” КФХ-ди халийрин ва салан майварин хьсан бегьер гьасилна, кьвалт хуьвуна.

“Горец” ОО-ди ва “Гайвазов Р. М.” КФХ-ди гьар са гектардай хьсан еридин 45-50 центнер халияр кьвалт хуьвуна.

Райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин делилралди, алаатай йисуз районда хуьруьн майишатдин кьил гьидай магьсулрин тарифдин бегьер вахчуна. Ик, техилар 2216 гектарда цанвай, анрай 5602 тонн техил кьвалт хуьвуна. Им 2016-йисуз кьвалт хуьвурдалай 272 тонндин гзаф я.

Лагъана кьанда, ципицрин бегьер кьвалт хуьвунин рекъай район республикада вилик жергейра авай муниципалитетрик акалтава. Алаатай йисуз районда ципицар кьвалт хьийизвай майданарни, кьвалтзавай ципицрин къадарни артух хьана. Ик, план 10 000 тонн яз, 10 600 тонн ципицар кьвалт хуьвуна. Имни 2016-йисуз кьвалт хуьвурдалай 1350 тонндин гзаф я.

Дагъустан Республикадин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министрстводин делилралди, цил авай емишар кьвалт хуьвунин район республикада вилик жергейриз экъечинава. Райондин вири жуьредин майишатрихъ шештелрин 640, алуцадинни хутарин 520, пинидин 180, машмашин 65 гектар, санлай 1400 гектар багьлар ава. Мадни, арендаторрин кьвачихъ галай участоқрин 305 гектарда алуцадин ва шештелрин багьлар кутуна.

Багьларай кьвалт хьийизвай бегьердин къадар гзаф хуьнин еришриз килигайла, УСХП-дин пешекарин фикирдалди, 2020-йисалди райондин хуьруьн майишатдин карханайри, лежбервилинни фермервилин майишатри кьвалт хьийидай емишрин къадар 24500 тонндив агакъда.

Хуьруьн майишатдин продукция гьасилзавай бурал гьалтзавай четинвилерикай сад гьа продукция къабулдай ва я гьалдай чкаяр (заводар, цехар) тахун я. И кар фикирда къуналди, 2017-йисуз Даркушурин хуьре, виликан “Калининский” совхоздин чехирар хкуддай завод хьайи чкадал, инвесторди сезондин вахтунда 40000 тонн хаммал (емишар ва ципицар) гьалдай завод эцигиз гьиле къуна.

- Районда багьларин, уьзуймухунин, саларин майданар, гьакни кьвалт хьийизвай бегьердин къадар артух хуьник инвесторрин еке пай кьа, - лугъуза Нариман Абдулмуталибова. - Инвесторри хуьрера тешкилзавай хуьруьн майишатдин карханаяр себеб яз, кьвалахдин цийи чкаяр арадал къевеза, гьакни вири дережайрин бюджетриз къевезвай налогрин къадар артух хуьнал гьизва, санлай районда яшайишдин экономикадин месэляяр гьялуниз куьмек гузва. Райондин администрацияди инвестициярин проектрин тереф хуьзва, абуруз меслятралди, властдин къурулушра абурун тереф хуьнин ва маса рекъерай куьмекар гузва, райондин информациядин такьатрин куьмекдалди инвестпроектар халкъдин арада раижзава.

Гележегда районда агропромышленный комплексда инвестициярин цийи проектар кардик кутада.

Бубавилин къайгъударвалзава

Наднят ВЕЛИЕВА

РЕДАКЦИЯДИН яшайишдин от-делдин корреспондент яз, зун шегъердин гзаф идарайра жезва. Нубатдин сеферда зун Махачкъала шегъердин А. Къадиеван тварунигъ галай кучеда, 21-нумрадин квалера авай ЦВСНП-диз (центр временного содержания несовершеннолетних правонарушителей) фена. Ракъун рактарал эвердай кнопка ала, дараматдал элкъурна къакъан пару янава. Анин гъаятдиз гъахъун регъят туш.

Кнопкадал тлуб илисайла, полициядин махсус парталар алай са жегилди зун атунигъ метлебдин клан-пун чирна, 2-3 касдиз зенгер авуна. Ахпа, сумка ахтармишайдалай гуьгъуьниз, зун гъаятдиз ахъайна.

Ана авай сиришта акурла, зун тажуб хъана амукъна. Январдин варз тиртлани, чил къацу махпур хъиз авай, тарар, кул-кусар цана тукъурнавай. Гатфариз тарари, кул-кусри цукъ акъудайла, яраб анаг гъикъван гуьрчегдиз аквадатла лугъуз, фикиррик квайла, дежурныйди зун начальнигъдин кабинетдиз рекъе туна.

Столдихъ кыл рехи хъанвай, хъсан къаш-къамат авай, са клусни дамах гвачир, чина мергъяматлувилинни берекатдин нур авай полициядин подполковник ацукънавай. Ам центрадин начальник **Ражаб Устабаевич РАЖАБОВ** тир. Ада зун гзаф хушвилелди къабулна, чна суьгъбетарна.

■ **Ражаб Устабаевич, и идарадин тарихдикай, адан везифайрикай куьрелди лагъанайтла кланзавай...**

- Дагъустанда яш тахъанвай аялрин приемник-распределитель сифте яз Буйнакск шегъерда кардик кутунай. Гуьгъуьнлай ам Махачкъаладиз хканай. 70-йисара рекъелай алатнавай, диде-бубадин гуьгъувилекай хкатнавай, вокзалрикни подвалра йифер-йикъар акъудзавай аялрин къайгъу республикадин агъалияр яшайишдин рекъей хуьдай идаради ийизвай. 1981-йисуз и чун авай дараматда, РД-дин МВД-дин приемник-распределитель яз, винидихъ твар къунвай къисметдин аялар къабулдай идара ачухна.

КУЬРУЪ КЪЕЙД.

Ражаб Устабаевич РАЖАБОВ 1931-йисуз **Табасаран райондин Ханнагрин хуьре дидедиз хъана. Ана школа куьтягъайдалай гуьгъуьниз Белоруссиядин Гомель шегъердин университетдин юридический факультетдик экейна. Вуз акъалтларайла, 3-йисуз Каспийск шегъердин "Дагдизель" заводда зегъмет чуьгуна.**

1994-йисалай ада Дагъустан Республикадин къенепатан крарин органра кваллахна. Алай вахтунда ам ЦВСНП-дин начальнигъ. Полициядин подполковник Ражаб Устабаевич РФ-дин ва РД-дин къенепатан крарин министерствойри ганвай гзаф къадар грамотайрин сагъиб я.

временной изоляции несовершеннолетних правонарушителей), 1999-йисуз ЦВСНП кардик кутуна.

■ **В и л и к а н** кьуллугъдинни гилан центрадин арада гъихътин тафават ава?

- Тафават авачиз туш. Месела, вилик-рай иниз кучейрай, подвалрай, вокзалрикай рекъелай алат-

еке зегъмет чуьгузавна. Ина фадлай кваллахзавай, режимдин рекъей кылин дежурный, вичин ери-бине Мегъарамдхуьруь райондай тир Садуллаев Фадикан, психолог Кутаева Наидадин, аялриз дадлу хуьрекар гъазурзавай, вичин ерибине Къасумхуьрелай тир Меликова Майинадин, завхоз Тагъирова Сакинатан кваллах тариф авуниз лайихлу я.

Зун центрадиз феий вахтунда ана са акъван гзаф аялар авачир. Малум хъайивал, абур и йикъара тайин серенжемар къабулна, чпин лазим тир чкайрив вахканвай.

Суьгъбет куьтягъ хъайидалай гуьгъуьниз Ражаб Устабаевичахъ галаз чун аялар къаткиз-къарагъзавай кваллиз, тарсар, утренникар тухузвай классриз, столовойдиз килигна. Ина аялриз лап къулай шартлар яратмишнавайди аквазвай. Кылинди, виринра михъи - лацу тир. Ина авай къайда-низам акурла, зи рикъий хиял фена: баркалла чи гъукуматдиз, яшлу хъана, чпивай чпихъ гелкъвез тежжамайбурун, квалле килигдай кас авачирбурун, дидейри гадарнавайбурун, дидебубадин къаюмвилекай хкатна, члуру рекъе гъатнавайбурун иесивалзава, абуроз, дугъриданни, бубавилин къайгъударвал ийизва.

Чи гелегеддин несил, вири аялар диде-бубадин чими гиссерик, тавазивилерик сагъламбур яз члехи жез хъанайтла, гъикъван хъсан тир!

■ **Аялрин къисмет гъикъ гъалзавай?**

- Закондин бинедаллаз хкай гъар са аялдивай адан ери-бине гъинай ятла хабар къазвай, документар гваз хъайитла, абуркай менфят къачузвай. Жуьребажуьре серенжемалди чна абурун дидебубаяр ва я къаюмвалзавайбурув вахузвай. Гъа ик, 1996-йисалди давам хъана.

1996-йисуз Федеральный закондин бинедаллаз и дараматда ЦВИНП (центр

навайбуру хкизвайтла, гила и кар анжах суддин къарардин бинедаллаз ийизва.

■ **Абур са гъихътин ятлани тахсир-карвилер авунвайбуру жезва ман?**

- Гъелбетда. Эхиримжи вахтара иниз хкизвайбуру къайдаяр члурузавай, члуру крарал машгул хъанвайбуру я. Абур центрада 30 суткада къазва. И вахтунда абуралай къарагъарнавай уголовный ва гражданский делояр талукъ кьуллугъчийри (силисчийри, дознователри, яш тахъанвайбурун крариз килигдай инспекторри) тухузва. Вири ахтармишна, тахсирдин дережа тайинарна, лазим тир серенжемар къабулзава. Ахтармишунри къалурзавайвал, центрадиз хкизвай, члуру крарал машгул хъанвайбуру асул

гъисабдай диде-буба авачир ва я абуркай сад авай хизанра тербияламиш жезвай аялар я.

■ **Центрада йиса тахминан шумуд аял къван жезва?**

- 280-дав агакъна.

■ **Иниз хкизвай аялар вири чкадин-буруни?**

- Ваъ. Иниз Москвадай, Тюмендай, Ростовдай, Краснодардай, Ставрополдай, Астрахандай ва масанрайни, квалерай катна, Дагъустандиз акъатнавай, члуру крарал машгул хъанвайбуруни хкизва.

■ **Центрадихъ аялар 30 суткада хуьдай мумкинвал авани?**

- Гъелбетда. Иниз сифте хкизвай аялар патал кылди квал чара авунва. Сагъламвилигъ гал духтурди ахтармишайдалай гуьгъуьниз, михъвилер авуна, абур яшайишдин къулай шартлар авай маса кваллиз акъудзава. Азарлуру патал чна сагъардай серенжемар къабулзава. Аялриз са жуьрединни дарвал авач. Чун госбюджетдал ала. Абуроз йикъа вад сеферда тлуьн, сезондиз килигдай дегишлух пек-партал гузва. Школада клелзавай аялар программадай кьулхъ галамуьк тавун патал Махачкъаладин 36-нумрадин школадин муаллимри абуроз тарсар гузва. Центрада авай аялрихъ галаз психологри, тербиячийри, педагогри кваллахзава.

■ **Центрада шумуд кас работни-кар ава?**

- Ина вири 23 кас ава (13-кас аттестоватайбуру, цудни - гражданский), абур вири тежрибалу педагогар ва тербиячийри я. Аялар дуьз рекъе тун патал абуроз

Нумрадиз чар

Абдула СЕМЕДОВ, Къурагърин 1-нумрадин юкъван школадин муаллим

И йикъара зун жуван рекъин юлдашни галаз райцентрадилай агъуз шегъре рекъий физвай. Чи гуьгъуьнлай вичин хуси автомашинда аваз хтай Къурагъ райондин спортдин физкультурадин ва жегилрин крарин рекъий отелдин начальник Рамазанов Рамиза чи къаршидиз агъайла, машин акъвазарна, лагъана: "Акъах, юлдашар, за куьн гъиниз клан ятлани тухуда". За адаз лап риклин михъвилелди сагърай лагъана ва захъ галай юлдаш азарханадиз агъарун (адан бедендин сагъламвал са акъван хъсан тушир) тлалабна. Зи тлалабун Р.Рамазанова лап еке гъевесдивди кылиз акъудна.

Заз инал лугъуз кланзавайди ам я хъи, чи уьмуьрда чун гъар юкъуз ихътин жуьреба-жуьре вакъийрал дуьшуьш жезва. Са вакъийри чун шадарзава, маса вакъийри, акси яз, лап дериндай пашманарзава. Зи риклел са шумуд йис идалай вилик зун шагъид хъайи мад са вакъиа хквезва. Автобусда гъвечи аял вичин чкадал ацукъарун (а члавуз рекъера улакъар лап кыт тир) тлалабай дишегълидиз (килигъ гъа?!!) жегил гадади ихътин жаваб ганай: "За накъ са сятда къаял акъвазна куь гада патал билет къачурди туш". А члавуз за и кардикай "Лезги газетдиз" са макъалани кхъенай. Белки, а жегилдини а макъала клелнай жеди.

Вун гъинава, мергъяматлувал?

Са сеферда чна, хейлин яшар хъанвай къве касди, автобусда къве жегил рушаз чи чкаяр теклиф авурла, Къурагърин хуьрий тир са агъсакъалди ик, лагъанай: "Бес чна чи арайра мергъяматлу ксар амач вучиз лугъуда?"

Инал заз мукъвара Къурагърин хуьруьн хейлин агъалийрик къалабулух кутур мад са вакъиадикай лугъуз кланзава. Вичин хуси квалле кьуд веледиз тербия гайи, саки къанни вад йисуз и квалле яшамаш хъайи дишегъли, квалерихъ галаз гъич са алакъани авачир касди квалей акъудзава. И кваллах магъледин дишегълийриз акъван агъур хъана хъи, абур вири кваллин иеси дишегълидин тереф хуьз лап клевелай чалишмиш хъана. И месэладик къаршмиш хъайи райондин къенепатан крарин кьуллугъчийри лап пакадин юкъуз и месэла кваллин иеси дишегълидин хийри-диз гъялдайдакый лагъана. Магъледин дишегълийр са тлимил секин хъана, амма пакадин юкъуз, гуя райондин къенепатан крарин кьуллугъчийрин риклелай и кваллах михъиз алатна.

Са шумуд йикъалай суд хъана. Судьяди кваллин халис иеси батлуарна, пуд аял галай дишегълидиз квалей экъечлунигъ ксарар акъудна.

Ихътин вахтара чи бубайри лугъудай: "Бес инсанриз аквазачтла, Аллагъдиз хъайитлани аквазач жал?"

Заз инал макъала клелзавайбурун фикир мад ихътин са кардал желб ийиз кланзава. Ватандин Члехи дяведа немсер себегъ яз телеф хъайи жегъилрин, аялрин, яшлубурун сан-гъисаб къунин лазимвал авач. Амма Берлин чи аскерри къачудайла куьчедал текдиз аламуькай душмандин аял, цавай хар хъиз къвазвай гуьллейризни килиг тавуна, советрин аскерди кьутармишзава. И кардикай а вахтунда ислегъвал клани вири инсаниядиз хабар хъанай. Гуьгъуьнлай Тректов - паркда и вакъиадиз талукъ яз еке памятникни эцигнай: гъвечи аял советрин аскерди гуьллейрикай вичин хурудиз игисна далдаламишзава.

Бес инал советрин аскерди гъатта душмандин вичин мергъяматлувал кьалурначни? Гъич са рахунни алачиз.

Мисалар. Абур чавай чи уьмуьрдай гъикъван хъайитлани гъиз жеда. Кылинди ам я хъи, къуй абур мергъяматлуру хуьрай. Абур гъич са вахтундани дугъри касдин гуьгъуьлда цаз хъиз акъадайбуру тахуьрай.

Жуван уьмуьр муаллимвилигъдин четин, амма баркаллу пешедиз бахш авунвайвилей, заз акъалтзавай несилдиз мадни меслят кьалуриз кланзава: гъич са вахтундани члуру кваллахрин терфдарар жемир, гъамиша масадаз анжах хъсанвал ийиз алахъ. Хъсанвал гъич са вахтундани гел галачиз квахъдач.

Вири уьмуьр - азаррихъ галаз женгина

Фахрудин МИРЗОЕВ

2018-йисан январдиз Къурагъ райондин ветеранрин Советдин президиумдин член, зегъметдин ветеран Иса Гъажиевич ИСАЕВАН 80 йис тамам хъанва. Иса духтур! И твар ван тахъай ва ам чин тийдай кас Къурагъ райондай тек-туьк жагъида. Вичин вири уьмуьрда халкъдин сагъламвилдин къуллугъда акъвазай кас я. Ийкъара чун юбилярдин патав кваллиз фена...

ИСА ИСАЕВ Къурагърин хуьре лежбер хизанда дидедиз хъана. Адан дах Гъажиди сифте колхозар тешкилдайла вичин хуси 2 ячни са араба колхоздиз вахканай. Адакай Къурагърин Микоян тварунихъ галай колхоздин правлендин член, лапагрин бригададин серкер, МФ-дин заведующий хъана. Адахъ "Кавказ хуьнай", "Гъакъисагъ зегъметдай" медалар авай. Къурагърин юкъван школадин 4-класс кутьягъайла Исади Баку шегъердин Шаумян тварунихъ галай 64-нумрадин школада 7-классдал кван клелун даварна. Хизан Бакудай Къурагъиз куьч хъхунин себебралди ам мад хуьруьз хтана ва 1956-йисуз Къурагърин юкъван школа кутьягъна. 1957-йисуз Дагмединститутдиз гъахун патал экзаменар вахкана. Урус чалай, химиядайни физикадай къачуна кланзавай 15 баллдилай 2 балл кими хъайи ам институтдиз къабул-

йисалай, Баку шегъерда рентгенологвилдин рекъай пеше къачурдалай къулхъ, райондин азарханада рентгенологвиле кваллахна. Гъа и йисан сентябрдин вацра Дагмединститутдин ЛОР (оториноларингология) кафедрин клинический ординатурадиз гъахъна. Келна кутьягъайла Махачкъаладин 1-нумрадин шегъердин поликлиникада ЛОР духтур яз кваллахна. Ина зегъмет члугвадайла адан патав КПСС-дин Къурагъа райкомдин 1-секретарь Зейдулагъ Гъамидов атана, Къурагъиз кваллахал хтун меслят къалурна. Гъа пакадин юкъуз адаз республикадин здравоохраненидин гъа чаван министр Наби Кураева вичин кабинетдиз эверна, ик лагъана: "Вун гъихътин духтур ятла, аз чизва. Амма ви тешкиллувилдин алакунрикай аз хабар авач. Куь сад лагъай секретардиз

ние) Къурагърин филиалдин директор яз зегъмет члугуна. И чваладди къве миллиондилай виниз взносар тагунин нетижада арадал атай буржар, пеняяр ахлудна, - давармарзава ихтилат Иса Гъажиевича.

Гуьгъуьнлай, 2002-йисалай 2016-йисалди, И.Исаева райбольницада ЛОР духтур яз кваллахна. И йисара япарин, туьтунин ва нерин азарар сагъар хъийиз са начагъдини райондай масаниз фенач.

Алай вахтунда Иса духтур запасадай медицинадин капитан, Дагъустан Республикадин здравоохраненидин отличник я. Адаз яргъалди ва гъакъисагъвилелди зегъмет члугунай СССР-дин Верховный Советдин тварунихътай, 1988-йисан 7-апрелдиз къабулай Дагъустандин Верховный Советдин къарардалди, "Зегъметдин ветеран" медаль ганва.

Иса Исаева райондин общественно-политический уьмуьрдани активнидаказ иштиракзава. Са шумудра райондин халкъдин депутатрин райсоветдин депутат яз, райондин ва республикадин партиядин конференциярилай делегатвиле хъана. Ада, са бязибуру хъиз, коммунистрин партия маса ганач. Ам къени Ленинан, коммунистрин партиядиз вафалу яз амазма. И рекъайни ам са къадар шабагърин сагъиб я.

Адаз "Къурагъ райондин виллик лайхлувилерай" Гуьрметдин Грамота ва Знак ганва. Иса Гъажиевич къенин юкъузни, ветеранрин райсоветдин член яз, жегъилрин арада датлана тербиядин кваллах тухузва, абур дуьз рекъе тунин меслятар къалурзава.

Иса духтур Сергокъала хуьряй тир Дагмединститутдин урус члаланни литературадин факультет кутьягънавай Патимат Гъажиевадал эвленимиш хъана, интернациональный хизан тешкилна. Патимат муаллимди Къурагърин юкъван ва Махачкъаладин школайра яргъал йисара муаллимвиле кваллахна, зегъметдин ветеранвилдин твар къачуна.

Иса духтурдини Патимат муаллимди 5 аял (2 гадани 3 руш) хъсан тербия гана, члехи авуна. Абурун къве хъизни килин образование ава. Малика са шумудра тхъевандодай Россиядин ва Европадин чемпионвилдин тварар къазанмишна. Ам Австралиядин Сидней шегъерда къиле фейи Олимпиададин къугъунрин хъанавай командадик кутунай, амма 5 агъзур доллар тахъун себеб яз Маликавай аниз физ хъаначир... Алай вахтунда ам вичин хизан галаз Чехиядин Прага шегъерда яшамиз жезва.

Муькуь хва Мурад Ростовский областдин Сальск шегъерда, 2 руш Махачкъалада, члехи рушни Къурагъа яшамиз жезва, ада аптекарвиле кваллахзава. Иса духтурдихъ 14 хтул ва 3 птул ава, абуру адан рикл шадарзава.

Чна вичин вири уьмуьрда намуслу зегъметдалди, дерин чирвилералди агъалийрин патай еке гуьрметни авторитет къазанмишнавай Иса духтурдиз юбилей тебрикзава. Чаз адан уьмуьрда гъар са юг берекатлуди, бегъерлуди, агалкъунринди хъана кланзава.

"Гъайиф вун къуьзуь жез, Иса духтур", - лугъузва адаз районэгълийри.

Сагърай, Шамил духтур!

Зи фикирдалди, инсандиз, 45-50 йисарин яшариз акъатдалди, беденда гъихътин начагъвилер бинеламиш хъанватла, са артух малум жедач. Жегъил вахтунда и ва я маса начагъвал беденди са къадар фад ва режыятаказ алудда. 50 йисалай кефсузвилери беденда чка-чкадилай "зегъер" ягъиз чпикай хабар гуда, иеси секинсуз ийиз башламишда. Ингъе зунни, яшар 85-далай алатнавай яшлу кас, са шумуд начагъвиле инжиклу ийизва. Абурукай лап залумди зун патал катаракта тир. Гъикъван духтурдин патарив фенатлани, меслят къалураулай къван дарманар вилиз веьгенатлани, са бязибуру тухдалди хъванатлани, са файда - куьмек аз хъанач. Зун рикл алаз клелзавай ктабрикай, "Лезги газетдилай", Къуръандин аятрикайни магърум хъана.

Гъа ик, йикъар, варцарни гзаф алатна. Эхирни, зун жуван хийир кландайбурун меслятралди Махачкъаладиз акъатна. Ина генерал Омарован тварунихъ галай куьнеда кардик квай вилерин клиникадиз ("Глазная клиника высоких технологий им.Ш.Исмаилова") фена. Зун, ахпа чир хъайивал, вилерин тежрибалу духтур, медицинадин илимрин кандидат Шамил Абдуллаевич Меьгамедова вичин кабинетда къабулна. Медсестрайри са шумуд аппаратдин куьмекдалди дикъетмедди вилер ахтармишна. Духтурди, яргъал теьгъена, операция авун меслят къалурна. Операцияни, и гуьрметлу касди вичи авуна. Са сятда давам хъайи, лазердин нурарин куьмекдалди къилиз акъудай и серенжемди зи вилериз гъиле-гъил аваз экв хкана ва шадвилей зи сивай, азни хабар авачиз, "Зи вилериз экв хтана" гафар акъатна. Операция авурди чапла вил тир. Зи гъал акурла, операциядал машгъул хъайи духтурар мягътелни хъана, шадни.

Гъелбетда, начагъдахъ милайим къилихралди, рахадайла ширин мецелди, гъилевай кваллахни акъалтай устадвилелди башламишна къилиз акъудуналди абуру чпин алакунар, герек макъамда куьмекдин гъил къезилдиз агакъаруналди пешекарвилдин ерияр къалурна. Зун, зегъметдин ветеран, Бакуда парча храдай фабрикада яргъал йисара, юг-йиф талгъана, зегъмет члугур кас, къадар авачир къван шад я и духтурдин кваллахдилей. Заз зи хизандин, миресрин, зал къил члугъаз атай вирибурун патай духтур Ш.Меьгамедоваз, медсестраяр тир Жамаловадиз, Бахмудовадиз чи багъри "Лезги газетдин" чинилай риклин сидкъидай сагърай лугъуз кланзава. Зун хтана квалле зи хизандин патав гва, духтурди гайи меслятрал амални ийизва, аз зун цлийи дуьньядал акъалтай хъиз ава. За ктаб, журнал, газет клелзава. За зи рикл алай "Лезги газетни" къенва, адавай зун вил себеб яз къакъатай вахтни хъана. Ингъе гила мукъва хъанва чун мад. Духтур Шамил Меьгамедов гила аз таниш кас, хванахва хъанва. Ам къунши Хив райондай я, "Лезги газет" адавайни клелиз жезва. Сагъ хуьрай чи духтурни, "Лезги газетни"!

А.ЛИЕВ Мусадин мецелай макъала кхъейди - Райсудин НАБИЕВ

"АЙБОЛИТ" Чир хъун хъсан я

"Айболит" газетдай гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

- **Гъилер**, къил зурзадайла, ихътин рецептикай менфят къачуда: 2 г прополис экуьнахъ ва нянихъ фу тлуьрдалай гуьгъуьниз, жезмай къван гежалди жакъвада ва цуьклуьн мукъвал-мукъвал туькьунда. 40-50 декъикъада прополис жакъвана туькьунда. Ам гзаф хийирлу шей я. Къве гъафтедилай прополисдин къадар къве сеферда тимилярда ва ам жакун давармарда. Сагъарунин вахт 1 варз я. Къве гъафтеда ара гана курс тикрар хъийида.

- **Бронхитдин** азар астмадиз элкьуьн тавун патал агъадихъ галай рецептикай менфят къачуда: хуьрекдин са тлуруна авай ваклан хъчлур (смалец) вич-вичиз хуьуьул жедалди тада (пичинал цлуруна виже къведач). Ахпа аспиридин ругуд таблетка, гъур хъиз куьлуь авуна, хъчлурдик какадарда, ам холодильникда хуьда. Ишлемишдалди вилик ам холодильникдай акъудда. Цлуд юкъуз гъар нянихъ ксудалди вилик хурувай гуьцна (рикл алай чка квачиз), чими шарфуналди клевда.

- **Беден зиян шейзрикай** михъи авун патал агъадихъ галай рецепт ишлемишда: къацу 100 клерец гъар сад къуд патал пайна, 800 г песок, къери вирт ва литр эрекъ илична, банкадин сив хъсандиз клев авуна, 2 гъафтеда (ара-ара юзуриз) мичли чкада эцигда. Ахпа куьзна, хуьрек недалди вилик йикъа 3-4 сеферда чайдин 1-2 тлуруна авайди ишлемишда. И къаришмади члулав лекъ хъсан михъи ийида.

Мадни верхи тарцин тлурун, зверобой, бессмертник хъчар ва члутран цуьквер (гъар сад 100 г) вири регъвена, банкадиз веьгеда. Гъар нянихъ хуьрекдин са тлуруна авай къаришмадал 0,5 ргъзвай яд илична, 20 декъикъада тада. Ксудалди вилик са стаканда авай къаришма чайдин са тлуруна авай вирт веьгена хъвада. И къаришма хъвайила экуьналди са шейни а тлуьна, я хъвана виже къведач. Экуюнахъ фу нез 30 декъикъа амйла, къаришмадин 2 лагъай пай виртедихъ галаз хъвада. Ам чимидаказ ишлемишун лазим я. Сагъарунин курс къаришма кутьягъ жедалди.

Кваллахай пуд йисан вахтунда ада Сараг, Ругун хуьрерин агъалийрин патай еке гуьрмет къазанмишна.

нач. Гъа са вахтунда 9 балл къазанмишай Цлунти райондай тир са абитуриент къабулна. "Ана къилин образование авай духтурар авач, Къурагърин азарханада ахътин пешекарар ава", лугъудай гафарикай далда къуна ректорди. Нетижата Иса Исаев Каспийскдин медицинадин училищедиз гъахъна ва 1960-йисуз клелна кутьягъна, вичин хушуналди хайи Къурагъ райондиз хтана. Зегъметдин рехъ Сараг, Ругун хуьрерин фельдшервилдин пунктин (ФП) заведующийвиле кваллахунилай башламишна. А вахтарин къайдайралди, гъа са къуллугъдал тайинарай йикъалай къулхъ 3 йисуз кваллахна кланзавай. И йисара ада а хуьрерин агъалийрин патай еке гуьрмет къазанмишна. Вири шад мярекатрални ам лап рикл алай мугъман яз къабулна.

Пуд йис алатайдалай къулхъ И.Исаева Махачкъала шегъердин, Советрин вахтара твар-ван авай, шуьшедикай члунар ийидай заводдин рабочияр сагъар хъийидай пунктин заведующийвиле кваллахна.

1963-йисуз ам Дагмединститутдиз гъахъна, 1969-йисуз анагъакъал-тарна, вичин хушуналди хайи райондин азарханадиз терапевт яз кваллахиз хтана. 1970-йисуз адаз райвоенкоматдай республикадин военный духтурвиле кваллах теклифна. Диде-бубадин яшар хъуниз, абурухъ гелкъведай кас тахъуниз килигна, адавай аниз физ хъанач. 1972-

вун тадиз Къурагъиз хтана кланзава". Къурагърин райбольницадин къилин духтурвиле тайинарай приказни вугана, хайи райондиз рекъе хтуна.

- А вахтара кадрияр хъягъун ва абур чпин кхайрал тайинарун лап вини дережада авай. Гила хъиз, вуж гынал хъайитлани, тайинариз жезвайди тушир, - суьгъбетзава духтурди.

- Райбольница а вахтунда лап члуру гъалда авай. Адан гъаят вири патарихъай ахъа тир. Мал-лапаг, кваллин къушар, инихъай-анихъ са манийвални авачиз къекъезвай. Сифтени-сифте субботникар тешкилуналди азарханадин гъаят, цлар эцигна, клев авуна. Ахпа анин гъаятра клерецин ва маса емишрин къелемар цана, безетмишна. И карда аз сифтегъан партиядин ва комсомолдин организацияри еке куьмекар авунай. Начагъбур патал ял ядай скамейкаяр эцигна. Азархана начагъбур сагъар хъийидай чкадиз ушар хъана.

Кваллахар йисалай-суз вилик фена. 1985-йис алуькна, низамкъайда терездикай хкатна. Медицинадин къурулушни, амай хилер хъиз, клиз башламишна. Зун, арза гана, жуван хушуналди кваллахдилай элячлуниз мажбур хъана. 1994-йисалди сифте духтурвиле, гуьгъуьнлай къилин духтурдин заместителвиле кваллахна. 1996-йисалай 2002-йисалди ОМС-дин (обязательное медицинское страхова-

Образованидин кесерлувал гьикI хкажда?

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Январдин эхирра Ахцегь райондин Общественный Палатадин гегенш заседание хьана. Адан кваллахда идарайринни карханайрин регьберри, хуьрерин килери, школайрин директоррини завучри, общественный тешкилатрин векилри ва теклифнавай маса ксари иштиракна.

“Районда образованидин кесерлувал гьикI хкажда?” важиблу месэладиз талукьарнавай мярекат, сифте гаф рахуналди, Ахцегь райондин кыл Осман Абдулкеримова ачухна ва райондин Общественный Палатадин председатель Али Исмаилова киле тухвана.

Мярекатдал кар алай доклад образованидин месэлайрай Общественный Палатадин член, тарихдин илимрин кандидат, Хуьруьгрин юкьван чирвилерин школадин директордин везифаяр тамамарзавайди тир Мамед Агьмедова авуна.

Адалай гуьгьуниз вичин фикирар Ахцегьрин 1-нумрадин школадин завуч ва математикадин муаллим Шараф Мустагьова лагьана. “Келунин предмет-

рай школайриз герек учебникрин чкадал программарив кьан тийизвай, яни истемеш тавунвай бур кьезва. Чехи классра, месела, мединститутдик экечлун патал герек химиядин, биологиядин тарсарай гьафтада са сят ава - им лап тIимил я. Гьавилай 10-11-классра профильный учебный планар туькьлуьрунин чарасузвал ава. Чна неинки хьсан келзавай, гьакI ЕГЭ вахуз тежезвай аялрайни фикирна кланда. 9-классдилай кьулухь абур чпиз ашкь-гьевес авай рекьерай пешекарвилин юкьван чирвилерин идарайриз тайинарайтIа хьсан я. Лугьузвайвал, 2020-йисалай кьецепетан чIалайни чарасуз вахкун лазим тир ЕГЭ жезватIа, адаз кьемаз талукь тир гьазурвал - база яратмишун лазим я”, - теклифар гана ада.

Инал образованидин ери хкажунин карда кьиметлу теклифар гьаз гьакI райондин культурадидин управленидин (УК) начальник Ширинбег Мусаев, Ахцегь телевиденидин (АТВ) директор Таира Мегьарамова, 1-нумрадин АСОШ-дин директор Сафинат Мамаева, райондин Общественный Палатадин член, зегьметдин ветеран Кьардаш Мамалиев ва масабурни рахана.

- Чкайрал школайра ва санлай районда чирвилерин ери, кесерлувал хкажун патал школайрин директоррини завучри вуч ийизва ва абуруз гьихьтин теклифар ава? Школада образованидин кьорулушдин, кылди директордин гьуьрмет, эвелимжи нубатда, гьахь-адалат (муаллимриз кваллахдин сятер, шартIар, яни зегьметдал гьевеслу ийидай гьакьи дуьз паюн) авай чкада лазим дережадиз хкаж жеда...,- заседанидин кваллахдин нетижаяр кьуналди кьейдна райондин регьбер Осман Абдулкеримова ва образованидин кесерлувал хкажунин гьакьиндай кьиметлу вири теклифар кватIна, тартибдиз гьана ва гьафтедин кьене абур райадминистрациядив агакьарунин тапшуругь гана.

Мярекат О. Абдулкеримова муниципалитетдин ГО ЧС-дин Управленидин начальник Сердер Моллалиев ва МЧС-дин рекьяй чи район республикада 1-чкадиз лайихлу хьайвилерин жарар - 1-дережадин Диплом ва махсус кубок вахкуналди акьалтIна. Ада райондин вири агьалийрин патай и кьуллугьдин коллективдиз чехи агалкьун тебрикна.

Чи йикьарин цийивилер Хуьруьга музей ачухна

Рагьидин ЭМИНОВ

И мукьвара Хуьруьгрин хуьре край чирдай музей ачухна. Киле феи серенжемра иштиракун патал Хуьруьгиз райадминистрациядин ва маса идарайрин векилар мугьман хьанвай.

Музей ачухунин мярекат, тебрикдин куьруь гаф рахуналди, Хуьруьгрин мектебдин директордин везифаяр вахтуналди тамамарзавай тарихдин илимрин кандидат, РД-дин лайихлу муаллим Мамед Агьмедова ачухна ва килени тухвана. Ада кьейдайвал хуьруь тарихдин музей ачухун патал виликан туьквендин дарамат капиталнидаказ ремонтна. Ахцегь райондин кыл О. Абдулкеримова и рекьяй гайи теклифдин тереф хуьналди, хуьруьгвиар тир Зуьгьре Ширинбеговади, Сейфедин Абдулкеримова, Нурмегьамед Газалиева, Гьуьруьзат Кьурба-

новади, Ражаб Рамазанова, Багьар Велихановади ва масабур са куьруь вахтунда музейда эцигун патал хейлин экспонатар кватIна.

Исятда цийиз ачухнавай Хуьруьгрин музейда кьадим замандин гьилин шейэр, парталар, кьаб-кьажах, яшайишдин, музыкадин, зегьметдин алатар, тIвар-ван авай хуьруьгвиарин портретар ва гзаф маса шейэр ава.

И мярекатдал гьакI райадминистрациядин физкультура-

дин, спортдин ва туризмдин месэлайрай кьилин пешекар Назилла Исмаилова, райондин край чирдай музейдин директор Агьмед Дагьларов, райондин образованидин управленидин кьилин пешекар Мейрам Рамазанова, “Краевед” тIвар алай журналдин отделдин заведующий, РД-дин лайихлу муаллим Гьасан Мегьамедов, педогогвилерин зегьметдин ветеранар Селимбег Хаирбегов, Усман Урдуханов, Бейдуллагь Исмаилов рахана.

Ахпа инал Хуьруьгрин школадин ученикар тир Малик Нуралиева, Амина Акимовади, Гьалимат Ражабовади, Гелин Гьажимураровади шиирар келна. Мярекатдин иштиракчияр музейда авай экспонатризни килигна.

Чирвилер ахтармишна

ЧИ КОРР.

Са кьадар вахт идалай вилик Ахцегьрин 3-нумрадин (АООШ) 4-классдин ученикри Интернетдай урус чIалан виридуньядин онлайн-олимпиадада иштиракна. Адан тема “Русский с Пушкиным” тир.

И темадай аялрихь хьсан чирвилер авайди

тестикьунин лишан яз, абурун тIварунал Чухсагьулдин чар хтана. Гуьгьунай гьа и школада 5-9-классрин ученикрин арада “Месячник математики” серенжемни киле фена. Аялрин чирвилер математикадин муаллим Мая Жалиловади ахтармишна. 5-9-классра келзавай С. Гьашумова, А. Ражабовади, Р. Мегьамедовади, К. Бабаевади, И. Вагьабовади, Н. Шагьмардановади, Д. Мегьдиевади ва масабур хьсан чирвилер кьалуна.

Диде-бубайрин собрание

Хазран КЬАСУМОВ

Кьасумхуьрел, райондин И. Гь. Тагьирован тIварунихъ галай Культурадидин двореца, райондин диде-бубайрин умуми собрание киле фена. Анал 2018-йисан ЕГЭ-диз гьазурвал акунин месэлайриз килигна. Собранидин кваллахда Сулейман-Стальский райондин кыл Нариман Абдулмуталибова, райадминистрациядин кьилин сад лагьай заместитель Лаис Оружева, Дагьустан Республикадин образованидин ва илимдин министерстводин информация гьазурунин рекьяй ГИА-дин Региональный центрадин кьилин пешекар-эксперт Тамамат Ярагьмедовади, образованидин управленидин кьилин пешекарри, образованидин идарайрин ва общественный тешкилатрин руководителри, аялрини, абурун диде-бубайри иштиракна.

2017-йисуз районда ЕГЭ вахкунин нетижайрикай райондин образованидин управленидин начальник Кьачабег Аминова гегенш доклад авуна. Ада кьейд авурвал, алаатай йисуз район ахтармишунин “яру зонадай” акьатна. Муьжуд предметдай райондин выпускникриз кьимет гуьнин юкьван балл республикадиндалай низдиз хьана.

ЯтIани, ЕГЭ-диз гьазур хьунин кваллахда гьал тахьанвай месэларни амачиз туш. Келунин йисан эхирдалди, виридан кьуватар сад авуна, абур арадай акьудун лазим я.

Собранидал чпин фикирар ва теклифар гьаз Герейханован 2-нумрадин юкьван школадин директор Малаудин Сафаралиев, райондин диде-бубайрин комитетдин председатель Эльза Рустамова, ППЭ-дин тешкилатчи Успагьи Цмиханова, Шихидхуьруьн юкьван школадин муаллим-психолог Румина Муслимова, Курхуьруьн 2-нумрадин юкьван школадин выпускникдин диде Лейла Уружбегова, Цийи поселокдин юкьван школадин выпускник Ильяс Разаханов ва маса юлдашар рахана.

Тамамат Ярагьмедовади собранидин иштиракчияр 2018-йисуз ЕГЭ вахкунин рекьяй хьанвай дегишвилерихъ галаз танишарна.

Райондин кыл Нариман Абдулмуталибова ЕГЭ себеб яз райондин выпускникрихъ улкведин кIвен-кIвечи ВУЗ-рик экечдай мумкинвал хьанвайди, анрин руководителрилай райондин администрациядиз ва диде-бубайриз чухсагьулдин чарар кхезвайди кьейдна.

Эхирдай райондин диде-бубайрин собранидин иштиракчийри кьарар кьабулна.

Муаллимрин семинар

Мегьарамдхуьруьн райондин Советский хуьруьн школада райондин образованидин управленидин методкабинетдин кьуллугьчийри “Йисан муаллимрин ассоциация” лишандик кваз семинар тешкилна. Адан иштиракчияр гьар жуьре йисара “Йисан муаллим” конкурсдин призера, райондин хьсан муаллимар тир.

Мярекатдин кьилин макьсад бажарагьлу муаллимриз куьмекар гун тир. Методкабинетдин методист Амина Гьажиевади ачухай и мярекатдал муаллимри чпин теклифар гана. Инал хуьруьн муаллимриз талукь гьар жуьре месэлар кьарагьарна, мастер-классар, ачух тарсар киле тухвана.

Зиямудин Гьасанова ва Назим Кьарабегова физикадай кьетIен ачух тарсар тешкилна. Дагьустандин искусстводин девлетлу ирсиникай муаллим Ирана Муслимовади суьгьбетна.

Марьяман гьунарар

Райсудин НАБИЕВ

Марьям ГЬАСАНОВАДИ Чухьверхуьруьн юкьван мектебдин 9-классда келзава. Вичин чирвилер ада райондин ва республикадин олимпиадайра ахтармишзава, анра кIвенкIвечи чкаяр кьазва. ЦIинин келунин йисуз Марьяма райондин олимпиадайра ОБЖ-дай, экологиядай - 1, тарихдай 2-чкаяр кьуна. Тарихдай республикадин олимпиадада ам 3-чкадиз лайихлу хьана.

Школада хьсандиз келунилай гьейри, Марьяма мектебдин общественный умьурдани иштиракзава, маса хилерайни вичин алакьунар кьалурзава, 1-классдилай эгечIна худсамодетельностдал, хьсандиз Дагьустандин классикрин эсерар келунал, шиирар теснифунал машгул я.

Кьейд ийин, алаатай йисан эхирра Марьяма “Етим Эмин лезги шииратдин буба я” лишандик кваз киле феи серенжем-конкурсда 1-чка кьуна. ГьакIни М. Гьасановадик мадни руьгь кутун патал адан шиирин “Шииратдиз кам” тIвар алай гьечичи ктаб чапдай акьуднава.

Жимил туш къван яшар зи...

Шагъабудин ШАБАТОВ

Худ хгузва!

Гыч нукътани мад эцигдач лагъана,
Са шумудра за зи къелем гадарна.
Заз ахварай малаикри туьгметна:
"Яда, я дуст, на ви абур квадарна".

Вучдай къван за, зи гыл вердиш хъайивал,
Къелемдалла, хабар къазвач рикливай.
Рикли завай тлалабзава: "Жемир вун
Шииратдин а экуь тир рекъивай..."

Чир хъана заз, зун гафунин иеси
Туширди, мад шулугъар гыч хъийидач.
Зи мецикай мад бажагъат хкатда
Къуру гафар: "Са царни за къидач".

Къиле тухуз тежер гафар мецикай
Мад хкуддач, вун куьмек хъухъ, Аллагъ, заз.
Дустари заз туьгметзава: "Гык хъана?"
Абурухъай регъуь жезва, валлагъ, заз.

Гъак хъайила, къелемдиз худ хгузва,
Къуй къекъуьрай, низдавай тула хъиз,
Зи вилик квай лацу табагъ чарара,
Алакъзава залай абурун ара хуьз...

Вил галазни...

Вил галазни физ жезвач
Завай кимерал.
Сад лагъайди, ким амач,
Фена ацукъдай.
Кваллин, хуьруьн месэляр
Гъялдай, сад-садал,
Меслятар гъиз, алуькдай.
Хуьруьн къене пис крар
Ийидай тир веревирд.
Пеше хъанва къумар къугъун,
Ийиз чпихъ бере-бирд.
Сивевайди себ гун я,
Дидадал твар эцигиз.
Чапрас-чапрас сад-садаз
Жеда абур килигиз.
Фейи члавуз, ачух яз
Анал жуван гуьгъуьлни,
Хкведа зун кваллихъди,
Курпашман яз, сефилдиз.
Ханва михъиз гуьгъуьл зи,
Девирдин амалрикай.
Икрагъ хъанва жезвай къван
Дуьньядал и къалрикай.
Ван хъайиди ван хъанач,
Акурдини акунач
Лугъуз, къекъвез клан жезвач.
Ак ийимир, ик ийин,
Я туьмбуьгърин ван жезвач.
И саягъ халкъ авунин
Сир вуч тир ви, чан Аллагъ?!

Вуч тунватла?

Тимил туш къван яшар зи,
Къве ругудлай алатна.
И девирда шадвилерлай
Хажалатар агатна.

Зи хиве бурж авайди
Гъисс авуна датлана.
Гележегдин вилик зун
Буржлу тирди къатлана.

Фейи девирдай тарсар
Къачуна за жедайвал.
За чи уьмуьр къхенва
Жуван гъилий къведайвал.

Суал гудайвал авач,
Лагъ, вуна вуч авуна?
Вуч аматла куьне лагъ,
Тунватла кар тавуна.

Гыл къачу

*Къаякент райондин Дружба хуьре
яшамииш жезвай гелхенви шаир
Къадимбег ИЛЪЯСОВАЗ.*

Таниш хъанай чун къвед, дуст,
Къасумхуьрел муькувай.
Вун межлисдиз атайла,
Гуьзеляди кутунвай.

Артух суьгбетар ийир
Мумкинвилер хъаначир.
Ви гевгерар келайла,
Гила хъсан хъана чир.

Машаллагъ ваз, баркалла.
Вун я халисан шаир!
Икъван гагъда, лагъ, вучиз
Хъаначир, дуст, вун заз чир?

Белки тахсир зид(и) тиртла?
Яз хъайитла гыл къачу.
Шабатован назик риклин,
Тлалабда гуьгъуьл къачу...

Ашукъ Шихкеримаз

Гзаф вахт тир, Шихкерим, дуст,
зун ваз мугъман тахъана,
Гила, валлагъ, пашман хъана,
къасухдай къе атана.
Заз хкунихъ ви чуьнгуьр-саз акуна,
руг ацукъна,
Валлагъ-биллагъ, туб сара къаз,
серсер хъана амуькна.

Ви бажанах Эдгар ава лугъуз
Москов шегъерда,
Вид дуьз яни чуьнгуьр ик тун,
аваз ихътин тегъерда?
Пас янава ви чуьнгуьрдин
нур гуз хъайи симериз.
Ам тек туна, вун гъатнава,
кефчибег хъиз, кефериз.

Гыл вердишар хъия жуван,
тезенаг яхъ тларамдиз.
Гыкъван тада чуьнгуьр вуна,
вахъ вил галаз хуррамдиз.
Вучиз къунай халкъдиз вуна, лагъ,
жаваб це, ашукъвал.
Ашукъ ятла, къуллугъ ая вуна
адаз талуьквал.

Хъилер къемир лагъайла ваз
Шабатова авайвал,
Рази туштла зи гафарал,
хъфида зун атайвал.
Са жаваб це, акъвазда зун
ви жавабдал вил алаз,
Минет хъуй ваз, акурай заз вун
чуьнгуьрдал гыл алаз.

ШИХКЕРИМАН ЖАБАБ:
Шабатова авур туьгмет
за рикливай къабулна.

Цлахъай куьрснавай чуьнгуьр
за мад хурув агудна:
Ширин нагъма акъудзава хурудай
зи чуьнгуьрдин,
Яб це, дустар, лезет хкуд
сесерикай билбилдин.

* * *
Вевирдер ийизва за
Дуьньядин къуд къиликай.
Хъсанвилер тавур югъни
Хъанач жуван гъиликай.

* * *
Гъахъни гысаб ийиз ава
Зун гъар йикъан акъатай.
Гзафбур зав агатзава,
Касни жезвач къакъатай.

* * *
Архайндиз ксузва зун,
Амачиз клус рикле гъам.
Инанмиш яз, пакад йикъаз
Хъивегъзава за мад кам...

Къудар

Гзаф чкайра хъана зун и муьблагъ дуьньядал,
Хайи ватан хъел хъиз рикле акланвай.
Зун ксайла, месикни жув-жувакди,
Зи багъри муг лугъуз, адав рахазвай.

* * *
Душмандизни ийиз тахъуй душманвал,
Са вахт къведа ийидай на пашманвал.
Хъсан яни, ам пис яни чидач заз.
Акъуддалди гъахъ-гъисабди майдандал.

* * *
Сиратлал муькъвела дуьз элячлиз
Кланзава заз, чан аламаз, дуьньяда.
Пагъливан хъиз, муфтулдаллай, дуьз тухуз
Алахъзава, леке тегъиз виждандал.

* * *
Бейкеф авунач жувакай са цевгни,
Гъам къилинди яз, ава зун гысабиз.
Несил патал, эгер лазим атайтла,
Гъазур я зун жуван чанни къасабиз.

* * *
Сад ава кланивал, садни жеривал.
Зи ивидик хъайиди туш куьруьрвал.
Крар я пара, агакъ тийизвай,
Несилар патал къе за ийизвай.

Берекатрин хва

Мегърели БАЧХАНОВ риклеп алаз
Члугурвилей халкъ паталди къадарсуз
зегъмет,
Къенин къузни ийизва ваз лайихлу гуьурмет.
Са кас хъанач, чан аламаз, гъаклини къейила,
Ийидайди чуру патлахъ ваз са клус туьгмет.

Алимвиллин хъаначтлани члехи тларар вахъ,
Ятлани сифте чкадал эцигдай на гъахъ.
Ви гуьурметрихъ я сан хъанач,
я хъанач къадар.
Халкъ магърум яз тун тавур кас
недай са къас фахъ.

Гъуррадалди, регъберди хъиз,
гуз хъана буйругъ,
Намусдалди къиле тухуз
жавабдар къуллугъ.
Нукъсан квай кар къабулдачир зерени рикли,
Гъавилияни берекатар гъасилнай буллукъ.

Завод вуч тир эцигнавай-имарат гуьрчег,
Карханадиз ам зурба тир элкъвенай керчек.
Акъудзавай шартлунин къад миллион кала,
Нелай алакъдай ахътин кар, куьне заз къала.

Акъатнавай Пиперхуьрйя я ам къегъал хва,
Гъакъикъатда хъайиди я фялейриз арха.
Клук гъиз жедач садавайни адан крарал,
Акълалтдай туш я лагъана абур гафаралд.

Гзаф вахт я амачиз вич халкъдин арада,
Са касдини къазвач къени а кас чарадай.
Фялейриз гыч са члавузни ядачир далу,
Гъавилий адаз лугъузвай: "Мегърели халу!"

Гыкъван иниз атайди я члехи мугъманар,
Темягъ физ амуькдай абур, акваз харманар,
Мягътел жедай акурла, а гуьзел багълар,
Къилихъ галай эбеди жив авай дагълар.

Фяле юлдаш агакъдачир вахчуз бегъерар,
Акур члавуз адаз ихътин чуру тегъерар.
Студентар гъидай ада фялейриз куьмек,
Кат-калтугиз гъа рекъера жедачир гъелек.

Хуьруьн къене шегъерда хъиз
гъалар тир хъсан,
Гуьурмет - хатур вуч тир авай,
тир хъиз са хизан.
Къе, авунин лишан яз, а касдиз гуьурмет,
Хуьруьн юкъвал кхажна кланзава гуьмбет.

Жафар

*"Ви дердер на заз ахъаймир,
Зун валайни кайиди я"*

* * *
Са сеферда Махачкъаладиз физвай зун
авай "газелдиз" Лукъварикай яшар пудкъа-
далай алатнавай са итим акъахна. Машинда
зи къвалав ацукънавай итимдихъ галаз ам
"Рамазан, вунни авани, гык я, гъиниз физ-
вайди я?" лугъуз, рахаз башламишна. Заз
чир хъайивал, абур фадлай танишар тир.

Рамазанак вичин хци мехъерар тийиз,
адан таярихъ хтулар хъанвайла, ухътар ала-
хъиз, къалабулукъ кутазавай...

- Я дуст кас Рамазан, - рахана муькуьди.
- Ви дердер на заз ахъаймир, зун валайни
кайиди я, - манидалди лагъана ада. Машинда
авайбуру капар яна.

Килигайтла, гзаф хизанар, аялри мехъе-
рар тийиз, члалал гъиз тежез, гъелек жезва
къван.

И ишара заз, шаирдиз, бес хъана ва зун
абурун гъиссер, фикирар шиирдин царар-
ралди дуьздак акъудунив эгечна. Белки, же-
гъилриз акъул къвен, диде-бубайрин риклер
чкайрал ацукъарин!..

* * *
Гуьурмет ая дидедизни бубадиз,
Гъепелигда вав мецелди рахазвай.
Тахъайтла вун дуьз рекъелай алатда,
Ахпа, валлагъ, геж жеда къе бахт ама.
Фагъум-фикир ая жува секиндив,
Гъеле геж туш, вахъ фагъумдай вахт ама.

Вири ава, вун муьгътеж са кар амач.
Къилинди ваз къе мехъерар авун я.
Гыкъван хуьрай таяр куьчебацанрин,
Зиди къе ваз авайвалди лугъун я.

Вун вучтин жунгав хъана, заз яц тежер,
Крчара зав крчарган тваз тур вуна.
За зи амай хипен уьмуьр гъал хъийин,
Экуь дуьнья ийимир заз сур вуна.

Тахъайтла зун рази хъана ацукъда,
Я лагъана, ам жуван къадар-къисмет.
Чна икъван ви амалар эхзава,
Гъинава бес ви патай авай гуьурмет?

Бубадила гъалтай мални эменни
Пуч ийида къадирсуз тир веледди.
Ик лугъузва чаз бубайрин мисалди,
Негъ ийида ам уьмуьрлух миллетди.

Гык лагъайтла, адаз къадир жедайд туш
Вичин зегъмет квачиз жагъай затларин.
Амуькда ам иес хъана эхирдай,
Зат амачиз, чуьхвей михъи пацарин.

Яхълур ийисав агакъзава яшар ви,
Гила къванни члалал ша тлун, бес хуьрай.
Инсанвиллин рекъихъ элкъуьр хъия ам,
Я чан Аллагъ, ваз сузадин сес хуьрай.

Яхълур ийисав агакъзава яшар ви,
Ви яшда захъ авай вири: гъам къуллугъ,
Пабни, кваллини, кланик - машин, къуд аял.
Кваллихъ галай мугъманарни зи буллукъ.

Вахъ вуч ава? Чуплах беден, мад затни.
Са бегъем партал хъанач ви бедендал.
Ийфди гъатна, гъинаватлан чин тийиз,
Югъди ксуз акъунвай хъиз цлехемда.

Зун мецелди рахунин ван къевезвач ваз,
Ваз минет хъуй, гъимир на зун гъутарал.
Вучиз вуна фикирзавач къилелди,
Вун залан я вегъейтлани путарал.

Вуч арадал атана ви, лагъ вуна?
Икъван яшар кечирмишна патарал.
Жувахъ галаз къадай сад гъваш, секин хъухъ,
Шумуд ийисар вегъеда мад гатарал?

Ви таяриз вири ава, лагъ вучиз
На фикирдач, квек кватла ви умудар?
Гыкъван ийин вакай къе за фикирар?
На зи беден авуна хъи агъузар.

Вун хва я зи гъевечи, кваллини, эменни
Вибуру тушни, чаз мад гудай вуьж ава?
Фикиррик ква, секинсуз яз датлана,
Валлагъ-биллагъ, и дуьньяда гуж ава.

Кваллин къил яхъ, къе аматла пака чун
Амуькдай туш, ваз и кефер хгудач.
Белки вуна ийизватла фикирар,
Чун эбеди яз, садрани рекъидач?

Ша бес хуьрай, минет я ваз акъвазар,
Ви амалар, ваз хъсандиз акъвазай...

Ша, бес хуьрай, гила къванни кваллин - къан
Къил яхъ вуна, вун акъваза секиндив.
Я чан бала, дидедивни бубадив
Рекъиз тур ман вуна рик архайндиз.
Минет я ваз, мад сеферда минет я,
Хъийизмайди эхиримжи туьгмет я.

"Буба хциз муьгътеж тахъуй, стхаар",
Ик лагъанай Етим Эмин бубади.
Гила анжах за фикирар ийизва.
Гафар я къван абур, шаксуз, зурба тир.

Дин

Халифдин къизилдин къав

Халифрин Омийдрин сихилдай тир ан-Насир халифди, вичин дараматар эцигна акалтарайдалай къулухъ, мукъва ксарин арада ацукънавайла хабар къуна: "Къез зал къведалди са регъберди къванни ихътин дараматар эцигна лагъана ван хъанани, вилериз акунани?". Инсанри жаваб хгана: "Ваъ, динэгълийрин регъбер. И жигъетдай ваз барабарбур авач. Са ни ятлани ихътин дараматар хкажна лагъана чаз я ван хъанач, я вилериз акунач".

Абурун гафари халифдин шадвал генани артухарна. И арада дараматдиз Андалусия вилайтдин Кордова шегъердин къази Мунзир ибн Саид атана. Ам вичин гъахълувилелди ва Исламдай авай дерин чирвилералди машгъур тир. Вучиз ятлани къазидин гъал сефилзавай, къилни агъузнавай. Инсанрин юкъва вичин чка къурла, халифди къазидивай эцигнавай дараматдин къизилдин къавун, адан успагъивилин гъакъиндай къве гаф лугъун тлаабна.

Къази садлагъана шехъиз гатлунна. Адан вилин накъвар чурудила агуз авахъзавай. Мунзира ик лагъана: "Эй динэгълийрин регъбер, Аллагъдал кын къазва, шейтанди (къуй ам Аллагъди лянетрай) ваз и къайдада таъ-

сирда лагъана, за фикирнавачир. Вуна адас, ваз Аллагъди ихътин берекатар, чехи дережар ганватлани, вун дин гвачирдан гъалдиз гъидай мумкинвал гана".

Халифдиз хъел атана: "Жува лугъузвай гафарал гуъзчивал ая. Зун ахътинбурув гекъигиз валай гъик алакна?".

Мунзира жаваб хгана: "Алакна. Мегер Сад тир Аллагъди лагъанвачни: "Инсандиз девлет хъун Аллагъдин патай адас авай кланивиллин лишан яз къабулна, вири инсаният динсузриз элкъведай хътин хаталувал авачиртла, чна вири имансузриз абур хкажжедай гимиддин къавар, гурарар... гудай" 43 лагъай "Безекар" сура, 33-аят (мана)".

Халиф, геждалди чукъни тийиз, фикиррик акатна. Аллагъдин вилик адан вилерилай умунвиллин накъвар авахъна. Ада Мунзирдиз мукъва хъана лагъана: "Къуй ваз Аллагъди берекатар гурай, къази. Чав, мусурманрив, диндиз и къайдада эгъчизавай. Вун хътин инсанар пара хъурай. Вуна лагъай вири гафар гъакъикъат я".

Гуъгъунлай халифди къубадин къав чепедикай авунвай сахсидалди эвез авун буйругъна.

Чи ватанэгълияр - гъар сана

Ада Никулин сагъарнай...

Султан-Агмед Мегамедович МУТАЛИБОВ. Вичин умуьурдин эхиримжи юкъуз 82 йис хъанвай духтур, адет хъанвайвал, экуьнахъ поликлиникадиз къвалахал фена. Гъамиша хъиз азарлуяр къабулна, абурун арзаирхъ яб акална, бязибуруз диагнозар эцигна. Санал къвалахзавай юлдашри чпис Султан-Агмед Мегамедович эхиримжи сеферда ахквазва лагъана, гъич фикирни ийидачир. Къвалит хтайла, хуруда тлал гъиссна, месел ярх хъайи духтур мад къахрагънач.

Гележегдин машгъур хирург 1926-йисуз Къасумхурел дидедиз хъана. 1948-йисуз Кеферпатан Осетиядин медуниверситет акалтарай ам Бурят-Монголиядиз акалтан. Пешекарвал хкажун патал Къазанда авай члавуз ам Гуъзел тlвар алай медсестрадал ашукъ хъана ва 1952-йисуз абуру чпин къисметар сад авуна.

Татарстандин урологиядин бине кутур духтуррикай сад Султан-Агмед Мегамедович я. Ада 1963-йисуз Къазандин ракуьн ре-

къерин духтурханада урологиядин отделение ачухна ва 1987-йисалди аниз регъбервални гана. Адалай къулухъ вичин эхиримжи нефесдалди Къазанда ветеранар патал кардик къвай поликлиникада зегъмет члугуна. Адаз вирида "Аллагъдин патай тир хирург" лугъудай. Духтурди авур надир операцияр себегъ яз, Татарстанда аялар тежезвай гзафбуруз бубавал вуч ятла чир хъана. Фаллопластикадай Султан-Агмед Мегамедовича авунвай клуьд операция исятдани уьлкведа виридалайни надирбур яз гъисабзава. Адахъ галаз санал къвалахай юлдашрин риклел хжунрай малум жезвайвал, духтурди операция авур дуркунди сагъдалайни хъсандиз къвалахдалдай. Къейд ийин хъи, пешекарвиллин рекъе кылел атай бязи вакъияр себегъ яз, Султан-Агмед Мегамедовича гъатта гинекологдин, травматологдин, инфекционистдин, судмедэкспертдин везифаярни тамамарна.

Медицинадин рекъей акалтай алакъунар авай ам Татарстанда виридалайни хъсан уролог яз гъисабзавай. Адан патав вири Россиядай азарлуяр къвезвай. Виридан рикл алай актер Юрий Никулинани чи ватанэгълидивай куьмек тлаабнай. Султан-Агмед Мегамедовича вичин сагъламвал тамамдиз мягъкемар хъийидалди, Никулин Къазанда амукънай.

Танишри риклел хжизвайвал, Султан-Агмед Муталибов гзаф агъайна, заха инсан ялдай. Ам садрани тlвараринни шабагърин суракъда хъанач. Гъахътин алакъунар авай духтур "Здравоохраненидин отличник" знакъизни "Жуьртлу зегъметдай", "Зегъметдин ветеран" медалриз лайихлу хъана.

Къез чидани?

Амазонка

Дуьньядин винел виридалайни члехиди яз гъисабзавай Амазонка вацун яргъивилел, алмирин гъисабунралди, тахминан 7000 км ала. Адан гъаркъуьвал жуьреба-жуьре чкайра 30-далай 80 километрдал къван артух жезва, деринвал лагъайтла, 30-100 метрдиз барабар я. Эвел къил Перуда авай Анды дагъларилай гатлунзавай и вацл Атлантикадин океандиз авахъзава. Зарб кваз физвай вацун селдин къуватлувал акъван зурбади я хъи, ам океандик какахъзавай чкадила 320 километрдин мензилдиз къван океандин ранг ва къел къвай яд дегъиш жезва.

Къиблепатан Америкадин мулкарилай авахъзавай Амазонкадик агъзурралди гъвечи кламарни вацлар какахъзава. Вацун бине

Анды дагълара аватлани, адан гужлувал Укайли ва Мараньон вацлар сад-садак какахъзавай чкадал - Перудин къалин тамара (джунгли) арадал къвезва.

Къейд ийин хъи, алмир Амазонкадин къерехра авай набататрин алемдин анжах 30 процент ахтармишнава. Дуьньядин медицинада дарманар гъазурдайла менфят къачузвай хийирлу хъчарин 25 процент Амазониядин тамарин девлетар я. Ина гъакни къушарин 1800 жуьреди лув гузва, вишералди вагъши гъайванар яшамеш жезва, вацла лагъайтла, балугърин 1500 жуьреди сирназва.

Дуьньядин виридалайни члехи вад вацун арада гъакни Нил (Африка), Янцзы, Хуанхэ (Китай) ва Обь (Россия) ава.

Дуьньяда

Россия хаталу туш

Австралиядин пуд ведомстводин къилери Россияни Китай чпин уьлкве патал хаталу яз гъисабзавач. Идакай "The Sydney Morning Herald" чешмеди хабар гузва.

Премьер-министр Малкольм Тернбулла, оборонодин министр Марис Пэйна ва къецепатан крарин министр Джулии Бишоп уьлкведин са телеканалдиз гайи интервьюда Австралиядихъ Пекиндин ва Москвадин жигъетдай авай зенд раижна. "Россиядини Пекинди Австралия патал дяведин хаталувал арадал гъида лагъана, чна фикирзавач", - къейдна Бишоп.

Тернбуллан гафаралди, Азиатско-Тихоокеанский регионда Кеферпатан Корея-дила хаталу уьлкве мад авач. Ада алава хъувурвал, къунши уьлквейрин патай хаталувал аквазватлани, Австралияди гележегда вичи-вич хуьдай серенжемар къабулун лазим я.

Цай къунин нетижада

Къиблепатан Кореядин Мирян шегъерда авай пачагъ Седжонан больницади цай къунин нетижада 31 кас кана, телеф хъана. "Енхп" агентстводин делилралди, хасаратвилер хъанвай инсанрин къадар 40-далай алатна.

Пешекаррин фикирралди, цун чешме дараматдин сад лагъай мертебада авай тади куьмекдин отделенида арадал атана. А вахтунда больницада, санлай къачурла, 100 кас авай, абурукай 52 патарив гвай поликлиникайриз акъудна.

Идалайни гъейри, цай къунвай больницадин патав гвай яшлу инсанар авай къвалайни, цай къунин хаталувал авайвилай, 91 кас акъудна. Цай хкадарун патал пешекарриз са сятни 40 декъика герек хъана.

76 кг-дин яхун хъана

Дуьньядал виридалайни куьк аял яз гъисабзавай Индонезиядай тир Ария Перманалай вич яхунариз алакна. Нетижада адавай дивандилай къарагъиз, дустарихъ галаз къугъваз ва мектебдиз физ жезва.

"The Mirror" чешмеди хабар гузвайвал, 10 йис хъанвай Ариядай 192 килограмм къвезвай. Адалай 76 килограммдин яхун жез алакна. И карди адас умуьурдани бязи дегъишвилер твадай мумкинвал гана: гила ам виликдай хъиз телефонни гваз дивандал къаткизмач, азад вахтунда дустарихъ галаз бадминтон ва футбол къугъвазва. Исятда гададивай садан куьмекни галачиз мектебдиз физ жезва ва ада йикъа къве километрдиз чукурзава.

Гададин диде-бубадин гафаралди, аялдин нефес къазмач, я ада виликдай хъиз гзаф хуьрекарни незмач. Абуру чпин веледдиз ширинлухар тlуьн къадагъа авунва, булдалди емишарни майваар гузва.

Къейд ийин хъи, гада 2017-йисуз хуквадин къадар куьлуь авун патал операция авурдалай къулухъ яхун хъана.

Дакардай гадарна

Якутияда къадардилай артух эрекъ хъвана, пиян хъанвай бубади вичин 10 варз хъанвай аял къвед лагъай мертебадин дакардай гадарна. Саха Республикадин здравоохраненидин министерстводин делилралди, аял четин гъалда ава.

Агъвалат Сунтарский районда арадал атана. "НБК Саха" чешмеди хабар гузвайвал, чагъадин къилиз еке хасаратвилер хъанва. Ам гъиле-гъилди Якутиядиз агакъарна.

Къейд ийин хъи, 2017-йисан майдин вацра Владивостокда дидеди вичин чагъа аял дакардай гадарна. Ам къутармишиз хъанач. 2016-йисан декабрдиз Мгытиши шегъерда дидеди вичин ирид йис хъанвай руш 15-мертебадин дакардай гадарна. Аялди чкадал чан гана.

Суьрсет тlимил жезва

ООН-дин суьрсетдин ва хуьруьн майишатдин тешкилатди ООН-дин Хатасузувлин Советдиз агакъарун патал недай суьрсет бес тежезвай уьлквейар къейднавай доклад гъазурнава. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Докладда 16 уьлкве гъатнава: Украина, Афгъанистан, Бурунди, Гаити, Гвинея-Бисау, Конго, Ирак, Йемен, Либерия, Ливан, Мали, Сирия, Сомали, Судан, Африка, Къиблепатан Судан.

Суьрсетдин къадар тlимил хъун и уьлквейра къиле физвай яракълу чуьруьрихъ галаз алакъалу я. Пешекаррин фикирдалди, мукъвара суьрсет лап тlимил жезда, гъавилай гуманитарный серенжемар къабулунин месэла хцидаказ акъвазнава.

Виридалайни пис гъалар Йеменда ава. Чкадин агъалийрин 60 процентдиз (тахминан 17 миллион кас) недай суьрсет жагъизвач. Къиблепатан Суданда (чкадин агъалийрин 45 процентди каш гъиссзава), Сирияда, Ливанда авай гъаларни къвердавай пис жезва.

понеделник, 5 февраля

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.00 «Заряжайся!»
08.10 Мультфильмы
08.40 «Заряжайся!»
08.50 Д/с «Гречия глазами гурмана»
09.20 Х/ф «Ангел в тубейке»
11.10 Д/ф «Мой Цекоб»
12.05 «Парламентский вестник»
12.30 Время новостей Дагестана
12.50 «Вдохновение»
13.20 «Человек и право»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Рисующий ветер»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Жди меня»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ
5.00 Доброе утро. (16+).
9.00 Новости. (16+).
9.15 Контрольная закупка. (16+).
9.50 Жизнь здорово! (12+).
10.55 Модный приговор. (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.45 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.30 Т/с «Чужая дочь». (16+).
23.30 Вечерний Ургант. (16+).
00.00 Познер. (16+).
1.00 Т/с «Ищейка». (12+).
3.00 Новости. (16+).
3.05 Время покажет. (16+).
4.05 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан.
18:00 В гостях у Сида. Программа для школьников.
18.25 Акценты. Аналитическая программа Ильмана Алипулатова.
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
15.00 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Идеальный враг».
23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым.
2.25 Т/с «Поцелуйте невесту!»

НТВ
5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Невский». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Невский». (16+).
21.35 Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
23.40 Итоги дня.
0.10 Поздняков. (16+).
0.20 Т/с «Свидетели». (16+).
1.15 Место встречи. (16+).
3.15 Таинственная Россия. (16+).
4.00 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ
6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.10 Давай разведемся! (16+).
12.10 Тест на отцовство. (16+).
14.10 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
15.10 Т/с «Дежурный врач». (16+).
17.00 Т/с «Женский доктор». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (Украина). (16+).
21.00 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).
22.55 Д/ф «Неравный брак». (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Когда мы были счастливы». (16+).
4.30 Рублево-Бирюлево.
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР
6.00 Настроение.
8.00 Х/ф «Будни уголовного розыска».
9.45 Х/ф «Нежданно-негаданно».
11.30 События.
11.50 Постскриптум.
12.55 В центре событий.
13.55 Городское собрание.
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Отец Браун».
16.55 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Балабол».
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Окраина совести.
23.05 Без обмана. «Вялая история».
0.00 События. 25-й час.
0.35 Право знать!
2.05 Детектив «Страх высоты».
4.00 Т/с «Вера».

ЗВЕЗДА
6.00 Сегодня утром.
8.00,9.15,10.05 Т/с «Ялта-45». 1-4 с.
9.00,13.00,18.00,23.00 Новости дня.
10.00,14.00 Военные новости.
12.25,13.15,14.05 Т/с «Узник замка Иф». Фильм 1 и 2.
18.40 Д/с «Колеса Страны Советов. Были и небылицы». «Направления вместо дорог».
19.35 Теория заговора.
20.20 Специальный репортаж
20.45 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Михаил Лермонтов. Роковая драма».
21.35 Особая статья.
23.15 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.00 Х/ф «Раз на раз не приходится».
1.35 Х/ф «В добрый час!»
3.30 Х/ф «Богатырь» идет в Марто».
5.10 Д/ф «История военного альпинизма», 1 с.

вторник, 6 февраля

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Гречия глазами гурмана»
09.20 Х/ф «Как украсть миллион»
11.50 Д/ф «Возвращение к истокам. Муги»
12.30 Время новостей Дагестана
12.50 «Дагестан туристический»
13.25 «Учимся побеждать»
13.50 «Кунацкая»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Рисующий ветер»

ПЕРВЫЙ
5.00 Доброе утро. (16+).
9.00 Новости. (16+).
9.15 Контрольная закупка. (16+).
9.50 Жизнь здорово! (12+).
10.55 Модный приговор. (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.45 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.35 Т/с «Чужая дочь». (16+).
23.40 Вечерний Ургант. (16+).
0.15 Т/с «Ищейка». (12+).
2.10 Детектив «Что скрывает ложь». (16+).
3.00 Новости. (16+).
3.05 Что скрывает ложь.

РОССИЯ 1
09:00 «Алшан» (на цахурском языке)
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан.
18:00 Республика.
18.20 Умники и умницы Дагестана.
18.45 Альма-матер.
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
15.00 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Идеальный враг».
23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым.
2.25 Т/с «Поцелуйте невесту!»

НТВ
5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Невский». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Невский». (16+).
21.35 Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
23.40 Итоги дня.
0.10 Т/с «Свидетели». (16+).
1.05 Место встречи. (16+).
3.05 Квартальный вопрос.
4.05 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ
6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.25 Давай разведемся! (16+).
11.20 Тест на отцовство. (16+).
13.15 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).
15.10 Т/с «Дежурный врач». (16+).
17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
21.00 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).
22.55 Д/ф «Неравный брак». (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Три полурации». (16+).
3.55 Рублево-Бирюлево. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР
6.00 Настроение.
8.00 Доктор И...
8.35 Х/ф «Большая семья».
10.40 Д/ф «Екатерина Савинова. Шаг в бездну».
11.30,14.30 События.
11.50 Петровка, 38.
12.05 Т/с «Коломбо». (США).
13.35 Мой герой. Анна Банщикова.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Отец Браун».
16.55 Естественный отбор.
17.45 Т/с «Балабол».
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники! Улыбка папа.
23.05 Д/ф «Интервью с вампиром».
0.00 События. 25-й час.
0.35 Хроники московского быта. Все мы там не будем.
2.15 Т/с «Коломбо». (США).
3.40 Т/с «Вера».
5.30 Вся правда.

ЗВЕЗДА
6.00 Сегодня утром.
8.00,9.15,10.05 Т/с «Русский перевод». 1-4 с.
9.00,13.00,18.00,23.00 Новости дня.
10.00,14.00 Военные новости.
12.50,13.15,14.05 Т/с «Русский перевод». 5-8 с.
17.30 Не факт!
18.40 Д/с «Колеса Страны Советов. Были и небылицы». «Московский донор Камского гиганта».
19.35 Легенды армии с Александром Маршалом. М. Шатин.
20.20 Теория заговора.
20.45 Улика из прошлого.
21.35 Особая статья.
23.15 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.00 Х/ф «Шестой».
1.45 Х/ф «Коллеги».
3.45 Х/ф «Раз на раз не приходится».
5.10 Д/ф «История военного альпинизма», 2 с.

среда, 7 февраля

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм
08.45 «Заряжайся!»
09.00 Д/с «Гречия глазами гурмана»
09.30 «Подробности»
09.50 Х/ф «Возраст любви»
11.40 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Гусейн и Ольга»
12.55 «Правовое поле»
13.25 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни»
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Рисующий ветер»
16.50 «Молодежный микс»
17.10 Х/ф «Близнецы» 12 +
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»

ПЕРВЫЙ
5.00 Доброе утро. (16+).
9.00 Новости. (16+).
9.15 Контрольная закупка. (16+).
9.50 Жизнь здорово! (12+).
10.55 Модный приговор. (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.45 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.35 Т/с «Чужая дочь». (16+).
23.40 Вечерний Ургант. (16+).
0.15 Т/с «Ищейка». (12+).
2.10 Комедия «На обочине». (16+).
3.00 Новости. (16+).
3.10 На обочине. (16+).

РОССИЯ 1
09:00 «Рубас» (на табасаранском языке)
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан.
18:00 Видеофильм «Орнамент».
18.10 «Возвращение». Премьера нового телевизионного цикла ГТРК «Дагестан»
5.00 Утро России.
9.00,11.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
15.00 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Идеальный враг».
23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым.
2.25 Т/с «Поцелуйте невесту!»

НТВ
5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Невский». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Невский». (16+).
21.35 Т/с «Инспектор Купер. Невидимый враг».
23.40 Итоги дня.
0.10 Т/с «Свидетели». (16+).
1.10 Место встречи. (16+).
3.05 Дачный ответ.
4.10 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ
6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.25 Давай разведемся! (16+).
11.20 Тест на отцовство. (16+).
13.15 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).
15.10 Т/с «Дежурный врач». (16+).
17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
21.00 Т/с «Улыбка перемешника». (16+).
22.55 Д/ф «Неравный брак». (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Детектив «Дом-фантом в приданое». (16+).
4.35 Рублево-Бирюлево. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР
6.00 Настроение.
8.15 Доктор И...
8.45 Х/ф «Ты - мне, я - тебе».
10.30 Д/ф «Вячеслав Тихонов. До последнего мгновения».
11.30,14.30 События.
11.50 Петровка, 38.
12.05 Т/с «Коломбо». (США).
13.40 Мой герой. Евгений Кочергин.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Отец Браун».
16.55 Естественный отбор.
17.45 Т/с «Балабол».
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Линия защиты.
23.05 90-е. Веселая политика.
0.00 События. 25-й час.
0.35 Прощание. Марина Голуб.
1.25 Д/ф «Заброшенный замок. Воспитание нацистской элиты».
2.20 Т/с «Коломбо». (США).
3.50 Т/с «Вера».

ЗВЕЗДА
6.00 Сегодня утром.
8.00,9.15,10.05 Т/с «Главный калибр». 1-4 с.
9.00,13.00,18.00,23.00 Новости дня.
10.00,14.00 Военные новости.
12.10,13.15,14.05 Т/с «Главный калибр». 5-8 с.
16.20 Д/ф «История морской пехоты России».
18.40 Д/с «Колеса Страны Советов. Были и небылицы». «В поисках движущей силы».
19.35 Последний день. Н. Гундарева.
20.20 Специальный репортаж.
20.45 Д/с «Секретная папка».
21.35 Процесс.
23.15 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.00 Х/ф «Без права на провал».
1.35 Х/ф «Подвиг Одессы».
4.25 Х/ф «Ночной мотоциклист».

четверг, 8 февраля

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Х/ф «Жандарм на отдыхе»
11.00 «Галерея вкусов»
11.45 «Аутодафе»
12.55 «Здоровье»
13.55 «Городская среда»
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Рисующий ветер»
16.50 «Наука Дагестана»
18.05 Обзор газеты «Хлакькьат»
18.15 «Олимпиадники: новый взгляд на образование»

ПЕРВЫЙ
5.00 Доброе утро. (16+).
9.00 Новости. (16+).
9.15 Контрольная закупка. (16+).
9.50 Жизнь здорово! (12+).
10.55 Модный приговор. (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.45 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.35 Т/с «Чужая дочь». (16+).
23.40 Вечерний Ургант. (16+).
0.15 Т/с «Ищейка». (12+).
2.35 XIII зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Керлинг. Даблмикст. Россия - Финляндия. (16+).

РОССИЯ 1
09:00 «Даргала анкы» (на даргинском языке)
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан.
18:00 Труженики села. Дербентский район
18.15 Территория обещания.
5.00 Утро России.
9.00,11.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
15.00 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Идеальный враг».
23.50 Вечер с Владимиром Соловьевым.
2.25 Т/с «Поцелуйте невесту!»

НТВ
5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Невский». (16+).

пятница, 9 февраля

РГВК
06.45 «Заряжайся!»
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке «Паданги памалли заманги»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильмы
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Греция глазами гурмана»
09.20 Х/ф «Учитель»
11.25 «Пятничная проповедь» Прямая трансляция с центральной Джума-мечети
11.55 «Вернисаж»
12.55 «Агросектор»
13.25 «Круглый стол» Союз женщин Дагестана
14.05 «Преступление и наказание»
14.30,16.30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

5.20 Контрольная закупка.
7.30 Доброе утро. (16+).
9.00,12.00,15.00 Новости
9.15 XXIII зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фигурное катание.
10.55 Модный приговор.
12.15 Время покажет. (16+).
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.45 Человек и закон. (16+).
19.55 Телеигра «Поле чудес»
21.00 Время. (16+).
21.30 Голос. Дети. Новый сезон. (16+).
23.20 Вечерний Ургант.
0.15 Городские пикеры. «Джо Кокер. (16+).
2.05 Х/ф «Большая игра».
4.00 XXIII зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Керлинг. Дабл-микст. Россия - Финляндия. Фигурное катание. Командные соревнования. Мужчины (короткая программа).
4.25 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан.
18:00 Мир Вашему дому.
18:20 Дороги будущего.
18:40 Вести. Дежурная часть.
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
12.00 Судьба человека с Б.Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
15.00 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Идеальный враг».
0.50 Х/ф «Деревенщина».

НТВ

5.00 Т/с «Супруги». (16+).
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Супруги». (16+).
7.00 Деловое утро НТВ. (12+)
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 ЧП. Расследование.
17.00 Т/с «Невский». (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Невский». (16+).
23.30 Захар Прилепин. Уроки русского. (12+).
0.00 Мы и наука. Наука и мы. (12+).
1.00 Место встречи. (16+).
2.55 Д/ф «Эффект домино. Февральская революция. В судьбе России». (12+).
4.05 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.55 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.55 Мелодрама «Жених». (Украина - Россия). (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Кровь не вода». (Россия - Украина). (16+).
22.30 6 кадров. (16+).
0.30 Детектив «Призрак в кривом зеркале». (16+).
4.10 Рублево-Бирюлево. (16+).
5.10 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Т/с «Похождения нотариуса Неглинцева».
11.30 События.
11.50 Т/с «Похождения нотариуса Неглинцева».
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Вся правда.
15.40 Детектив «Сумка инкассатора».
17.35 Детектив «Опасный круиз».
19.30 В центре событий.
20.40 Красный проект.
22.00 События.
22.30 О. Антгольц «Жена. История любви».
0.00 Д/ф «Вахтанг Кикабидзе. Диагноз - грузин».
1.05 Т/с «Коломбо». (США).
2.35 Т/с «Отец Браун».
3.30 Петровка, 38.
3.50 Без обмана. «Вялая история».
4.35 Д/ф «Вячеслав Тихонов. До последнего мгновения».

ЗВЕЗДА

8.00,9.15 Х/ф «Без права на провал».
9.00,13.00,18.00,23.00 Новости дня.
9.50,10.05 Х/ф «Инспектор ГАИ».
10.00,14.00 Военные новости.
11.30,13.15 Х/ф «Тревожный месяц вересень».
13.40,14.05 Х/ф «Львиная доля».
16.00 Х/ф «Вторая жизнь Федора Строгова».
18.40,23.15 Т/с «Ермак», 1-5 с.
0.20 Х/ф «Женатый холостяк».
2.05 Х/ф «Кромов».
4.25 Х/ф «Ученик лекаря».

суббота, 10 февраля

РГВК
07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
08.00 Мультфильмы
08.50 «Подобности»
09.15 Ко Дню памяти А. С. Пушкина. Х/ф «Метель»
10.40 «Память поколений» Эльмурза Джумагулов
11.20 «Мой малыш»
11.50 Мультфильм
12.00 «Галерея вкусов»
12.50 «На виду. Спорт»
13.30,03.40 Презентация книги А.М. Абдулмуслимова и Х.Г. Магомедсалихова «Гертма: люди, события, документы»
16.05 Мультфильм
16.50 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Паранг»

ПЕРВЫЙ

5.00 Контрольная закупка.
6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Т/с «Виолетта из Атамановки». (12+).
8.00 Игрой, гармонь любимая!
8.45 М/с
9.00 Умницы и умники. (12+).
9.45 Слово пастыря. (16+).
10.15 XXIII зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Лыжные гонки.
11.20 Смак. (12+).
12.10 Х/ф «Дело было в Пенькове». (12+).
14.00 XXIII зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Конькобежный спорт
17.00 К юбилею любимого артиста. «О чем молчал Вячеслав Тихонов».
18.00 Вечерние новости.
18.15 Кто хочет стать миллионером? (16+).
19.50 Сегодня вечером.
21.00 Время. (16+).
21.20 Сегодня вечером.
23.00 Детектив «Девушка в поезде». (16+).
0.55 Х/ф «Перевозчик». (16+)

РОССИЯ 1

08:20 Юбилейный творческий вечер композитора Мазагиба Шарипова.
11:20 Местное время. Вести-Дагестан.
4.40 Т/с «Срочно в номер! На службе закона».
6.35 М/с «Маша и медведь».
7.10 Живые истории.
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Россия. Местное время
9.20 Сто к одному.
10.10 Пятро на одного.
11.00 Вести.
11.40 Измайловский парк.
14.05 XXIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Биатлон. Женщины 7,5 км. Спринт. Сан-ниый спорт. Мужчины. 1 и 2 звезд.
16.10 Х/ф «Гостя из прошлого».
18.00 Привет, Андрей!
20.00 Вести в субботу.
21.00 Х/ф «Мать за сына».
1.00 Х/ф «Уйти, чтобы остаться»
3.00 Т/с «Личное дело».

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
5.35 Звезды сошлись. (16+).
7.25 Сегодня.
8.00,10.00,16.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.40 Готовим с А. Зиминим.
9.15 Кто в доме хозяин? (16+).
10.20 Главная дорога. (16+).
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.05 Поедем, поедим!
14.00 Жди меня. (12+).
15.05 Своя игра.
16.20 Неождажд... (16+).
17.00 Секрет на миллион. С. Соседов. (16+).
19.00 Центральное телевидение.
20.00 Ты супер!
22.35 Ты не поверишь! 10 лет в эфире. (16+).
23.30 Международная пирамида. (18+).
0.30 Квартирник НТВ у Маргулиса. Группа «Мумий Троль». (16+).
1.40 Боевик «Параграф 78».
3.25 Поедем, поедим!
3.55 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.40 Мелодрама «Дорогая моя доченька». (16+).
10.30 Драма «Дом без выхода». (16+).
14.15 Мелодрама «Поцелуй судьбы». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
23.05 6 кадров. (16+).
0.30 Комедия «Жених для Барби». (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.35 Марш-бросок.
6.00 АБВГДейка.
6.30 Х/ф «Ты - мне, я - тебе».
8.15 Православная энциклопедия.
8.40 Д/ф «Золотая эпитафия. Рина Зеленова».
9.35 Детектив «Опасный круиз».
11.30 События.
11.45 Детектив «Сумка инкассатора».
13.35 Х/ф «Мачеха».
14.30 События.
14.45 Х/ф «Мачеха».
17.25 Детектив «Женщина без чувства юмора».
21.00 Постскриптум.
22.10 Право знать!
23.40 События.
23.55 Право голоса.
3.05 Окраина совести.
3.40 90-е. Веселая политика.
4.30 Д/ф «Интервью с вампиром».
5.15 Д/ф «Актёрские драмы. Уйти от искушения».

ЗВЕЗДА

6.00 Х/ф «Вас ожидает гражданка Никанорова».
7.45 Х/ф «Госпожа Метелица»
9.00,13.00,18.00,23.00 Новости дня.
9.15 Легенды музыки. Э. Пыха.
9.40 Последний день. Н. Гундарева.
10.30 Не факт!
11.00 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
11.50 Улика из прошлого. Тайна перевала Дятлова
12.35 Теория заговора.
13.15 Д/с «Секретная папка»
14.00 Легенды кино. Ю. Яковлев.
14.35 Х/ф «Двенадцатая ночь»
16.30,18.25 Т/с «Инспектор Лосев», 1-3 с.
18.10 Задело! с Н. Петровым.
21.15 Х/ф «Калачи».
23.20 Десять фотографий. А. Сурикова.
0.05 Х/ф «Вторая жизнь Федора Строгова».
2.05 Х/ф «Дураки умирают по пятницам».

воскресенье, 11 февраля

РГВК
07.00,08.30,19.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
07.55 «Мой малыш»
08.45 Х/ф «Выстрел»
10.20 «Полифония»
11.30 «Правовое поле»
12.00 «Олимпиадики: новый взгляд на образование»
12.30 «Смотреть только детям»
12.45 «Учимся побеждать»
13.05 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Паранг»
13.35 «Городская среда»
14.00 «Молодежный микс»
14.20 «Вернисаж»
14.50 «Агросектор»

ПЕРВЫЙ

5.45,6.10 Т/с «Виолетта из Атамановки».
6.00,10.00 Новости. (16+).
7.50 М/с
8.00 Часовой. (12+).
8.35 Здоровье. (16+).
9.40 Непутевые заметки.
10.15 В гости по утрам.
11.15 Дорогая передача.
12.00 Новости. (16+).
12.15 Теория заговора.
13.15 Наталья Варлей. «Свадьбы не будет!»
14.15 XXIII зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Биатлон. Мужчины. 10 км. Спринт.
17.15 Я могу! Шоу уникальных способностей.
19.10 Звезды под гипнозом.
21.00 Воскресное «Время».
22.30 Что? Где? Когда? Дети XXI века. (16+).
23.40 Х/ф «Полиция Майами: Отдел нравов».

РОССИЯ 1

4.00 XXIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Фигурное катание.
8.35 Местное время. Вести - Москва.
Неделя в городе.
9.15 XXIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Лыжные гонки. Мужчины 15 км + 15 км.
11.10 Вести.
11.30 Смеяться разрешается
14.00 XXIII Зимние Олимпийские игры в Пхенчхане. Сан-ниый спорт.
16.35 Х/ф «Держи меня за руку».
20.00 Вести недели.
22.00 Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым.
0.30 Действующие лица с Наилей Аскерзаде.
1.25 Х/ф «Любовь и Роман».
3.20 Смехопанорама.

НТВ

4.55 Комедия «Паспорт».
7.00 Центральное телевидение. (16+).
8.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.40 Устами младенца.
9.25 Едим дома.
10.00 Сегодня.
10.20 Первая передача.
11.00 Чудо техники. (12+).
11.55 Дачный ответ.
13.00 НашПотребНадзор.
14.00 У нас выигрывают!
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели...
18.00 Новые русские сенсации. (16+).
19.00 Итоги недели.
20.10 Ты не поверишь!
21.10 Звезды сошлись. (16+).
23.00 Х/ф «Чемпионы: Быстрее. Выше. Сильнее».
1.00 Комедия «Паспорт».
3.00 Таинственная Россия.

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.35 Мелодрама «Сердце без замка». (16+).
10.40 Мелодрама «Была тебе любимая». (Россия - Украина). (16+).
14.30 Мелодрама «Кровь не вода». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
23.00 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Поцелуй судьбы». (16+).
4.10 Рублево-Бирюлево. (16+).
5.10 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми: обед за 15 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Х/ф «Зайчик».
7.45 Фактор жизни.
8.20 Петровка, 38.
8.30 Х/ф «Спешите любить».
10.20 Д/ф «Вахтанг Кикабидзе. Диагноз - грузин»
11.30 События.
11.45 Х/ф «Серые волки».
14.00 Смех с доставкой на дом.
14.30 Московская неделя.
15.00 Хроники московского быта. Власть и воры.
15.55 90-е. Профессия - киллер.
16.40 Прощание. Япончик.
17.35 Х/ф «Каменное сердце»
21.30 Т/с «Прошлое умеет ждать».
0.10 События.
0.25 Т/с «Прошлое умеет ждать».
1.20 Т/с «Пуля-дура. Агент почти не виден».
4.55 Д/ф «Сергей Захаров. Я не жалею ни о чем».

ЗВЕЗДА

5.00 Х/ф «Оперативная раз- работка».
7.00 Х/ф «Оперативная раз- работка 2. Комбинат».
9.00 Новости недели с Ю. Подкопаевым.
9.25 Служба России.
9.55 Военная приемка.
10.45 Детектив.
11.10 Код доступа.
12.00,13.15 Теория заговора.
13.00 Новости дня.
18.00 Новости. Главное.
18.45 Д/с «Легенды советского сыска».
22.00 Прогнозы.
22.45 Фетисов.
23.35 Т/с «Инспектор Лосев», 1-3 с.
3.50 Х/ф «Двенадцатая ночь».
5.35 Научный детектив.

КУЛЬТУРА с 5 по 11 февраля

ПОНЕДЕЛЬНИК
6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Д/с
8.00,10.00,15.00 Новости культуры
8.05 Х/ф «Просто Саша».
9.15 Д/ф «Оранжевые игры».
10.15 Наблюдатель.
11.10 XX век.
12.15 Мы - грамотеи!
12.55 Д/ф «Бессмертнова».
13.50 Черные дыры. Белые пятна.
14.30 Библиейский сюжет.
15.10 Мастер фортепианного искусства. Г. Соколов.
16.15 На этой неделе... 100 лет назад. Нефронтовые заметки.
16.40 Агора.
17.45 Наблюдатель.
18.45 Больше, чем любовь. Г. Флеров и А. Подгурская.
19.30 Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.05 Правила жизни.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Д/ф
21.40 Сати. Нескучная классика... с Г. Тарондой и Д. Кирнарской.
22.20 Т/с «Тихий Дон», 1 с
23.05 Д/с «Заговор генералов».
23.50 Новости культуры.

СРЕДА

6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Москва дачная.
7.35 Правила жизни.
8.00,10.00,15.00 Новости культуры
8.10 Т/с «Тихий Дон», 2 с
8.55 Д/с «Заговор генералов».
9.40 Главная роль.
10.15 Наблюдатель.
11.10 Д/ф «ГМ».
12.10 Д/ф
12.25 Игра в бисер с И. Волгиным. «Поэзия Давида Самойлова».
13.05 Искусственный отбор.
13.45 Д/ф
15.10 Мастер фортепианного искусства. Рудольф Бухбиндер.
15.55 Д/ф «Трагты Амстердама. Золотой век Нидерландов».
16.15 Магистр игр». «Чайка Чехова и Пруста».
16.40 Ближний круг Н.Лебедева.
17.35 Цвет времени. Камера-обскура
17.45 Наблюдатель.
18.45 Больше, чем любовь. И. Мечников и О. Белокопытова.
19.30 Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.05 Правила жизни.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Д/ф «Гутенберг и рождение книгопечатания».
21.40 Абсолютный слух.
22.20 Т/с «Тихий Дон», 3 с.
23.05 Д/с

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Балтика крепостная.
7.35 Правила жизни.
8.00,10.00,15.00 Новости культуры
8.10 Т/с «Тихий Дон», 3 с
8.55 Д/с «Заговор генералов». «Дело о коррумпции».
9.40 Главная роль.
10.15 Наблюдатель.
11.10 Д/ф
15.10 Мастер фортепианного искусства. Ланг Ланг.
15.45 Гении и злодеи. А. Алексин.
16.15 Моя любовь - Россия! Праздник Лиго в Сибири».
16.40 Линия жизни. М. Козиник.
17.35 Цвет времени. Тициан.
17.45 Наблюдатель.
18.45 Больше, чем любовь. Л.Лланду.
19.30 Новости культуры.
19.45 Главная роль.
20.05 Правила жизни.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Д/ф «Происхождение Олимпийских игр».
21.40 Энигма. Андраш Шифф.
22.20 Т/с «Тихий Дон», 4 с
23.05 Д/с «Заговор генералов». «Дело о предательстве».
23.50 Новости культуры.
0.10 Черные дыры. Белые пятна.
0.50 Д/ф «Необходимая случайность».

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Легенды мирового кино.
7.05 Пешком... Арзамос невдуманный.
7.35 Правила жизни.
8.00 Новости культуры.

Газур жезва

UFC

Дагъустанви пагъливан Хабиб Нурмегамедов Махачкъалада журналистрихъ галаз гуьрушмиш хъана. Мьярекатрин сергъятра аваз ада гила вичихъ галаз экъечдай Тони Фергюсонакай фикирар лагъана, вич Бишкекдиз фейидакай суьгъбетна ва журналистрин суалриз жавабар гана.

Мьярекат РД-дин спортдин ва физический культурадин министрстводин конференц-залда кыле фена. Иниз Хабибан буба ва тренер Абдулманап Нурмегамедов, РД-дин спортдин министрдин сад лагъай заместитель Зайнал Салаутдинов, министрдин заместитель, Олимпиададин гъалибчи Гайдарбег Гайдарбеков, Олимпиададин чемпион Мансур Исаев ва гзаф масабур атанвай.

Гуьрушдин сифте кыляй Зайнал Салаутдинова Хабиб Нурмегамедоваз РД-дин министрдин Гуьрметдин грамота гана ва къейдна хьи, и ведомстводин патай гуьрметдин грамота адахъ геле авачир.

Журналистри Хабибаз гайи сифте суал, Интернетда чпикай ванер-сесер чкъанвай, къве бягъсинилай (твар къазанмишун ва ам хуьн) кьулухъ вичи спортдин гуьрарай виниз

хкаж хуьн акъвазарзава, лугъузвай хабарриз талукъди хъана.

- Къвед ва я пуд бягъсинилай кьулухъ зи пландик спортдин карьера акъвазарун квач. Сифте нубатда, 7-апрелдиз зи вилик чемпионвилин твар къазанмишунин бягъс ква. Ахпа са гъихтин ятлани планар яда. Мад къве йисуз заз жув анжах спортда аваз акъвазва, - лагъана Х.Нурмегамедова.

Къиргъизистандиз финикай ада къейдайвал, анин агъалийри MMA-диз еке итиж ийизва. "Абуруз спортдин и жуьре гзаф кланда. Чи гадайрин, гъа жигъетдай дагъустанвилрин тереф хуьзва. Чун абуруз медениятдин ва диндин рекъяй мукъва я".

Малум хъайивал, 10-февралдиз Хабиб Мадриддиз физва. Ина адаз Мадриддин "Реалдин" регъберри пачагъдин кьугъуниз атун теклифнава. Анай пагъливан США-диз рекъе гъатда ва чемпионвилин твар къачуз газурвилер аквада.

Тонидихъ галаз бягъсиниз газур хуьникай суаларни тимил ганач.

- Зур йисан вахтунда инсан дибдай дегиш хуьн мумкин я. Бязи бягъсера ада са гъихтин ятлани гъалатриз рехъ ганайтла, къведай бягъсера, мумкин я, ада ахътин гъалатлар хъийидач. Жуваз талукъ яз лугъуз хъайитла, за гъамиша вуч авунатла, гъам ийида. Дибдай са затни дегишардач. Бягъс гъамиша сад-садан кършида акъвазунилай (стойкадилай) башламиш жезва, гъавилий зун стойкадилай эгечда, ахпа партердиз элкъурда. Бягъс жедалди 70 югъ ама, зун инанмиш я, вири хъсан жеда, - жавабар гана Хабиба.

Дагъустанви пагъливанди вичихъ галаз женгиниз экъечдай Т.Фергюсонакай суьгъбетдал мадни алава хъуьна.

"Зайиф женгчийри UFC-да сад-садахъ галаз 10 бягъсина гъалибвал къачузвайди ва "вахтуналди чемпионвилин" чуллни къазанмишвайди туш. Адахъ лап хъсан рикл ава, кьунтер хаталубур я, гъакни Тониди партерда хъсан дурум гуда. Лугъудайвал, "чунни аюхар туш эхир" ва Фергюсоназ жуван бягъс теклифда".

Пешекарри фикирзавайвал, чул патал и бягъс 2018-йисуз UFC-да виридалайни итижлуди жеда.

"Зани гъа ик гъисабзава. UFC-дин вири тарихда чпихъ 9-10 гъалибвал авай пагъливанар сад-садахъ галаз гъич са сефердани акъуднавайди туш. За фикирзава, бягъс зарафатдинди жедач", - алава хъуьна Хабиба.

Лезги хуьрер Цицигъар

Тегъи МЕГЪАМЕДОВ

Касни яшамиш тежжезвай дагълух хуьрерин ирс хуьн, абур риклел хкун, акъалтзавай несилриз чпин бубайрин бинеяр чирун патал "Лезги газетда" "Лезги хуьрер" рубрика ачухун тебрикиз жедай кар я.

Лезгистандин къадим хуьрерикай сад Яркли дерада авай Цицигъар я. И хуьрухъ, хейлин маса хуьрерихъ хъиз, виш йисарин тарих ава.

Вилик девирра яшамиш хъайи инсанрилай агакънавай делилралди, хуьр тахминан XVII асирда арадал атана. А члавуз Цицигъа Къуба, Штул, Захит-Наби ва гъакни маса хуьрерай куьч хъанвай инсанар яшамиш жезвай.

Цицигъар арадал къведалди и мулкарал Нацархуьр алай. Цицигъар хуьруьн твар лагъайтла, "цици" гафунилай арадиз атанва. Къунши хуьрерин арада Хпукъар, Чилихъар, Келеяр ава.

Лагъана кланда, 1893-йисуз хуьруьн мулкарал живе хкатзавай чка жагъана. Инай 1500 пут къван живе патарал тухвана. Ам жхудзавай мяденда урус ва ингилис пешекарри кваллахзавай. Октябрдин инкъилабдилай кьулухъни живе жхудунин кваллахар давам хъанай.

1886-йисуз кыле тухвай переписдин делилралди, Цицигъа 66 квал, 180 итим, 196 дишегъли, вири санлай 376 кас яшамиш жезвай. 60-йисарин эвел килера къабулай хуьрер куьчарунин программадин сергъятра аваз цицигъвиар арадиз куьч жез гатлунна. 1966-йисан 20-апрелдиз хъайи залзалади и месэладик генани гъерекат кутуна: сад-вад кас квачиз, амайбур вири арадиз (гзафбур - Агъа Сталприн-Къазмайрал) хъфена. Гъайиф хьи, гъакъван гуьрчег чкадал экля хъанвай Цицигъа алай вахтунда са касни яшамиш жезвач.

Къейд ийин хьи, патарал алатлани, цицигъвийри бубайрин ериар риклелай алудзавач: мумкинвал хъайила аниз хъфизва, чехи бубайрин суарихъ гелкъезва.

Ватандин Чехи дяведин йисара хуьрряй фронтдиз 80 касдив агакъна итимар фена. Абурун чехи паюниз элкъвена хтун къисмет хъанач, гзафбур гел галачиз квачна.

Цицигърин хуьрряй акъатнавай машгур ксарин арада профессор, философиядин илимрин доктор Салигъ Муслимов, профессор, экономикандин илимрин доктор, "Халкъарин Дуствал" ордендин лауреат Наврузбег Гъабибов, Лезги театрдин артисткаяр Саимат Муслимова, Къизил Аллагъкъулиева, генерал-майор Энрик Муслимов, медицинадин илимрин доктор Шихрагъим Мизамудинов, Костромской областдин лайихлу эцигунардайди Аюб Гъабибов, педагогикадин илимрин кандидат Жаруллагъ Жаруллагъ, хуьруьн майшатдин илимрин кандидат Альберт Гъабибов ва хейлин масабур ава. Цицигъвиар Дагъустанда ва ададай къецепата рекъер, муькъвер, квалер эцигдай хъсан устларар язани машгур я.

Жуван хайи хуьруькяй кхъенвай макъала заз ширидин цлараралди акъалтлариз кланзава:

...Гъар жуьредин шартлар авай, Берекатлу мулкар авай, Хуьруьн кылихъ дагълар авай, Мекан я вун чи, Цицигъар...

(Макъала кхъидайла Салигъ МУСЛИМОВАН "Цицигъ Намэ" ктабдикай менфят къачунва).

Тафаватлу хъана

АЗАДДИЗ КЪУРШАХАР КЪУН

Январдин эхирра Красноярскда азаддиз къуршахар къунай Иван Ярыгинан Гран-при - международный турнир кыле фена.

Дагъустандин хкъанавай командади и акъажунра 1-чка къуна - ирид къизилдин ва къуд гиммишдин медалар къазанмишна. Акъажунра виридалайни викегъбур Заур Угуев (57 кг.), Гъажимурад Рашидов (61 кг.), Ильяс Бекбулатов (65 кг.), Мегъамед Къурбаналиев (70 кг.), Агъмед Гъажимегъамедов (79 кг.), Абдулрашид Садулаев (92 кг.), Мурадин Кушхов (125 кг.) хъана. Ярыгинан Гран-придин гъалибчийар Каспийскда кыле фидай Европададин чемпионатдин иштиракчийар жеда.

Гимишдин медалриз Исмаил Мусукаев (61 кг.), Агъмед Чакаев (65 кг.), Мегъамедрасул Гъазимегъамедов (70 кг.), Расул мегъамедов (97 кг.) лайихлу хъана.

Къейд авун лазим я хьи, Узбекистандин хкъанавай командадик квай дагъустанви Мегъамед Ибрагъимова (97 кг.) гиммишдин медаль къазанмишна.

А.Садулаев ва Снайдер финалда

Смуьгуьлвийрин агалкъун

БОКС

Рагъидин ЭМИНОВ

Огни шегъерда Къиблепатан Дагъустандин кивенквечивал патал боксдай кыле феи турнирда Смуьгуьлрин хуьруьн (2-нумрадин ДЮСШ-дин филиал) вад касдикай ибарат боксерин командадини (тренер - Паша Жалалов) иштиракна. Абурун вири чпин заланвилин категориярай финалдиз акъатна. Са шумуд юкъуз кыле феи къизгъин акъажунра Шагърудин Жалалова (52 кг), Мемет Агъмедагъаева (39 кг), Завир Гъамзаева (37 кг), Тельман Гъажиагъаева (26 кг) 1-чкаяр къуна. Усман Селимов (34 кг) 2-чкадиз лайихлу хъана.

Турнирда гъалиб хъайи вири спортсменриз медалар ва гуьрметдин грамотаяр гана.

Цил чуьгунаы акъажунар

Къвед лагъай категориядай VNK-дин командади 1-чка къуна. Къвед лагъай чкадиз Ингушетиядин хкъанавай команда ва пуд лагъай чкадиз Къизилюрт райондин хкъанавай команда лайихлу хъана.

Избербаш шегъерда спортдин лап къадим жуьрейрикай сад тир цил чуьгунаы СКФО-дин чемпионат кыле фена. Акъажунар Дагъустандин муфтий шейх Агъмад-гъажи Абдулаеван гуьрметдай тешкилнавайди тир. Ана спортдин и жуьредай чпин къуватар 20 командади алцумна. Спортсменри 1000 ва 720 кг заланвилин категориярай къуватлур тайнарна.

720 кг-дал къведалди заланвал авайбурун арада Къизилюрт райондин хкъанавай команда тафаватлу хъана. Къвед ва пуд лагъай чкаяр Дагъустандин VNK ва Къарабудахкент райондин Губден хуьруьн командайри къуна.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М. А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
СОВЕТНИК
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН

Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алаккадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый юммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2016-йисан 12-декабрдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькюьр хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахъузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахъана - 16.50

Газет "Издательство" "Лотос" ООО-
дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушканин къуьче, 6.

Тираж 7272

И - И лишандик къвай материалар

гъакъидихъ чапзавайбуру я.

12+ - Икъван яшар хъанвайбуру къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкъала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Гь Мубаракрай!

Махачкъалада яшамиш жезвай сайтарахуьруьнви
къегъгал хва ва буба
Мингъажидин ШИХВАЛЕДОВАЗ:

Чехи хъана Сайтара,
Хуьруьз туькюьвей
шартIара.
Атайвалди шегъердиз,
Агакъна дуьз безгерди.

Сагъ хизандин къил хъана,
Мягъкем, жумарт гъил
хъана!

Яр-дустунин арха я,
Картарилай захя я.
Мадни хъурай вине ви
Къени къулни бине ви!..

ВАЗ 100 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ КЪЕЙД ИЙИДАЙ САГЪЛАМВАЛ-
НИ КЪУБАНВАЛ ХЪАНА КЪАНЗАВАЙ СТХАЯР, ВАХАР, РУХ-
ВАЯРНИ РУШАР, СУСАРНИ ХЪУЛАР ВА ГЪАКЪ ВИРИ
БАГЪРИЯР!

Яргъал йисара Докъузпара райондин Къурушрин хуьруьн
мектебдиз регъбервал гайи, алай вахтунда лайихлу
пенсияда ял язавай, къанажагълу хизандин къил,
камаллу инсан Эмирагъа ГЪАЖИЕВАЗ:

Муаллим, ваз мурадар гуй
Чилин чинал алай къадар,
Вири абур къилиз фирай
Къуй ви рикле авай къадар.

Экуьнахъ фад акъатай рагъ,
Ви уьмуьрдал алуькьрай, дуст.
Ви хизанрин гуьгъуьларни
Вакай шад яз амуькьрай, дуст.

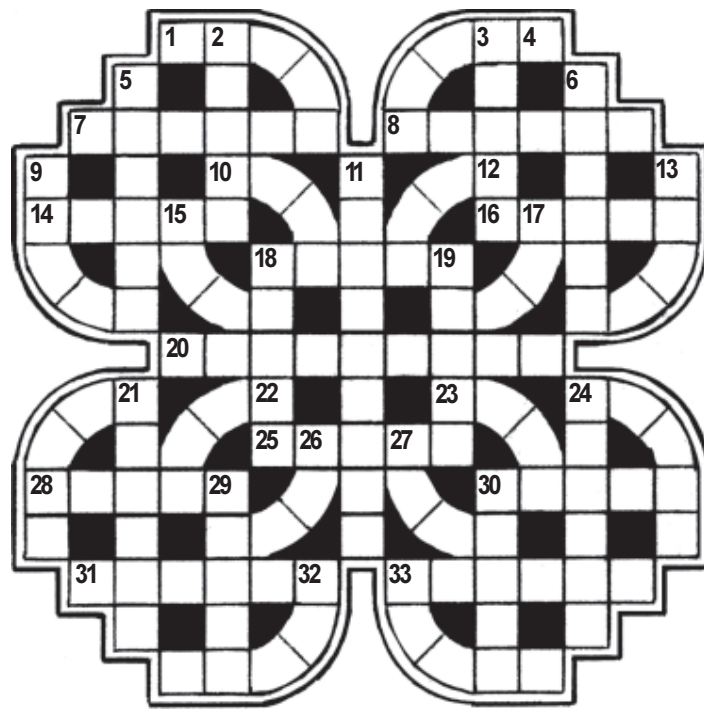
Яшайшидин вири рекъер
Ваз гъамиша ачух хъурай.
Шад межлисар тухун патал
Ви яшар мад артух хъурай!

ВАЗ ХАЙИ ЮГЪ РИКЪИН СИДКЪИДАЙ ТЕБРИКЗАВАЙ,
ВИ ХАТУР КЪАНИ ДУСТ АЛИХАНОВ АЛИСКЕРАН
ХИЗАНДИН ПАТАЙ.

Кроссворд

Туькюьрайди - Абдула АБДУЛАЕВ, Къасумхуьр

ДУЪЗ ЦИАРАРА: 7. Алакъа, рахун. 8. Мичи - вили ранг. 14. Фикир желб
авун. 16. Цуьлез тIа хуьн. 18. Лезги гъикаятчи, шаир (тIвар). 20. Докъузпара
районда са хуьр. 25. Чуьгъундин къажгъан. 28. Лезги гъикаятчи (тIвар). 30.
Гъарамзада, динсуз, гавур. 31. Иькъан са вахт. 33. Гъайванар хуьзвайди.

ТИК ЦИАРАРА: 1. Гъелек-фелек, зиллетдик четинвиле хуьн. 3. Куьмекдиз
атун. 5. Емиш. 6. Гуьгъуьллудаказ фронтдиз фена, дяведай тхун тавур лезги
шаирдин тIвар. 11. "Дагъларай тир инсан" романдин автор (фамилия). 18.
Дарвиле хуьн, яшамиш жедай шартIар тахъун. 19. Гъиле къуна зурба... Заз
адан зегъмет акуна (С. Сулейман) 21. Поэма, яргъи шиир. 24. Ичерин са сорт.
29. Дерт, гъам, хажалат. 30. Жегъил гамииш.

ЭЛКЪВЕИ ЦИАРАРА: 1. Суй, суфат, винел патан акунар. 4. Музыкант. 9.
Къуллугъчийри къвалахзавай чка. 10. Гъайванриз тешилдикай гъазурдай ем.
12. Салан майва. 13. Беденди ял язавай вахт. 15. Чамран къваллиз свас хжизвай-
ди. 17. ПIалаб, мурад, къуш. 21. Нажахдиз тешигъ алат, гъанеф. 22. Хабардар
кас, свас це лугъузвайбуру. 23. Даях, далу, мукъва-къили. 24. Рехъ, уьлчуь.
26. Веь. 27. Лезги халкъдин календарда мартдин варз. 32. Дербент районда са
хуьр. 33. Бубадин патай мукъва-къили.

Р.М.Кельбеханов

И йикъара чи илимдин обще-
ственностдив еке магърумвал
агакъна. Яргъалди чIугур залан
азардикди филологиядин илим-
рин доктор, ДГУ-дин профессор,
лезгийрин ва гъакI Дагъустан-
динни литературадин илимдик
еке пай кутур бажарагълу алим
Рагъимхан Мурадович Кельбе-
ханов рагъметдиз фена.

Р.М.Кельбеханов 1936-йисуз
къадим Дербент шегъерда диде-
диз хъана. Ина юкъван школа,
ДГУ-дин филологиядин факультет,
гуьгъуьнлай аспирантура,
докторантура акъалIарна. Чи
классикар тир СтIал Сулейманан,
Алибег Фатахован, Хуьруьг Та-
гъиран яратмишунар дериндай
ахтармишна, кандидатвилин, док-
торвилин диссертациярни гъа-
бурун бинедаллаз арадал атана.

Рагъимхан Мурадович хайи
чIалал ва литературадал бине-
дилаш ашукъ кас тир. Адахъ гъакI
Урусатдин ва дуьньядин литера-
турайрайни дерин чирвилер авай.
Вичини лап жаван чIавалай худ-
ожественный эсерар яратмиш-
завай, устадивилелди къелни ийи-
дай. Иьхтин бажарагъди ва устад-
вили ам вичи тарс ва тербия гуь-
вай студентризни рикивай мукъ-
ва авуна, вуздин преподавател-
рин, аспирантин арадани адахъ
къетIен гуьрмет ва авторитет
авай. Кандидатвилин ва доктор-
вилин диссертацияр хуьдайла

алимрин советрал, илимдин за-
седанийрал адан гафунин къуват
артух жедай. Ада вичини са шу-
муд цIуд кас илимдин кандида-
тар ва докторар тербияламишна,
гъа жергеда адан руш, илимрин
кандидат Мадина Рагъимханов-
нани ава.

Рагъимхан Мурадовичан
рикик хъийидай крар гзаф къвай.
Амма залум ажалдин вилик пад
къаз жедач.

Эхъ, чавай еке дуст, алим,
гъамиша гъахълувал хуьз ала-
къай къегъгал хва къакъатна, ам
чидай вирибуру, иллаки жегъил-
ри адахъ яс чIугвазва.

Чна рагъметлудан хизандиз,
вири багърийриз башсагълугъ-
вал гуьва. Рагъимхан Мурадо-
вич Кельбеханован экуь къамат
чи риклелай садрани алатдач.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив.

Туькюьр хъувун

"ЛГ"-дин 25-январдиз акъатай 4-нумрадин 7-чина Ишреф Жа-
ватован "Чи дердийриз дарман ни ийида?" къил ганвай макъала-
дин 2-обзацдин сифте къил икI къелна къанда: "Алай вахтунда
хуьре 2000 агъали яшамиш жезва". 5-обзацдин пуд лагъай пред-
ложение икI дуьз я: "Инсанар, югъ-ийф талгъана, никIер дигин
патал чалишмиш жезватIани..."
Редакцияди автордивай багъишламишун тIалабзава.

Цийи ктабар

Москвада чапнава

ЧИ КОРР.

И мукъвара чав Москвадай
фадлай вилив хуьзвай шад хабар
агакъна. Россиядин Федерация-
дин милли литератураяр хуьнин
рекъай махсус Програмадин
тешкилувлин комитетди "Рос-
сиядин халкъарин аялрин литера-
турадин антология" къил ганвай
чехи ктаб чапдай акъуднава. Ана
чи уьлкведин милли чIаларал
1990-йисалай инихъ аялар патал
яратмишнавай эсерар гъатнава.
Ктаб Общественный гуманитар-
ный чапханади (ОГИ-да) гъазур-
на, майдандиз акъудна.

ТIвар къунвай ктаб алай аям-
дин Россиядин халкъарин милли
литературайрин антологияр чап
авунин жигетдай къачунвай ну-
батдин кам я. Ина чи уьлкведин
саки вири халкъарин милли куль-
турайриз хас лишанар: шикилар,
ширар, гъакъаяр, чIалан къетIен-
вилер - ишлемишнава. Туькюьр
хъунал гъалтайла, ам вичихъ ге-
къигун авачирди хъанва. Яни
ихьтин ктаб Россиядин тарихда
сифте яз чапдай акъуднава.

Антологияда 201 авторди
къьенвай чи уьлкведин 55 мил-
ли чIалал 870 эсер гъатнава. Ам
гъазурун патал 800 касдилаш
гзаф инсанар желбнавай.

ТIвар къунвай ктабда лезгий-
рикой 5 автордин - Саждидин Са-
идгъасанован, Мердали Жалило-
ван, Абдуселим Исмаилован,
Пакизат Фатуллаевадин ва Ар-
бен Къардашан эсерарни гъатна-
ва. Ина гъакI Арбен Къардаша
лезгийрин аялрин литература
арадал атуникай ва адан тарих-
дикай къьенвай макъалани ава.

"ЛГ"-дин 4-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦИАРАРА: Клавиатура. Чагъанчи. Тур. Хвар. Илан. Кфил. Деве. Варз.

Адил.
ТИК ЦИАРАРА: Муталибов. Хундуз. Ини. Тава. Ракета. Юбу. НуькI. Афни.
Билбил.